

LASTEAED PÄÄSUPESA ÕPPEKAVA

Tallinn 2009

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	5
1. LASTEASUTUSE LIIK JA ERIPÄRA.....	6
2. ÕPPE-KASVATUSTÖÖ EESMÄRGID.....	7
3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE LÄBIVIIMISE PÕHIMÕTTED.....	7
4.ÕPIKÄSITLUS.....	10
ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KORRALDUS.....	17
5. ÕPPEAASTA.....	17
6. RÜHMA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMINE.....	17
7. PÄEVAKAVA.....	18
8. TÄISKASVANU POOLT SUUNATAVATE TEGEVUSTE SOOVITUSLIK ARVULINE JAOTUVUS.....	18
9. ÕPPE- JA KASVATUSTÖÖ PÄEVIK.....	19
10. JUHISEID TEGEVUSTE ANALÜÜSIMISEKS.....	20
11. ERIVAJADUSEGA LAPS.....	21
12. EESTI KEELE KUI TEISE KEELE ÕPE.....	30
13. LAPSE ARENGU JÄLGIMINE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED.....	30
14. LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	32
14.1. 1-2 AASTASE LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	32
14.2. 2-3 AASTASE LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	34
14.1. 3-4 AASTASE LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	35
14.1. 4-5 AASTASE LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	37
14.1. 5-6 AASTASE LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	38
14.1. 6-7 AASTASE LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED.....	39
15. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED.....	42
15.1. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED KUNI 3 AASTASELT.....	42
15.2. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 3-5 AASTASELT.....	43
15.3. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED 5-7 AASTASELT.....	45
16. KOOLIVALMIDUS.....	47
17. KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA.....	58
ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE VALDKONNAD.....	60
18. LAPSE ELU JA ÜMBRITSEVAT KESKKONDA KÄSITLEVAD TEEMAD.....	60
19. Valdkond MINA JA KESKKOND.....	61

20. Valdkond KEEL JA KÕNE.....	82
21. Valdkond MATEMAATIKA.....	90
22. Valdkond KUNST.....	96
23. Valdkond MUUSIKA.....	106
24. Valdkond LIIKUMINE.....	111
25. Valdkond MÄNG.....	117
26. Valdkond TÖÖTEGEVUS.....	122
27. Valdkond KOKANDUS.....	128
28. Valdkond TASANDUSRÜHMA ÕPPEKAVA.....	131
29. Valdkond KEELEKÜMBLUSRÜHMA ÕPPEKAVA.....	150
30. ÕPPEKAVA UUENDAMINE.....	155

SISSEJUHATUS

Rahvusvahelise hariduse klassifikatsiooni standardi järgi on alusharidus põhiharidusele eelnev haridus.

Alusharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste ja käitumisnormide kogum, mis loob eeldused edukaks edasijõudmiseks igapäevaelus ja koolis.

Haridussüsteem lähtub eeldusest, et lapsepõlv on "ettevalmistus eluks". Seega mitte täisväärtuslik faas, mis õigustab end ainult sedavõrd, kuivõrd ta viib last lähemale täiskasvanuks-olemisele.

Jah, lapsepõlv viib paratamatult välja täiskasvanuks saamiseni, vanaduse ja surmani, kuid elu ei pea ju olema pidev ettevalmistus surmaks.

Lapsepõlv on iseseisev väärtus; ta on eluetapp, millest inimene peaks saama rõõmu tunda.

Mitte kunagi hiljem ei suuda inimene nii jäägitult pühenduda. Last võib tema tegevus sedavõrd haarata, et ta unustab kõik muu. Mitte kunagi hiljem ei saa inimene võimalust nii siirasteks suheteks. Mitte kunagi hiljem ei leidu inimeses nii palju energiat. Mitte kunagi hiljem ei ole inimesel nii painduvat ja kohanevat keha. Tõsi, mitte kunagi hiljem ei ole inimene nii avatud kõigile uutele teadmistele ning kogemustele ja seda ära kasutades saame me last nii suunata, et tal tulevases elus oleks lihtsam hakkama saada kõigi ühiskonnas kehtivate nõudmistega, eeldustega ja normidega.

Õppekava on dokument, milles sätestatakse Lasteaed Pääsupesa õppe sihid, õppe korraldamise alused, põhimõtted, taodeldavad õpitulemused ja laste arengu hindamise põhimõtted.

Toetudes lapse huvidele, vajadustele ja tugevatele külgedele ning arvestades lapsevanemate soove ja nõuandeid, koostavad pedagoogid antud õppekava alusel õppeaasta tegevuskava ja Alusharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste ja käitumisnormide kogum, mis loob eeldused edukaks edasijõudmiseks igapäevaelus ja koolis. nädalakava, vajadusel individuaalsed arengukavad. Õppekava eesmärgiks on aidata igal lapsel realiseerida oma potentsiaali ja areneda, toimida kiiresti muutuv maailmas ning olla õnnelik. Õppekava on koostatud Koolieelsete lasteasutuste riikliku õppekava (Vabariigi Valitsuse määrus nr 87 29.mai 2008 a) alusel.

1. LASTEASUTUSE LIIK JA ERIPÄRA

Lasteaed Pääsupesa on Põhja-Tallinna munitsipaalomandis töötav koolieelne lasteasutus, mis asutati 1968. aastal aadressil Ehte 7 ning kandis tol ajal nimetust Tallinna 42. lastepäevakodu.

Aastal 1990. muudeti Tallinna 42. lastepäevakodu nimi lastesõbralikumaks ja uueks nimeks sai lasteaed Pääsupesa. Alates 1995. aastast töötab lasteaed aadressil Puhangu 57.

Lasteasutuses tegutseb 12 rühma: 10 aia- ja 2 sõimerühma. Vanuse järgi komplekteeritavate rühmade ja liitrühmade kõrval on lapsevanematel võimalik valida Hea Alguse programmi alusel töötav pererühm, mis töötab alates 1998. aastast, muukeelsetele lastele eesti keele õpetamise programmiga töötav keelekümbelrühm või vajadusel 1999. aastal avatud tasandusrühmad.

Asukohast tulenevalt on meie lasteaia lastel suurepärane võimalus viibida palju värskes õhus - viia õppe- ja kasvatustegevusi läbi vabas looduses: metsas ning mere ääres.

Laste silmaringi arendamiseks, tundemaailma ja ilumeele rikastamiseks ning eetiliste tõekspidamiste väärtustamiseks külastab kord-kaks kuus lasteaeda teater.

Lastel on võimalik osaleda lauluringis ja jalbpallitreeningutes ning õppida inglise keelt.

Lasteaias toimuvad mitmesugused traditsioonilised üritused ja peod (perepäevad, ekskursioonid, piknikud), mis annavad võimaluse lastele ja nende peredele aktiivseks osavõtuks.

2. ÕPPE-KASVATUSTÖÖ EESMÄRGID

Õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärk on lapse mitmekülgne ja järjepidev areng kodu ja lasteasutuse koostöös.

Õppe ja kasvatustegevuse eesmärk: laps on omandanud õppekava alusel süstematiseeritud teadmised, oskused ja arusaamad ning oskab orienteeruda ja otsustada erinevates situatsioonides, korrigeerida oma käitumist vastavalt olukorrale.

Üldeesmärgist lähtuvalt toetab õppe- ja kasvatustegevus lapse kehalist, vaimset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut, mille tulemusel kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbritseva keskkonna mõistmine, eetiline käitumine ning algatusvõime, esmased tööharjumused, kehaline aktiivsus ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest ning arenevad mängu-, õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused.

1) Õppekava soodustab:

1.1. füüsilist arengut: liikumine, ronimine, viskamine, lõikamine, joonistamine ja kirjutamine.

1.2. sotsiaal-emotsionaalset arengut: tunnete väljendamine, vaidluste ja erimeelsuste lahendamine, teistest hoolimine ja lugupidamine, algatamine ja kaasamine, jagamine ja koostöö.

1.3. kognitiivset arengut: esemete kasutamine klassifitseerimise, sorteerimise ja loogilise mõtlemise arendamiseks, mõtlemise korrastamine ja arvamuste avaldamine.

2) Lasteaia kasvatusprotsessi lõppedes peaks laps:

2.1. Olema huvitatud uute teadmiste omandamisest.

2.2. Omandanud keeldude-käskude süsteemi, käitumistavad ja õigusnormid, mis võimaldavad tal tegutseda iseseisvalt.

2.3. Saanud teadmisi ja oskusi, et teha iseseisvaid otsuseid, mis arendavad vastutustunnet.

2.4. Oskama sihipäraselt tegutseda püstitatud eesmärgi saavutamise nimel.

2.5. Märkama enda mina kõrval teist isiksust, mitte riivama teise inimväarikust.

2.6. Hoidma ja armastama oma kodu, kodupaika, kodumaad. Mõistma oma maa ja rahva kultuuri.

3) Lapsevanemaid toetatakse ja abistatakse õppe- ja kasvatusküsimuste lahendamisel.

3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE LÄBIVIIMISE PÕHIMÕTTED

Lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise põhimõteteks on:

1) lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine; täiskasvanu suhtub heakskiitvalt ja austavalt lapse

individuaalsusesse; õppekava ja tegevuskava koostamisel lähtutakse igast üksikust lapsest ja tema vajadustest;

2) lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;

3) lapse loovuse toetamine;

4) mängu kaudu õppimine;

5) humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine; valdavaks on suhtlusviis, kus laps on võrdne partner ning saab võimalikult palju ise oma elu üle otsustada; täiskasvanu usub ja toetab lapse loomulikku soovi ja eeldust õppida; kasvatusprotsessi eesmärgid, sisu ja valitud meetodid lähtuvad lapsest;

6) lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine; laps on aktiivne ja uuriv, täiskasvanu on tema õppimise suunaja;

7) lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine;

8) üldõpetusliku tööviisi rakendamine;

9) kodu ja lasteasutuse koostöö;

10) eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine.

NB! Mitte teadmised pole ju elus olulised (interneti ajastul), vaid oskus elada ühiskonnas ning ennast sealjuures hästi tunda. See tähendab, et lasteaia põhitöö on:

- õpetada last iseennast tundma, oma tundeid ja motiive mõistma, psühholoogiliselt toime tulema;
- aidata luua lapse väärtuste süsteem, aidata seada eesmäärke;
- arendada empaatiat, anda suhtlemisoskusi, õpetada mõistma kaaslaste tegutsemist;
- laps õpib, et:
 - pahategusid ei tohi teha sellepärast, et kellegil teisel on siis halb;
 - ükski eksimus ei ole nii hull, et seda peaks varjama;
 - väiksemaid ja nõrgemaid tuleb võtta sama tõsiselt kui iseennast.
- arendada loovust, iseseisvat mõtlemist ja erinevaid mõtlemistüüpe;
- näidata maailma kui seotud süsteemi, õpetama tõenäosuslikku mõtlemist.

1) Koostöö kodu ja lasteaia vahel tagab lapse vaimse, füüsilise ja sotsiaalse arengu.

1.1. Lasteaia tegevus on lapsevanematele avatud.

1.2. Tegevus on suunatud tervisliku kasvukeskkonna kujundamisele.

1.3. Kasvatus on püsiväärtuste kinnistamise protsess, mille kehtestamiseks tuleb rühma õpetajal teha tihedat koostööd lapsevanematega.

2) Õppetöö aluseks on lähtumine lapsest, arvestades:

- 2.1. lapse rahvuslikke,
- 2.2. vanuselisi,
- 2.3. soolisi,
- 2.4. individuaalseid iseärasusi.
- 2.5. lapse loomulikku huvil ümbritseva vastu.
- 2.6. võimalust, et laps saaks teha valikuid.

3) Õppekasvatustöö tugineb printsiibile

- 3.1. lähemalt kaugemale,
- 3.2. üksikult üldisemale.
- 3.3. Lähtub konkreetsest, lapsele ajas ja ruumis tuttavast.
- 3.4. Arvestab piirkondlikke iseärasusi.
- 3.5. Tegevuskavade koostamisel juhinduda:
 - 3.5.1. Koolieelsete lasteasutuste riiklikust õppekavast;
 - 3.5.2. Lasteaed Pääsupesa põhimäärusest;
 - 3.5.3. Koolieelse lasteasutuse seadusest;
 - 3.5.4. Haridusseadusest;
 - 3.5.5. Rahvatervise seadusest, tervisekaitse normidest ja eeskirjadest.
- 3.6. Soovituslik õppe-metoodiline kirjandus:

Väljaanded: Tea ja Toimeta, Pere ja Kodu, Haridus, Õpetajate leht, Koolieelsest kasvatuses lasteaias, Hea Alguse lasteaedade programm, lasteaia töötajate täiendkoolituse materjalid.

4) Õppe- ja kasvatustöö kaudu väärtustatakse

- 4.1. eesti kultuuritraditsioone,
- 4.2. rahvuslikke tähtpäevi,
- 4.3. tutvustatakse teiste rahvaste kultuuri eripärasid,
- 4.4. erinevaid ameteid ja töid.

5) Õppe- ja kasvatustöö võimaldab lapsega tegelda individuaalselt

- 5.1. arvestades lapse iseloomu,
- 5.2. võimeid,

- 5.3. oskusi,
- 5.4. kodust olukorda,
- 5.5. arengupotentsiaali.

6) Õppe- kasvatustegevus toimub päevakava alusel.

- 6.1. Päevakavas võib lasteaia õpetaja teha ka muutusi, kui see tuleb kasuks õppe- kasvatustöö paremaks läbiviimiseks.
- 6.2. Lapse kasvades ja arenedes väheneb päevakavas igapäevatoimingute aeg ja suureneb õpetaja kavandatud õppe- ja kasvatustegevuste aeg.
- 6.3. Igapäevatoimingud ja vabategevused annavad võimalusi laste arendamiseks, teadmiste ja oskuste kinnistamiseks.
- 6.4. Mängud annavad:
 - 6.4.1. sotsiaalseid kogemusi
 - 6.4.2. kujundavad tööharjumusi
 - 6.4.3. kinnistavad teadmisi ja oskusi
 - 6.4.4. kujundavad eneseteenindamisoskusi
- 6.5. Tervise tugevdamiseks tuleb veeta võimalikult palju aega värskes õhus.

Lapse arengu toetamine lasteasutuses on meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab lasteasutuse juhataja.

4. ÕPIKÄSITLUS

Õppe- ja kasvatustöö põhineb arvamusel ja usul, et lapsed arenevad paremini, kui nad ise on veendunud õppimise vajalikkuses. Hoolikalt planeeritud keskkond julgustab last arvamust avaldama, algatama ja looma. Pedagoogid tunnevad piisavalt lapse arengut ning loovad vastava keskkonna, kus on arenguks ja õppimiseks vajalikud vahendid. Pedagoogide ülesandeks on püstitada lapsele sobivad eesmärgid, mis vastavad lapse huvidele, ning arvestavad tema tugevaid külgi ning vajadusi, samal ajal aga säilitavad väikese lapse loomuliku uudishimu. Õppimisviis põhineb lapse arengust lähtuval teorial. Selle mõtte on, et lapsed: on innukad õppijad, kes saavad mängides uut teavet ja omandavad kogemusi; arenevad aste-astmelt; sõltuvad nii emotsionaalse kui ka tunnetusliku arengu osas teistest inimestest; on ainulaadsed isiksused, kes kasvavad ja arenevad erineva kiirusega.

1) Lasteasutuses toimub laste süsteemne, järjepidev ja eesmärgistatud arendamine ja harjumuste kujundamine peamiselt lasteasutuse õpetaja kavandatud õppe- kasvatustegevuses ja mängudes. Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja läbiviimisel arvestatakse laste eripära: võimeid, keelelist ja kultuurilist tausta, vanust, sugu, tervises seisundit jms. Pedagoogid on laste arengu suunajad ning arengut toetava keskkonna loojad.

2) Õppimist vaadeldakse kui elustiili, mitte kui ettevalmistust tulevaseks eluks. Luuakse õppimiskeskond, mis suurendab iga lapse õpihimi, huvisid ja oskusi. Tähtsaks peetakse eakaaslaste seltsi ja väikeses rühmas õppimist.

3) Õppimine on elukestev protsess, mille tulemusel toimuvad muutused käitumises, teadmistes, hoiakutes, oskustes jms ning nendevahelistes seostes. Laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu.

4) Õppimine on vastastikune aktiivne protsess laste, täiskasvanute, eakaaslaste ja väliskeskkonna vahel. Laps on õppe- ja kasvatustegevuses aktiivne osaleja ning tunneb rõõmu tegutsemisest. Last kaasatakse tegevuste kavandamisse, suunatakse tegema valikuid ning tehtut analüüsima.

5) Lapse kehalist, vaimset ja sotsiaalset arengut soodustab kodu ja lasteasutuse koostöö. See lähtub lapsest ja on suunatus tervikliku arengukeskkonna kujundamisele. Lasteasutuse tegevus on perekonnale avatud.

6) Õppe- ja kasvatustegevuses luuakse tingimused, et arendada lapse suutlikkust:

6.1. kavandada oma tegevust, teha valikuid;

6.2. seostada uusi teadmisi varasemate kogemustega;

6.3. kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes;

6.4. arutleda omandatud teadmiste ja oskuste üle;

6.5. hinnata oma tegevuse tulemuslikkust;

6.6. tunda rõõmu oma ja teiste õnnestumistest ning tulla toime ebaõnnestumistega.

Põhimõtted:

1) Laste teadmiste integratsioon:

1.1. suunata ja arendada last koostöös koduga tema põhitegevuse, loovtegevust rõhutava töö ja õppimise kaudu vastavalt eale, lõppresultaadist lähtuvalt;

1.2. suunata ja arendada last lähemalt-kaugemale, üksikult-üldisemale;

1.3. individualiseerimine tagab sujuva õppetöö kulgemise;

1.4. laste võimetest lähtuvalt anda 2-3 eriraskusega ülesannet tunnis;

1.5. õpetaja ülesandeks on leida last rahuldav vastus ja ühtlasi avardada lapse teadmisanu.

2) Uuendused ja areng toimugu üksteist toetavalt:

2.1. olla pidevalt kursis hariduselu uuendustega, seadusandlusega, aidata oma tegevusega kaasa lasteaia sisekultuuri väljaarendamisele, põhiväärtuste loomisele;

2.2. koos lapsevanemate ja kollektiivi liikmetega teha endale selgeks mida õpetame lastele, kuidas saame mõjutada tema arengut oma eeskujuga - **kujutus lõppeesmärgist**;

2.3. õppida tundma asjadevahelisi seoseid, teadmisi korrastama, vahet tegema olulise ja vähemolulise vahel;

2.4. olla võimeline eneseanalüüsiks ja kandma vastutust oma tegude üle.

3) Enesekasvatuse motiveerimine:

3.1. oma isikliku eeskujuga kujundab õpetaja lastes ja lapsevanemates hoiakuid ning tõekspidamisi;

3.2. kõigepealt õppigu õpetaja ise, siis võtavad ka teised tema õpetuse vastu;

3.4. lasteaia õpetaja olgu **isiksus**:

3.4.1. ta on endaga tasakaalus, omab usku iga inimese võimesse muutuda;

3.4.2. tal on oma professionaalne mina, tulevikunägemus. Arendab lapsi läbi positiivse, tagab toetava sotsiaalse ümbruse, julgustab ja jagab elamisrõõmu;

3.4.3. ta on aus, õiglane, kompetentne, arenemis- ja muutumisvõimeline, usaldusväärne tugeva isikliku distsipliiniga, töökas ja tahtekindel.

4) Õpioskuste, õpetamise metoodika arendamine:

Õppekorralduse põhivormiks on laste mänguline õpetamine läbi avatud õpituatsioonide. Kujundada laste oskust õppida-vaadelda, võrrelda, kuulata, harjutada, katsetada, teha ise valikuid ja otsuseid järgnevatel printsiipidel:

4.1. arenev mõtlemine annab lapsele võimaluse ette näha oma töö tulemusi ja neid planeerida, hinnata, vastutada;

4.2. õpetamine on tingimuste loomine õppimiseks - õpituatsioonide loomine. Õpetamine on juhtivate protsesside selline mõjutamine, mis tooks kaasa muudatusi ja annaks lapsele võimaluse infot salvestada, integreerida.

4.3. õppimine on protsess, mis muudab kogemuse hoiakuks.

4.3.1. õppimine on kõige arendavam tegevus. NB! iga inimene on arenemisvõimeline.

4.3.2. õpetaja ja lapse koosõppimine so. üksteise täiendamine.

4.4. eneseanalüüs. Valmisolek endasse vaadata, oskust ennast analüüsida, teadmine iseendast, hoiakud, oskus lapsi suunata.

Õpetaja töö resultaat avaldub lapse kaudu.

4.5. teha enesele ja lapsele mõistetavaks tegude motiivid, tulemused. Anda võimalus mõista, millised me tegelikult oleme ja millisteks võime kujuneda, hinnata, avastada iseennast.

4.6. last tuleb võtta muutuvana;

- 4.7. iga tegevusvaldkond nõuab head emakeelt, väljendusoskuse arendamist;
- 4.8. laps peab aktiivselt osalema õppeprotsessis - oskama infot kätte saada ja seda enda jaoks kohandada;
- 4.9. õpeta lapsele mõtlemisviisi, et kõik asjad on omavahel seotud. Õpeta üldistama, mälus teadmisi korrastama, see loob parema arusaamise ümbritsevast, tekib baas mõistete süsteemi kujunemiseks;
- 4.10. igal õpiülesandel on eesmärk, mis määrab ära meetodid, õppekorralduse, vahendid. Vastavalt eesmärgile hinnatakse tulemusi;
- 4.11. luua tingimused loovuse arendamiseks kogu päevakava ulatuses:
 - 4.11.1. aja andmine tegutsemiseks;
 - 4.11.2. protsess on tähtsam kui tulemus (kuidas laps jõuab lahenduseni?)
 - 4.11.3. vead on loomulikud;

Loovuse faktorid:

- a) probleemitundlikkus;
- b) ideed;
- c) originaalsus;
- d) ideede esitlemise oskus.

Loovisiku omadused:

- a) tolerantsus;
- b) kujutlusvõime;
- c) uudishimu;
- d) aktiivsus.

NB! Suhtlusoskused, loovus ja iseseisev mõtlemine peaksid olema kõrgemal ükskõik millistest teadmistest. Teise astme õpetamises moodustavad praktilised teadmised lähiümbrusest ja kõik muu teave ning oskused.

5) Tegevuste lõimimine

Õppekava järgi seovad õppe- ja kasvatustegevused tervikuks valdkonnast *Mina ja keskkond* tulenevad üldteemad. Oluline teemade valikul on kodukoha looduse ja paikkonnaga arvestamine. Nädala planeerimine on meeskonnatöö, kuhu kaasatakse ka lapsi ja nende vanemaid. Nädalateema sõnastus ei ole teisejärguline – teema, mida on huvitav lahti mõtestada, loob eeldused ka põnevamateks, loovamateks ja huvitavamateks tegevusteks. Näiteks tavapärane nädalateema “Kevad metsas” ei tekita iseenesest just palju huvitavaid mõtteid. Seevastu “Kevad pillas värvid meie õuele” kutsub pöörama tähelepanu säravale päikesele, mille abil loodus värvilisemaks muutub jne.

Õppimine lasteaias tähendab seda, et laps tõlgendab aktiivselt asju ja elu enda ümber. Õpetajate pedagoogiline meisterlikkus ja professionaalsus avaldub õppimise ja mängu seostamisel sel moel, et laps ei tajuks nende piire. Õppimine on suunatud arusaamisele,

mis tekib enamasti tegevuses, kus laps ei taju õppimist eraldi tegevusena, vaid jõuab arusaamiseni mängulise tegutsemise kaudu. Täiskasvanu tegevust suunavad põhimõtted jõuavad lapseni nii, kuidas ta neid kogeb ja mõistab. Seepärast on oluline, et õpetaja kavandaks tegevusi lapsest ja tema vajadustest lähtuvalt.

Lasteaed Pääsupesas jälgitakse põhimõtet, et kooli ainejaotuse asemel kasutatakse õppe- kasvatustöös terviktegevusi ja õppetunni asemel tegevuse jätkuvust. Lõimitud tegevused loovad eeldused lapsest lähtuvaks õpetamiseks – aitavad näha last tervikuna ja kindlustada tema igakülgset arengut.

Lapsest lähtuvate tegevuste kavandamine

Valdkondade lõimimine planeerimisel aitab luua süsteemsust ja järjepidevust tegevuste kavandamisel ning läbi mõelda, millised meetodid ja võtted on tegevustes kõige otstarbekamad. Lapsest lähtuv õpikäsitus suunab õpetajat mõtisklema konkreetsete eesmärkide püstitamise vajalikkuse üle. Eesmärkide seadmise oskus on äärmiselt vajalik. Mida konkreetsemad on selle nädala eesmärgid, seda lihtsam on õpetajal neid analüüsida ja seejärel järgmiseks nädalaks uusi seada.

Lõimitud tegevuste kavandamise vajalikkus. Lõimitud tegevused on mõeldud laste eelnevalt omandatud teadmiste kordamiseks. Eesmärgipärased tegevused nõuavad lapselt pingutamist ja oma ideede ning mõtete kasutamist. Lõimimine aitab tegevusi mitmekesistada, huvitavamaks muuta ja seega luua eeldused lapsest lähtuvaks õpetamiseks. Püstitatud eesmärgid läbivad kogu nädala jooksul erinevaid tegevusi. Lähtuvalt laste arengutasemest, vanusest ja individuaalsusest püstitatakse tegevusliikide kaupa õppetegevuste eesmärgid eelolevaks nädalaks. Terviktegevusteks seostatud tegevusliikide kaudu saab laps nädala jooksul uusi teadmisi ja oskusi.

Lapse mõtlemine areneb kõige paremini siis, kui ta seisab silmitsi probleemidega ja õpib neid ise lahendama. Enim pingutust nõudvad on reeglina lõimitud tegevused, kus laps ühe tegevuse vältel saab rääkida, arvutada, lugeda, joonistada jne. Nende tegevuste puhul on eeliseks seoste tekkimine olemasolevate teadmiste ja uute mõistete vahel. Laps ei saa tegevuses osaleda pelgalt kuulajana, vaid talle on loodud võimalused pingutuseks, aktiivseks kaasamõtlemissiks ja tegutsemiseks.

Valdkond **Mina ja keskkond** – kogu nädala tegevused peaksid olema planeeritud nii, et laps jõuaks ise järeldusteni. Teema lõpuks peaks rühma iga laps suutma ise põhjendada erinevaid seoseid antud teemast lähtuvalt.

Valdkond **Keel ja kõne** – nädala eesmärk on seotud uute mõistetega ja osalemisega erinevates aruteludes. Õpetaja (eelnevalt põhjalikult läbimõeldud) huvitavate küsimuste esitamine lastele loob eeldused põnevaks aruteluks ja sellisteks vastusteks, mis tegevuse sisu laiendavad. Kuulamine ja kõnelemine on tänuväärte tegevusliik lõimimiseks teiste tegevusliikidega, sest iga huvitavalt ülesehitatud tegevuse juures tekib palju küsimusi, mis omakorda loob soodsa pinnase vestluste ja arutelude tekkeks, kus lapsed on aktiivses rollis, samal ajal kui õpetaja osa on suunav ja toetav. Lõimitud tegevused jutukeste väljamõtlemissel ja küsimustele vastamisel on mõeldud kordamiseks. Lugemis- ja kirjutamistegevused kavandatud nii, et laps ei tunnetaks seda kui tähtede õppimist-õpetamist. Need on mängulised: näit veepurkidelt tähistuste lugemine ja oma tähtedega ladumine jätab lapsele alles võimaluse tähtedega mängida. Piltkaardilt nimetuse otsimine ja lugemine ning liiva peale oma jalajälgedega tähtede kirjutamine ning kaunistamine kordavad tegevused, kus kasutatakse eelnevalt õpitud teadmisi. Selliselt mängides ja sõnu ladudes omandab enamik

lapsi lugemise ja kirjutamise põhitõed ja otsib ise võimalusi oma teadmiste rakendamiseks (sõnades tähtede vahetamine ja uute sõnade moodustamine, huvitavate lausete moodustamine, üksteisele kirja kirjutamine, erinevates mängudes siltidele kirjutamine jne). Oluline on lugemise ja kirjutamise tegevuse seostamine teiste tegevusliikidega, et lastel oleks erinevate tegevuste käigus võimalik lihtsal ja huvitaval moel õppida. Selliste tegevuste kaudu saavutatakse nädala eesmärk.

Valdkonnad **Muusika ja liikumine** Toimib edukalt teiste päeva tegevusliikidega kui:

Rühmaõpetajate, liikumis- ning muusikaõpetajate vahel on hea koostöö ja nädala kavandamisel jagavad rühmaõpetajad oma soove ja mõtteid erialaõpetajatega. Ühiselt leitakse rühmatuppagi laulu- ning liikumismänge, mis tegevusi ilmestavad.

Valdkond **Kunst** - erineb teistest seetõttu, et eesmärgid lähtuvad tegevuse iseloomust: maalimisest, voolimisest ja meisterdamisest ning nendega seotud oskustest. Kunstilises tegevuses ei ole oluline lõpptulem, vaid laste meeoleolu ja positiivsed emotsioonid ning võimalus ennast loovalt väljendada. Laste meeoleolu sõltub omakorda eduelamusest tegevuses. Kui laps valdab erinevaid tehnikaid, tunneb ta emotsionaalset rahulolu tehtust.

Valdkond **Matemaatika** - tegevuste planeerimisel on oluline pakkuda lapsele käepäraseid esemeid, vahendeid, olukordi, kus ta saaks ise luua seoseid ja avastada huvitavat matemaatikat end ümbritsevast maailmast. Planeerida tuleks nii, et laps nädala tegevuste lõikes õpiks aru saama mõõtmisega seotud matemaatiliste mõistete tähendusest, saaks korrata hulga mõisteid, võttes lõbusal moel abiks erinevad võtteid, samas jääks lastel valikuvõimalus ise uusi meetmeid välja mõelda.

Tegevuste kavandamisel ei tohiks jääda lootma juhusele. Kõigi tegevuste kavandamine ja eelnev läbimõtlemine loob õppe- ja kasvatustegevustes järjepidevuse, võimaldab valida just oma rühma laste arengust lähtuva tempo ja meetodid. Hästi läbi mõeldud ja lõimitult kavandatud tegevused aitavad luua seoseid laste olemasolevate ja uute oskuste vahel.

6) Õpikeskkonna roll lapsest lähtuvate tegevuste läbiviimisel

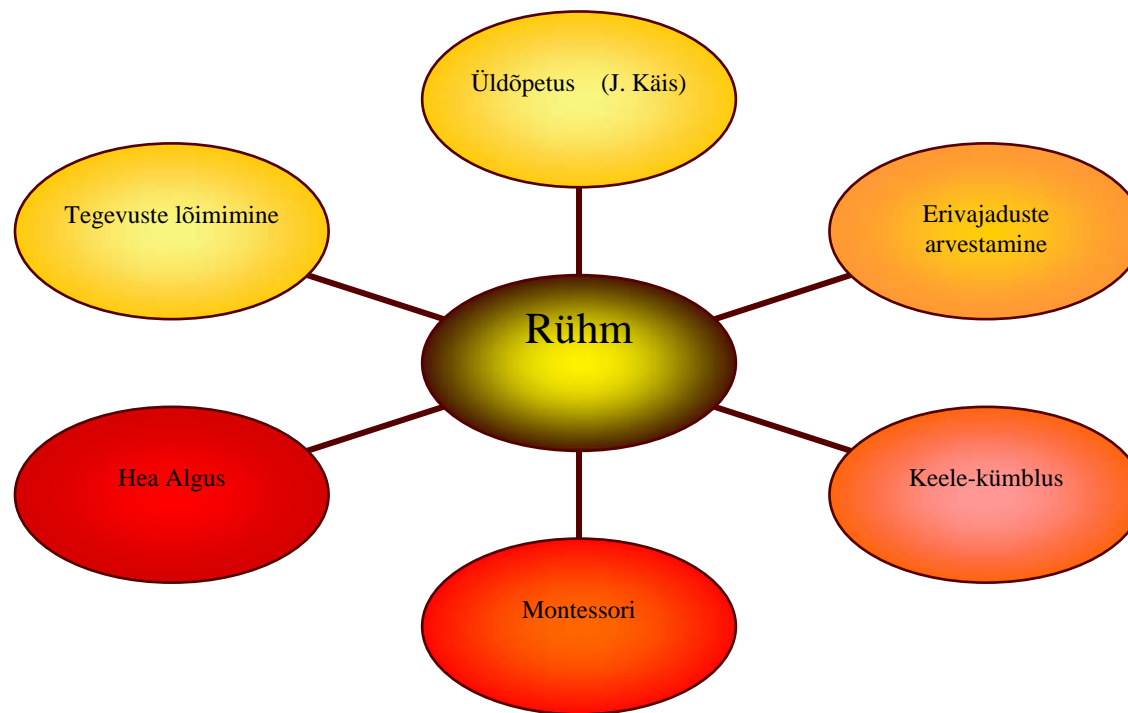
Laste vanusest sõltuvalt tuleks läbi mõelda rühmaruumi sisustus. Oluline on silmas pidada, et mänguvõimalused oleks loodud nii poistele kui tüdrukutele. Tähelepanuta ei saa jätta ka laste valikuvõimalusi tegevustes, antud hetkel laste hulgas huvi pakkuvaid teemasid, vahendite eakohasust jm.

Õppetegevuste käigus lapsi jälgides tuleks tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

- milline on laste üldine meeoleolu tegevuses?
- mis last tegevuses kaasa lööma motiveerib?
- kui suur osa lastest pakub välja omi ideid, esitab huvitavaid küsimusi?
- milline on laste roll kõnelemisel, aruteludes?
- kuidas lapsed käsitletavatest teadmistest aru saavad?
- mil määral on lastel tegevuses valikuvõimalusi?
- kuidas lapsed oma teadmisi rakendavad?
- milles väljendub laste huvi tegevuse vastu?

- milline on laste käitumine tegevuses?
- millised meeled on tegevuses kasutusel?

Rühmade tegevuses erinevate meetodite kasutamine

Rühmadel on võimalus süvendatult arendada erinevaid õppe-kasvatustöö valdkondi, mis on fikseeritud Lasteaed Pääsupesa õppekavas.

Lasteaed Pääsupesa 2009

ÕPPE JA KASVATUSTEgevuse KORRALDUS

5. ÕPPEAASTA

Lasteasutus korraldab õppe- ja kasvatustegevust õppeaastati. Õppeaasta algab 1. septembril ning kestab 31. augustini.

6. RÜHMA ÕPPE JA KASVATUSTEgevuse KAVANDAMINE

Õppe- ja kasvatustegevus lasteasutuses toimub rühma päevakava alusel, mis määrab laste eale vastava päevarütmi, une- ja ärkvelolekuaja, kus vahelduvad igapäevatoimingud (söömine, riietumine, pesemine, ruumi koristamine jm), laste vabategevused (mäng, loominguline tegevus, liikumine jm) ning kavandatud õppe- ja kasvatustegevused. Päevakava peab sobima iga lapse tegevuse- ja puhkusevajadusega. Tervise seisukohalt on oluline, et laps viibiks võimalikult palju värskes õhus.

Lapse kasvades ja arenedes väheneb päevakavas igapäevatoimingutele kulutatav aeg ning suureneb lasteasutuse õpetaja kavandatud õppe- ja kasvatustegevuse osakaal.

Lapse arengus on suur tähtsus mängul, selleks peab päevakavas kõige enam aega jääma. Mängudes omandatakse sotsiaalseid kogemusi, kujundatakse eneseteenindamisoskusi ja tööharjumusi ning kinnistatakse teadmisi- oskusi. Lasteasutus peab soodustama üksikisiku arengut. On vaja teada ja arvestada arengut mõjutavaid objektiivseid ja subjektiivseid tegureid. Õppekava põhineb lapse arengu seaduspärasuste tundmisel, arenguastmete, laste ainulaadsuse ja isikupära arvestamisel.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel arvestab pedagoog lapse arengutaset, vanust ning lapse huve. Lapse kasvades ja arenedes lähtutakse õppesisu valikul üldjuhul põhimõttest – lähemalt kaugemale, üksikult üldisemale.

Rühma õppe-kasvatustöö eesmärgid püstitakse aastaks, neid vajadusel pidevalt täiendades.

Õppe-kasvatustöö rühmades toimub nädalaplani alusel, mis kajastub rühmapäevikus. Nädalaplaan hõlmab 1-2 nädalat vastavalt laste huvile ja teema mahule.

Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel esitatakse kavandatava perioodi (nädal, kuu vm) eesmärgid, temaatika, õppesisu ja -tegevused ainevaldkondade kaupa, arvestatakse rühma käesolevat arenguetappi, samaealiste laste oskuste ja huvide, soolisi ja individuaalseid erinevusi, sotsiaalset ja emotsionaalset küpsust, lapsevanemate soove. Plaanide koostamisel osalevad kõik rühmaga töötavad pedagoogid. Õppekava arvestab laste loomulikku uudishimu, rahulolu saadud kogemustest ja soovi jagada teistega oma ideid. Rühma õppe- ja on paindlik ja võimaldab pedagoogil teha vajadusel muudatusi.

Nädalaplaanis jälgitakse ainete integreeritust.

Rühma õppe- ja kasvatustegevus viiakse läbi esteetilises ja turvalises ning üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas. Õppe- ja kasvatustegevus seotakse eelkõige kodukoha inimeste, looduse ja asutustega. Õpitavaga (objektid, nähtused) tutvutakse loomulikus keskkonnas.

Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärke, eri valdkondade sisude ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist.

Tegevuskeskustes arvestatakse, et materjalide valik ja varustus peavad soodustama lapse arengut, vastama eale.

7. PÄEVAKAVA

Rühma tegevus- ja päevakava koostamisel arvestatakse õppekava ja lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse eesmärke ja ülesandeid, rühma vanuselist ja soolist koosseisu, laste arengutaset, lasteasutuse materiaalseid võimalusi, lapsevanemate soove. Rühmade tegevus- ja päevakavade koostamisel jälgitakse, et kõiki tegevusi kasutataks maksimaalselt lapse kehaliseks, vaimseks ja sotsiaalseks arendamiseks, oskuste kujundamiseks, üldtunnustatud väärtuste vahendamiseks ja erinevate õppe- ja kasvatustegevuse valdkondadesse kuuluvate teadmiste edastamiseks.

8. TÄISKASVANU POOLT SUUNATAVATE TEGEVUSTE SOOVITUSLIK ARVULINE JAOTUVUS

Õppe- ja kasvatustegevused	1-2 a.	3-5 a. ja 5-6a.	6-7 a.
keel ja kõne	2 -4	2-4	2-4
lugemine ja kirjutamine		1-2	2-3
mina ja keskkond	1-2	1-2	3-4
matemaatika	1-2	1-2	2
liikumine	2-3	2-3	2-3
muusika	2-3	2-3	2-3
kunstilised tegevused	1-2	2-3	2-4

Kuni kolmeaastastel lastel kestab planeeritud tegevus 10-15 minutit, kolme-neljaaastastel 15-20 minutit, nelja kuni viieaastastel 20-25 minutit, viie- kuni kuueaastastel lastel kuni 30 minutit, kuue- kuni seitsmeaastastel kuni 35 minutit.

Kuni kolmeaastastel lastel on planeeritud tegevusi päevas kuni 10-30 minutit, kolme-neljastel 30-40 minutit, nelja-viieaastastel 40-50 minutit, viie- kuni kuueaastastel lastel kuni tund ja 30 minutit ning kuue- kuni seitsmeaastastel lastel kuni tund ja 45 min. Kuni 2 tundi 10 minutit.

Kuue- kuni seitsmeaastaste laste päevakavas on tegevusi, mis soodustavad sujuvat sisseelamist kooliellu. Enam tähelepanu osutatakse psüühiliste protsesside – taju, mälu, kujutlusvõime ja mõtlemise arendamisele ning õppimise alusoskuste – vaatlus- ja kuulamisoskuse, võrdlemis-, järjestamis-, loendamis-, mõõtmis-, ja rühmitamisoskuse ning modelleerimisoskuse kujundamisele.

Tegevusi planeeritakse nii, et lapsel oleks võimalik teha valikuid erinevate tegevuste vahel. See õpetab last iseseisvalt tegutsema, oma tegevust korrigeerima ja tegevuse tulemuste eest vastutama. Tegevused viiakse läbi integreeritult erinevate valdkondade vahel.

Hommikusöök kell 9.00; lõunasöök 12.30 ja õhtuode 16.00

9. ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse Päevik

Päevik on lasteasutuse õppekorralduse DOKUMENT.

Täitmise juhend:

päeviku sisse seadmine ja täitmine on õpetaja poolt kohustuslik;

päevik täidetakse selge ja loetava käekirjaga;

päevik on arvestatud üheks õppeaastaks;

üldised andmed lapse ja vanemate kohta kirjutab päevikusse õpetaja;

lapse kõne uurimise tabeli täidab logopeed;

mõõtmise, kaalumise teostab ja täidab rühma õpetaja koostöös meditsiinitöötajaga;

õppetegevuse osa täidavad rühma õpetajad;

märkuste lahtris kirjutatakse, mida lapsed teemast teavad, mida teada tahavad ja teema lõppedes, mida teada said.

päevikusse tehakse sissekandeid iga päev; märgitakse kuupäev, tegevuse liik, tegevuse läbi viinud õpetaja allkiri;

õppe- kasvatustöö planeeritakse nädalaplaanides;

igal õppeaastal esimesel pedagoogilisel nõukogul lepitakse kokku kuupäev, millal esitatakse rühma õppekava ja tegevuskava, milles

sisaldugu rühma iseloomustus, õppe-kasvatustöö põhimõtted, eesmärgid ja ülesanded. Lastega ja lapsevanematega tehtav töö.

Analüüsid eelmise nädala tööd, koostada iga jooksva nädala reedeks põhjalik järgmise nädala nädalakava. Õpetaja planeerib

tegevusi koos lastega, arvestab võimalusel lapsevanema soove;

Igal hommikul kella 8.45-ks peavad olema õpetajal valmis pandud hommikupoolseks tegevuseks vajaminevad vahendid, valmistatud

ette tegevused, sh. Läbi mõeldud ka õueaeg;

10. JUHISEID TEgevuste ANALÜÜSIMISEKS:

1) Õppetegevuse eesmärgi ja tulemuse seose analüüs

- kas ja kuidas tegevus lastele meeldis

- jälgida töö protsessi ja selleks kasutatavaid vahendeid

- kuidas laps kasutab õpitut oma vabas tegevuses

Eesmärk: kujutus tegevuse oodatavast tulemusest

Tulemus: on muutuste esilekutsumine õppijas - õpetajapoolset tegevust ei tohi võtta: sai tehtud, võtsin läbi - lapseni peab jõudma sõnum, põhiline mõte õppija tarkvarasse.

Eesmärgid õppetegevuseks:

- **teadmine**, faktide tundmine;
- **mõistmine**, arusaamine;
- **rakendamine**, kasutamine uues situatsioonis
- **analüüs**, eristamine, osadeks jaotamine;
- **süntees**, osadest terviku moodustamine;
- **hindamine**, oma teadmiste, õppimise väärtustamine, otsuste tegemine.

2) Arendava õppe analüüs.

Eeldab laste arengu head tundmist.

Vaatlusel jälgida:

- mälu ja mõtlemise koormuse suhe;
- reprodutseeriva ja loomingulise tegevuse suhe;
- teadmiste omandamise ja iseseisvate otsingute suhe. Täiskavatu seletus peab olema lihtne, lühike konkreetne;
- probleemide püstitamine ja lahendamine;
- fantaasia arenemine tunnis;
- aktiivse mõtletegevuse soodustamine;
- loov ja loominguline töö tegevusel;
- õpioskuste kujunemine ja kasutamine;
- kõnearendus ja väljendusoskuse kujunemine;
- valikute pakkumine - otsustusvõime arenemine;
- prognosiva võime arendamine.

3) Kasvatava mõju analüüs.

Kasvatuseväärtused on isiksuseomaduste, hoiakute ja väärtuste kujundamine.

NB! Püüa luua kujutus, millises ühiskonnas elab laps 20-30 aasta pärast.

Lähtealused:

- õppeprotsess peab tooma muutusi isiksusse tervikuna;
- iga tegevus pakub võimalusi väärtuste kandja kujunemisele;
- iga tegevus saab soodustada lapse kultuurilis-eetilist-esteetilist arengut ning mina-teadvuse ja enesehinnangu kujunemist.

4) Eelinformeerituse analüüs.

- missugune osa tegevuses oli eelinformeeritusel?

5) Õpetaja isiku analüüs.

- õpetaja kui motiveerija;
- õpetaja kui diagnoosija;

- õpetaja kui rühma mikrokliimale soodsalt mõjuvate omaduste kandja: heatujulisus, heatahtlikkus, abivalmidus, hea suhtlemisoskus, kannatlikkus, tasakaalukus, emotsionaalsus, empaatia.

11. ERIVAJADUSEGA LAPS

Erivajadusega lapsed on eri/üldandekusest, õpiraskustest, arenguhälvetest/puuetest või sotsiaal-emotsionaalsetest vajaka jäämistest tingitud eriliste vajadustega lapsed. Erivajadustega laps on laps, kelle võimetest, terviseseisundist, keelelisest ja kultuurilisest taustast ning isiksuseomadustest tingitud arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas. Erivajadused seostuvad õpikeskkonna eripäraga, et nende areng kulgeks võimalikult normilähedaselt. Nii erivajaduste ilmumine, märkamine kui erivajadustega lapse areng sõltub rühma või klassi tasemest, pedagoogide hoiakutest ja meisterlikkusest ning materiaalsetest võimalustest.

Erivajadusse peaks suhtuma nii, et esmalt on inimene ja seejärel erivajadus või puue. Puue ei ole haigus vaid seisund. Lapse jaoks on kõige tähtsam õppida elama sellisena, nagu ta on, seega me peame õpetama last tema puude või muu erivajadusega kohanema, olgu see siis **vaimu-, keha- või kõnepuue, aktiivsus- või tähelepanuhäire, eriline anne vm.**

Koolieelsete lasteasutuste riikliku õppekava baasil välja töötatud Lasteaed Pääsupesa õppekava on ühtne kõikidele lastele, samas tuleb arvestada laste individuaalsusega. Erivajadustega last ei tohi eakaaslastest isoleerida – laps areneb kõige paremini koos teiste omavanuste lastega, kellelt eeskuju võtta ja õppida.

Erivajadusega lapse toetamine lasteasutuses on meeskonnatöö. Laste erivajaduste välja selgitamisel osalevad kõik lapsega töötavad pedagoogid, lapsevanemad, logopeed ja juhataja. Mida varem me sekkume lapse arengusse, teda igal võimalikul moel stimuleerides ehk ergutades, seda parem on perspektiiv saavutada kompleksne – vaimne, füüsiline, sotsiaalne – koolivalmidus, sest koolieelik on väga paindlik, täiskasvanute positiivse eeskuju toel salliv ja koostegEVuses jõudsalt arenev isiksus. Kui eakohaselt arenevad lapsed on koos häbelistega, mõjutavad nad üksteist positiivses suunas.

Iga erivajadusega lapse puhul tuleb selgeks teha tema eripära ning selle kujunemise faktorid. Faktorid võivad olla sünnipärased, kodust või muust kasvukeskkonnast tingitud. Sellest lähtuvalt mõtestatakse lapse erivajadused ning seatakse eesmärk saavutamaks maksimaalset tulemust. Vajadusel koostavad rühma pedagoogid õppeaasta algul koostöös logopeedi/eripedagoogi jt spetsialistidega ning lapsevanemaga lapsele individuaalse arenduskava.

Vajalik on *korrektsiooni* so. lapse tunnetusprotsesside ja kogu isiksuse iseärasusi arvestava pedagoogiliste mõjutusvahendite süsteemi loomine ja kasutamine.

Töö korraldamiseks erivajadusega lastega on vaja:

- õppida tundma erivajadusega last, mitte teha probleemi tema eripärast, puudest või kommetest;
- erivajadusega lapse kohalolek ärgu segagu ülejäänud rühma igapäevaelu;
- mitte jääda kaasa tundma ja haletsema last tema puude pärast;
- abistada last ainult selles, millega ta ise toime ei tule;
- kasutada selgeid ja väga konkreetseid korraldusi;
- kiita last õnnestumise korral, sest see tõstab tema enesehinnangut ning hinnangut ka teiste laste silmis;
- aidata saavutada peenmotoorikas vajalik täpsus;
- rakendada võimalusel individuaalsed õppetööd;
- leida ka vanemate jaoks lapse ja tema arengu kohta igal päeval midagi positiivset.

Vähemalt üks kord õppeaastas tehakse kokkuvõtte individuaalse arenduskava rakendumisest, arengukeskkonna sobilikkusest ning lapse edasistest vajadustest.

Õppekavas on valdkonnad, mis reguleerivad:

1) tööd keelekümblsruhmas;

2) tööd tasandusrühmas.

Tähelepanuta ei tohi jätta:

1) tööd andekate lastega;

2) tööd muukeelsete lastega tavarühmas; lasteasutus toetab erineva keelelise ja kultuurilise taustaga peret lapsele oma keele ja kultuuri tutvustamisel ning eesti keele ja kultuuri väärtustamisel;

3) tööd sageli põdevate/puuduvate lastega

4) tööd õpi- ja käitumisraskustega lastega.

5) erivajadusega laps on ka vasakukäeline ning

6) allergik või kroonilist haigust põdev laps

Iga laps on individuaalne ning personaalne töö temaga lähtub otseselt konkreetse lapse andest, raskusest või puudest. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et erivajadusega laps võib väsida ja tüdida kiiremini. Seetõttu on nendele lastele olulised:

- kindel päevakava;
- stressirohkete sündmuste vältimine;
- rohke käelise (mosaiik, puzzle, joonistamine, käsitöö) ja kehalise tegevuse harrastamine;
- muinasjuttude ja rahuliku muusika kuulamine;

- turvatunde loomine;
- julgustamine (kiita last hästitehtud asjade eest, valida lapse vanusele ja arengutasemele vastavad mänguasjad ja ülesanded);
- järjekindlus.

Mõnedel erivajadusega lastel on raskusi keskendumisega, normaalse aktiivsuse säilitamisega ning sellest tulenevalt ka õppimise ning korrale allumisega. Niisuguste probleemidega lastele pakume järgmisi leevendusi:

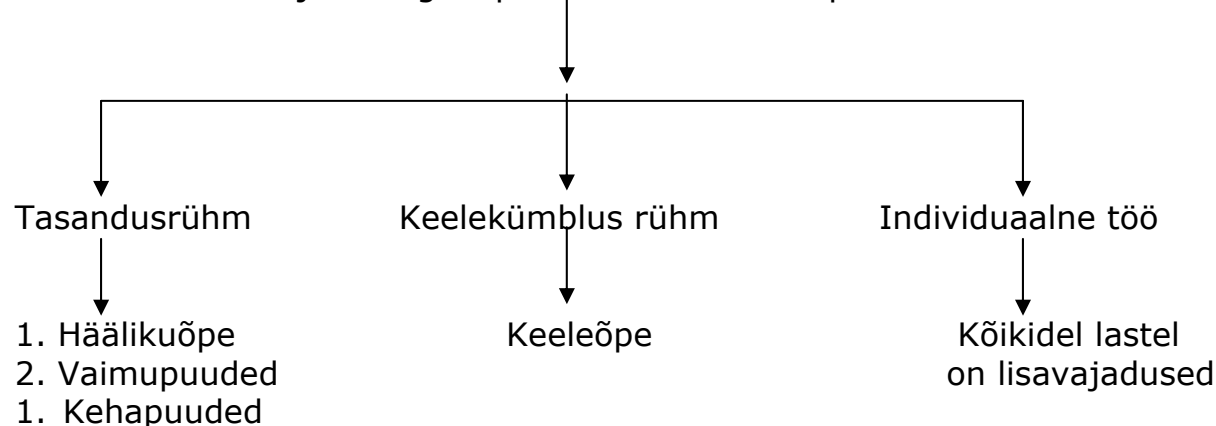
individuaalne arenduskava (lähtudes lapse erivajadusest)

koolipikendus (lapsel on võimalus kooli minna ka hiljem kui seitsme aastaselt kui talle annab koolipikenduse kohaliku omavalitsuse poolt loodud nõustamiskomisjon) kui lapsel on võimalus lasteaias saavutada kooliminekuks vastav kompetentsus õppeaasta jooksul.

individuaalsed tööd lapsega, et ta suudaks toime tulla lasteaia õppekavaga.

Lasteaed Pääsupesa pakub tugiteenusena logopeedi teenust. Üks kord õppeaastas annab logopeed hinnangu kõigi laste keskuse laste kõne eakohasusele ja arengule, vajadusel tegeleb häälikuseade ning kõikide psüühiliste protsesside arendamisega.

Erivajadustega lapsed lasteaias Pääsupesas

Laste arengu meditsiiniliste ja pedagoogilis-psühholoogiliste iseärasuste jaotumus:

1) Kuulmis- ja nägemispuudega lapsed

- kurdid;
- nürmikud;
- pimedad;
- nõrbikud.

2) Kõnepuudega lapsed:

- suulise kõne puuduliku arenguga lapsed (F 80 – F 80.3)
- kirjaliku kõne puudega (puuetega) lapsed (F 81.0; F 81.1) – lasteaias on vaja tähtsustada foneemitaju ja häälik-analüüsi oskuste arendamist.

3) Vaimse/psüühika arengu hälvetega lapsed

- Vaimse arengu peetusega (VAP) = spetsiifiliste psüühika arengu või segatüüpi spetsiifiliste psüühika arengu hälvetega lapsed (F 81.2 (a); F 82 (mo); F 83).
- Vaimupuudega (VAA) lapsed (F 70-F 73).

4) Kehapuuded

Kehapuudega lapsed, kes omakorda jagunevad

- ortopeedilise ja
- anatoomilise puudega lasteks. Ortopeedilise puudega laste hulgas on kõige suuremaks ja keerulisemaks grupiks TSEREBRAALPARALÜÜSIGA (CP=PCI) laste rühm.

5) Psüühika- ja käitumise ning sotsialiseerumisraskustega lapsed.

- Pervasiivsete arenguhäiretega lapsed (F 84 –F84.5) sh lapse autism (F 84.0)
- Lapseeas alanud käitumis- ja tundeelu häired: F 90.0 aktiivsus- ja käitumishäire; F 91 –käitumishäire; F 90.1 – hüperkineetiline häire.

6) Liitpuudega lapsed:

- vaimu-ja tugi-liikumissüsteemi puuetega lapsed;
- meele- ja vaimu- või meele, vaimu- ja autismiga lapsed;
- pimekurdid;
- vaimu- ja psüühikahäiretega, sh epilepsiaga lapsed jne.

ERIVAJADUSED

- Hariduslik ev (“kõva peaga” lapsed)
- Kasvatuslik- käitumuslik ev
- Puudest tingitud (nägemis-, kuulmis-)
- Somaatilisest haigusest tingitud ev
- Andekad (eraldi tegeleda, arendada võimeid!)
- Vasakukäelisus

Kõne- ja keelehäirete põhjused

- Bioloogilised
- Kognitiivsed
- Sotsiaalsed
- Kombineeritud & ebaselged

Bioloogilised tekkepõhjused

- Geneetilised põhjused
- Üsasisene areng
- Asfüksia – laps ei saa hingata peale sündimist
- Neuroinfektsioonid (meningiit, entsefaliit)
- Traumadega seotud kahjustused.

Kognitiivsed tekkepõhjused

- Intelligentsuse probleemid
- Kuulmispuuded
- Autism: laiem isiksuse- ja kommunikatsioonihäire

Sotsiaalsed tekkepõhjused

- Keskkonna tegurid
- Keeleliste stiimulite vähesus
- Kakskeelsus

Esinevad kõnehäired:

Düslaalia	Rinolaalia	Düsartria	Alaalia	Kogelus	Häälehäired	Kõne üldine areng (alaareng)
Mehhaaniline: <ul style="list-style-type: none">- Huulekida- Keelekida- Hammaste rea anomaalia- keele anomaalia- ninaõõne väärarengud Funktsionaalse düslaalia puhul pole välja kujunenud peened ja täpsed akustilis-motoorsed liigutused	Ninaresonaa-tori ebanormaalne funktsioon kõnelemisel (enamasti tingitud huule- ja suulaelõhest) 1:500 terves Euroopas Kõigi häälikute moonutatud Artikuleerimine (Sulg-häälikud)	Häiritud hääli, hingamine, kõne kiirus, aktsent Ebaselge hääldamine, sämpimine, silpide, sõnade ja lauseosade stereotüüpne kordamine, liigset palatali-satsiooni, tugev ninakõla, skandeeritus, häälikute segastamine, moonutamine, juhuslik asendamine	Kogu keelesüsteem osaliselt/täieli-kult arenemata (sõnavara, grammatika, foneetika) Sensoorne (kõne taju) Motoorne (kõne tootmine).	Tahhülaalia (liiga kiire) Bradülaalia (liiga aeglane) Kogelus (silpide ja/või sõnade kordused, venitused, blokid) www.kogelus.ee	Häiritud kõrgus, valjus, tämber, ulatus, register, kõla. Orgaanilised häired: põletik, trauma, larüngektomee-ritud Funktsionaalsed Häired (+emots. Stress).	I –kõnetu vaid üksiku tähenduse II –elemen lauses hulg käänd- ja ebatäpseid III- keeruk kõnelised v keelelised omandama

Ei tohi jääda märkamata:

Düsgraafia	Düsleksia	Düsleksia varases eas
Õigekirjavilumuse kujunemise hilisus ja häirumine, kusjuures puuduvad spetsiifilised lugemiskused; häälimine foneetiliselt korrektne, siia tuleb arvata puhtad õigekirjahäired	-Lugemisvilumuse ilmne häirumine; tähtede vahelejätmine; aeglane lugemine; valesti alustamine; võimetus meeles pidada loetut, võimetus teha loetust kokkuvõtet; ebatäpsus häälikute hääldamisel; eelnenud on kõne ja keele arenguhäired; kaasnevad tundeelu ja käitumishäired. -Kahjustatud võivad olla ka matemaatilised toimingud, noodikirja lugemine, motoorsed ja tegevust planeerivad funktsioonid. Tegemist on kirjaliku kõne kahjustusega, suulises kõnes mingeid kõrvalekaldeid olla ei pruugi.	-Luuletuse õppimine võib olla raske -Ikka veel püsivad häälduspuudused -vilets, ebaküps käekiri. Raskused -Üldise tähendusega sõnad, õigekirja -Omakirjutatud lood lühikesed, areng detailidega -Üldine kohmakus -Korralduste ja loetu mõistmise raskused -Raske mõista järjestust (nädal, a

Igas rühmas tähelepanu pöörata erivajadustega lastele, kelleks on:

1. õpiraskusega laps

kujunemise faktorid:

- Sünnipärasead omadused
 - Halb kasvukeskkond
 - Motivatsiooni puudus
 - Sisemine konflikt

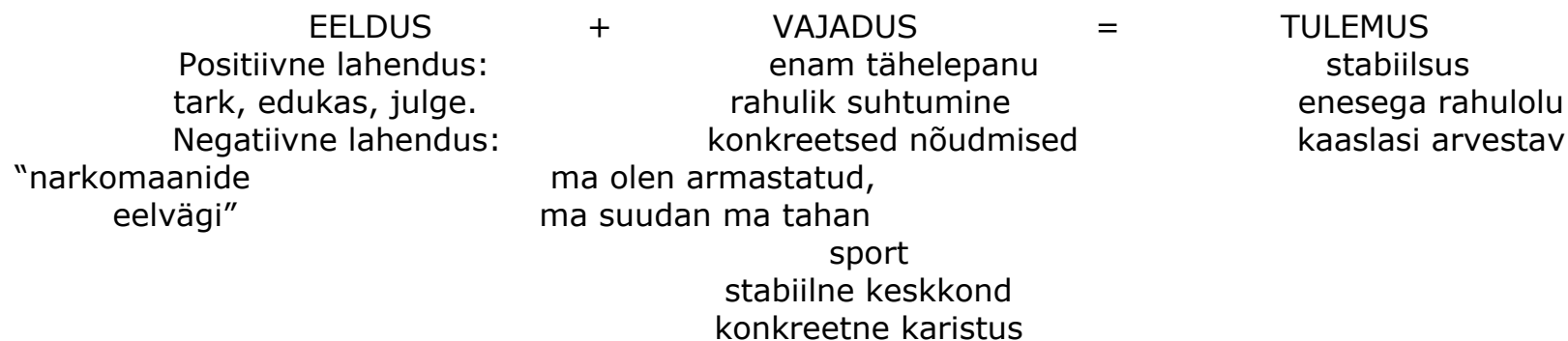
EELDUS	+	VAJADUS	=	TULEMUS
Teadmiste puudus		märkamise		teadmisi, oskusi
Oskuste puudus		kiitus toetus		soosiv laps
Teadmishimu puudus		suudan olla nr. 1		
		individuaalne õppekava		

NB! Õpiraskused ei kompenseeru ega korrigeeru traditsioonilises arengu- ja õpikeskkonnas. Õpiraskustega lapsed ei sobi erivanuseliste laste rühmadesse. Sobivad erirühmad – väiksem laste arv rühmas. Vajavad logopeedi abi ning tugevat kodu toetust

2. hüperaktiivne laps

kujunemise faktorid:

- sünnipärasead omadused
 - kasvukeskkond
 - sisemine konflikt
 - kriis

NB! Kindlasti on vajalik sotsiaalne ja psühholoogiline abi hüperaktiivse lapse peredele. Hüperaktiivne laps tuleb õpetada mängima.

3. andekas laps

kujunemise faktorid:

- sünnipärasead eeldused
- õppimisvalmidus

EELDUS	+	VAJADUS	=	TULEMUS
Teadmised ületavad eeldatavad eakohased Oskused ületavad eeldatavad eakohased oskused		tähelepanu olen parim saan hästi hakkama		teadmisi, oskusi soosiv laps Teadmishimu

Võimete määratlus

- midagi, mis on inimeses
- ja mis aitavad inimesel teatud tegevusi edukalt sooritada

Võimeid on tohutult palju, nii palju kui on tegevusi.

Üksikvõimed (taju kiirus, värvide eristamine, mälu maht)

Erivõimed (matemaatika, muusika, kunst, organiseerimine)

Üldvõimed (üldine vaimne arengutase, intelligentsus e arukus)

Võimete kujunemisel on suur osa keskkonnatingimustel, mida lapse puhul kõige enam aitavad kujundada ja võimaldada vanemad.

- Varajane sekkumine
- Õppekava avatus

NB! Andeka lapse anded kaovad kui neid ei arendata.

12. EESTI KEELE KUI TEISE KEELE ÕPE

Lapsele, kelle kodune keel ei ole eesti keel, tagatakse eesti keele õpe.

Erivajadustega lapsele koostatakse eesti keele kui teise keele õpetamiseks vajadusel individuaalne arenduskava, mille eeldatavate tulemuste kavandamisel arvestatakse nii lapse arengutaset, vanust kui ka eesti keele õppe mahtu ning metoodikat. Lasteaias Pääsupesa toimub eesti keele kui teise keele õpe keelekümlusrühmas ja tavarühmades narratiiv-situatiivsel meetodil, grammatika õpetamine toimub holofrastiliselt.

13. LAPSE ARENGU JÄLGIMINE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED

Et mõista lapse käitumist, tema probleeme ja tugevusi, on väga oluline õppida tundma last, tema kodu, keskkonda, kust laps tuleb - need kõik mõjutavad lapse arengut ja käitumismudeleid. Lapse arengu hindamine on osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist. Arengu hindamine on vajalik, et:

- 1) määratleda lapse arengulised saavutused;
- 2) selgitada välja laste erivajadused, õppimise ja õpetamise eripära;
- 3) koostada lapse individuaalne õppekava;
- 4) aidata lapsel ise enda arengut ja edasiminekut näha;
- 5) toetada lapse õppimist.

Pedagoogid viivad vaatlusi läbi kindla plaani alusel ning lapsi jälgitakse nii igapäevatoimingutes, vabamängus kui ka pedagoogi suunatud tegevustes. Lapse arengut kirjeldatakse lapsest lähtuvalt, väärtustades saavutatut ning tunnustades lapse toimetulekut, arenemist, positiivseid hoiakuid ja huvi. Laste arengule hinnangut andes ja seda dokumenteerides saame anda lapsevanemale adekvaatset tagasisidet tema lapse edusammudest ja valdkondadest, mille arendamisele peaks enam tähelepanu pöörama. Aja jooksul võib lapse jälgimine esile tuua käitumismallid, õppimiseelistused, oskuste taseme ning arengu. Seega on see üks hindamatu abivahend õpetajale oma edasiste tööplaanide (just individuaalsete tegevuste planeerimisel) ja eesmärkide püstitamisel.

Pedagoogide ülesandeks on kirjeldada käitumist võimalikult täpselt, ilma subjektiivsuseta. Hinnangu aluseks on Lasteaed Pääsupesa õppekavas toodud lapse arengu eeldatavad tulemused.

1) Vaimse arengu hindamisel vaadeldakse psüühiliste protsesside ja kujutluste ning õppimise alusoskuste arengut. Siia kuulub ka kõne kasutamise ja mõistmise hindamine.

2) Motoorika hindamisel vaadeldakse eelkõige lapse üld- ja peenmotoorikat; koordinatsiooni, kõndi, rühti ja tasakaalu, painduvust, täpsust, näo- ja sõrmelihaste kontrolli oskust ning jõudu ja vastupidavust.

3) Sotsiaalse arengu hindamisel vaadeldakse lapse tegutsemist ja suhtlemist teiste laste ja täiskasvanutega, lapse tegevuste, eelkõige mängu arengut, iseseisvust ning toimetulekuoskusi, ka emotsioonide kontrolli ja väljendamise oskust, mis on tihedalt seotud kollektiivis kohanemisega. Vaadeldakse ka lapse kõlblist ja esteetilist arengut.

4) Arengukirjelduste koostamisel, sõnalise hinnangu andmisel on orientiiriks õppekavas toodud lapse arengu eeldatavad üldoskused ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade tulemused. Selline jaotus on tinglik, sest üht ja sama näitajat on võimalik vaadelda eri aspektidest. Lapse arengu eeldatavaid tulemusi ei käsitata kõigile kohustuslikuna, need on üldtunnustatud tähised, mis aitavad kavandada lapse arenguks vajalikke tegevusi.

Hinnangu andmisel kasutatakse alljärgnevat meetodeid:

Vaatlus kulgeb rühmas loomulikes ja tavapära tingimustes. Vaatlus ei tohi olla juhuslik, vaid planeeritud. Õpetajal tuleb fikseerida tegevusi ja nähtusi ilma, et ta ise nendesse sekkuks. Vaadelda võib laste omavahelisi suhteid, mängu (nii üksi kui kaaslastega), laste tööd, joonistusi jm.

Õpetaja tähelepanekute loetelu Tähelepanekute loetelu täpsustab jälgimist vajavat konkreetset käitumist. Loetelu pakub süstemaatilist informatsiooni laste tegutsemise kohta eri valdkondades ning informatsiooni lapse isiksuseomaduste kohta. Õpetajad kasutavad seda infot lapsele eesmärkide püstitamisel ja lapse arengule kaasa aitavate tegevuste planeerimisel.

Mapid ja töönaidised Need on kogumikud töödest, mis laps aja jooksul on teinud. Need sisaldavad joonistusi, fotode seeriaid, sõnade ja numbrite kirjutamise katseid, ja keelenäiteid, mis on täpsed ülestähendused sõnadest, mida laps kasutab mingi mõtte või idee väljendamiseks.

Intervjuu on suuline küsimustik. Lastele esitatavaid põhiküsimusi olgu 4-6.

See, kuidas õpetaja oskab anda teavet lapsevanemale tema lapse kasvu ja arengu kohta, kuidas arvestab pere ootuste ja soovidega, kinnitab lasteaia õpetaja kompetentsust oma erialal. Informatsiooni edasiandmine peab toimuma süstemaatiliselt. Lasteaias Pääsupesa täidetakse kaks korda aastas laste arengu hindamise tabeleid. Õpetajatel on õigus ise oma rühmale sobivaim hindamistebeliste vorm välja töötada. Õppeaasta lõpul tehakse kahe poolaasta võrdlustest kokkuvõtte, mis on aluseks järgmise aasta töö planeerimisel, laste erivajaduste tuvastamisel ja arenguestluste läbiviimisel. Lapsevanematele antakse lapse arengust kirjalikku tagasisidet 1x aastas, kasutades selleks väljatöötatud tagasiside andmise vormi. Üks kord aastas viib rühma õpetaja lapsevanematega läbi lapse arenguestlused, kus annab tagasisidet (arengukirjeldus) lapse arengust ja õppimise tulemustest ning

selgitab lapsevanema seisukohad ja ootused lapse arengu suhtes. Vajadusel kaasab vestlusesse logopeedi, liikumis- või muusikaõpetaja.

Rühmaõpetaja tutvustab lapsevanemale lapse arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust.

Lapse arengu hindamise ja arenguveestluse tulemus dokumenteeritakse «Isikuandmete kaitse seaduses» sätestatud tingimustel.

14. LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED

Õppekavas eristatakse nelja üldoskuste rühma:

1) **mänguoskused**. Mäng on eelkoolieas lapse põhitegevus. Mängu käigus omandab ja kinnistab laps uut teavet, uusi oskusi, peegeldab tundeid ja soove, õpib suhtlema, omandab kogemusi ja käitumisreegleid. Mänguoskus on kõigi üldoskuste ning õppe- ja kasvatustegevuse eri valdkondade oskuste ja teadmiste arengu alus.

2) **tunnetus- ja õpioskused** Tunnetusoskused on oskused tahtlikult juhtida oma tunnetusprotsesse – taju, tähelepanu, mälu, mõtlemist, emotsioone ja motivatsiooni. Õpioskuste all mõistetakse lapse suutlikkust hankida teavet, omandada teadmisi ja oskusi ning uurida ja katsetada. Õpioskused kujunevad tunnetusoskuste arengu alusel.

3) **sotsiaalsed oskused** Sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest.

4) **enesekohased oskused** Enesekohaste oskuste all mõistetakse lapse suutlikkust eristada ja teadvustada oma oskusi, võimeid ja emotsioone, juhtida oma käitumist.

Üldoskuste kujunemist toetatakse kõigi õppe- ja kasvatustegevuste kaudu, erinevate valdkondade sisusid lõimides.

14.1. 1-2 aastase lapse eeldatavad üldoskused

Teisel eluaastal toimuvad lapse arengus tormilised muutused. Kõige silmatorkavamad on need väikelapse kehalises arengus. Ta teeb oma esimesi samme ja hakkab seejärel aina rohkem ja osavamalt liikuma, jooksuma, ronima ning hüppama; areneb silma ja käe koostöö. Teine märgatav muutus lapse arengus on tema kõne kiire edenemine esimestest sõnadest paari-kolmesõnalisteks lauseteni. Intellektuaalne ja keeleline areng võimendavad teineteist: keele arenguks on vaja teatud intellektuaalse arengu taset, keeleline areng soodustab aga omakorda vaimset arengut. Suured muutused on ka sotsiaalses arengus: imikust saab väike enesekindel laps, kes tahab suhelda, osaleda teda ümbritsevate inimeste tegevuses ning matkida neid igal võimalikul juhul.

14.1.1. Mänguoskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 1-2 aastane laps:

mängib teiste lastega kõrvuti;

mängib lihtsamaid igapäevaseid olukordi ja tegevusi kajastavaid rollivahetusega mängu;
matkimismängude kaudu omandab laps erinevaid liigutus- ja kõnemudeleid;
matkib täiskasvanu tegevusi, millele saab tagasiside;
tegeleb mänguasjadega, mis parajasti vaatevälja satuvad;
avab, suleb karpe, keerutab, paneb klotse topsi, võtab välja, lükkab, veab järel jne.

14.1.2. Tunnetus- ja õpioskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 1-2 aastane laps:

hangoib ümbrusest aktiivselt infot ning loob selle hankimiseks ise uusi võimalusi. Keskkonnast tulenevat info hulka tasakaalustab, reguleerib ja organiseerib lapse jaoks täiskasvanu;
keskendub lühikeseks ajaks ühele tegevusele, silmatorkavale stiimulile või omadusele, sõnalise juhendamise ja suunamise korral on ta püsivam;
tegutseb teistega kõrvuti ja osaleb ühistevõttes vahelduvas vormis;
loob tegevuse kaudu seoseid kõnega; sõnad ja objektid saavad tema jaoks mõiste tähenduse;
suhtleb valdavalt 1-2 sõnaliste lausetega nii mängus kui ka igapäevategevustes peamiselt tuttava täiskasvanuga ning kasutab mitteverbaalseid suhtlemisvahendeid (osutamine, miimika);
räägib ja saab aru üksnes sellest, mida ta tajub;
tunneb huvi raamatute vastu ja mõistab lihtsamaid realistlikke jutukesi, mis seostuvad tema enda kogemustega;
tunnetab keskkonna mõju, avastab seoseid oma tegevuse ja selle tagajärje vahel, lihtsamaid põhjuse-tagajärje suhteid ning saab aru kuluvusest ja erisusest;
sobitab erinevaid materjale ja esemeid;
10) rühmitab ühe nähtava omaduse järgi;
11) omandab uusi seoseid vahetu, korduva ja aktiivse tegutsemise ning käelise tegevuse kaudu;
12) kasutab omandatud teadmisi, seoseid ja tegevusi samas situatsioonis ning kontekstis, kannab üle lihtsamaid seoseid ning kasutab neid sarnastes ülesannetes ja olukordades

14.1.3. Sotsiaalsed oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 1-2 aastane laps:

üritab aru saada teiste inimeste seisukohtadest, kuid tema tajud on enesekesksed;
reageerib sõltuvalt situatsioonist ja ümbritsevate inimeste käitumisest;
mõistab selgelt väljendatud keeldu "Ei tohi!", "Ära tee!" jne;
tunneb huvi teiste laste vastu, jälgib neid ja mängib nendega kõrvuti;

toetub võõrastega suheldes ja enesekindluse saavutamiseks tuttavale täiskasvanule.

14.1.4. Enesekohased oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 1-2 aastane laps:

väljendab lihtsaid emotsioone, mis on tugevad ja vahelduvad kiiresti;

teadvustab ennast, kasutab osaliselt minavormi, proovib ennast maksma panna ning oskab keelduda ja ei öelda;

hindab oma suutlikkust ja oskusi paremaks kui need tegelikult on;

teab oma ees- ja perekonnanime ja elementaarseid viisakusreegleid ning kasutab neid, kui seda on talle õpetatud;

sööb, joob ja riietub lahti valdavalt iseseisvalt ning püsib suurema osa päevast kuiv ja puhas.

14.2. 2-3 aastase lapse eeldatavad üldoskused

Kolmandal eluaastal on suurim muutus lapse identiteedi areng ja eneseteadvustamine, arusaam, et ta on isiksus oma õiguste, soovide ja tahtmistega. Laps on teadlikum kategooriatest *mina* ja *minu*, seetõttu katsetab ta täiskasvanute reaktsioone ning seda, kuidas ta suudab ta kontrollida ja saavutada oma tahtmist. Sellelealastele on iseloomulikud jonihood ja emotsionaalsed puhangud, mis enamasti on siiski ajutised. Ta esitab küsimusi nii enda tegevuse kui teiste reaktsioonide kohta. Laps huvitub iseendast, oma teadmistest ja asjadevahelistest seostest.

14.2.1. Mänguoskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 2-3 aastane laps:

kordab ja jäljendab varasemaid kogemusi ning mäluhilte nii konstruktiivses mängus kui ka lihtsas rollimängus;

matkib kuulnud loo tegelaste häälsusi ja käitumist;

ehitab lihtsaid torne, paneb kokku lihtsaid puzzlesid, kasutab lihtsaid konstruktoreid;

mängib mõnda aega koos teistega ja järgib lihtsamaid reegleid.

14.2.2. Tunnetus- ja õpioskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 2-3 aastane laps:

leiab tegutsemisajendi, plaanib ja organiseerib tegutsemisi täiskasvanu abiga; täiskasvanu suunab lapse tegevust kõne kaudu;

plaanib osaliselt oma käitumist ja tegevust iseendale suunatud kõne vahendusel;

keskendub tegvusele lühikeseks ajaks, tema tähelepanu ei ole veel püsiv;

tegutseb vahetult nii konkreetsete asjadega kui ka neid kujutavate sümbolitega;

on omandanud sõnavara, mis võimaldab tal ennast väljendada;

osaleb dialoogis;

jälgib lihtsaid lookesi ja eristab kogemusele tuginedes relistlikke sündmusi väljamõeldud lugudest;
mõistab osaliselt lihtsamat kõnet ka ilma toetava vihjeta ning saab aru lihtsamatest ülekantud tähendustest;
rühmitab asju ja esemeid ühe või mitme tjutava omaduse või nimetuse järgi;
10) tal on ettekujutus arvamõistest ja värvuste nimetustest;
11) leiab võrdluse alusel asjades ühiseid ja erinevaid jooni ning nende vahelisi seoseid, kasutab info saamiseks keelt;
12) tema ettekujutus oma teadmistest ja oskustest on ebarealistlik;
13) omandab uusi seoseid, mõisteid ja teadmisi korduva kogemuse, aktiivse tegutsemise ning mudelite järgi õppimise kaudu; vajab oma tegevusele tagasisidet.

14.2.3. Sotsiaalsed oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 2-3 aastane laps:

saab aru, et inimestel võivad olla tema omadest erinevad tunded ja emotsioonid;
osaleb täiskasvanuga ühistegEVuses; teisi lapsi pigem jälgib, tegutseb nendega kõrvuti;
jagab mõnikord oma asju ka teistega, valdavalt on ta siiski omandihoidja;
loob sõprussuhteid nendega, kellega on tihti koos; tegutseb kontakti luues ja säilitades sihipäraselt;
algatab vestlust eri partneritega erinevatel teemadel; tajub, mida teised teavad ja mis on neile uus;
täidab igapäevaelu rutiini;
jälgib lihtsamaid sotsiaalseid reegleid ning eeskujudele toetudes jäljendab igapäevaelu rolle ja tegevusi.

14.2.4. Enesekohased oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 2-3 aastane laps:

tal on osaliselt kujunenud enesetunnetus ja eneseteadvus;
väljendab tugevaid emotsioone, oma mina;
võib karta tundmatuid ja uusi asju;
tahab igapäevastes olukordades valikute üle ise otsustada ning üritab neis ka täide viia;
tema enesekindlus on kõikuv; enesekindluse saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid.

14.3. 3-4 aastase lapse eeldatavad üldoskused

Neljandal eluaastal paraneb lapse liigutuste koordineerimine ja täpsus, ta on aktiivne ning pidevas liikumises ja tegevuses. Tal on suur soov uute teadmiste ja muljete järele, ta on uudishimulik ning tahab rohkem teada iseenda ja maailma kohta. Laps kuulab hoolega ning seob kõik oma varasemate kogemuste ja mälupiltidega. Ta on suu isetegija, kusjuures sageli hindab ta oma oskusi ebarealistlikult, segi kipuvad minema soovid ja tegelikkus. Uued teadmised tekitavad tihtipeale palju hirme. Neljas eluaasta on lapse kõige magisam mänguiga.

14.3.1. Mänguoskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 3-4 aastane laps:

järgib mängus lihtsaid reegleid, autoriteete;

eelistab üht mängukaaslast rühmale;

kujuneb rollimäng, kuid ei nimeta end veel rollinimega;

osaleb rolli- ja võistlusmängudes eakaaslastega;

huvitub võistlusmängudest ja tahab olla edukas;

ehitab esemeid, mida saab kasutada mängus (garaaž, voodi nukule vm)

mäng muutub järjest sisukamaks, sest ta teadmised ja kogemused ümbritsevast suurenevad

14.3.2. Tunnetus- ja õpioskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 3-4 aastane laps:

oskab osaliselt oma tegevusi plaanida ja organiseerida ning tegutseb iseseisvalt otsese juhendamiseteta, kuid autoriteetide toel;

plaanib minakeskse kõne abil oma tegevust ja lahendab probleeme;

hangib tänu keeleoskusele uut teavet; tema kõne toetub mälule ning sõltub sellest, kellega ja mis olukorras ta koos on;

saab aru mõistatustest ja lihtsamatest piltlikest võrdlustest;

osaleb ühistegevuses ning teeb koostööd teiste lastega, konstrueerib, osaleb loovtegevuses;

liigitab lihtsamate üldmõistete või mitme tunnuse järgi; keskendub tegutsedes mitmele eristavale nähtavale tunnusele ning jaotab oma tähelepanu;

saab aru arvumõistest; huvitub tähtedest;

omandab uusi teadmisi praktiliste ja olukordade, kogetud emotsioonide, kujutluste ja kõne kaudu.

14.3.3. Sotsiaalsed oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 3-4 aastane laps:

püüab vahel teisi abistada ja lohutada; tal on mõnigane ettekujutus teiste inimeste tunnetest ja mõtetest;

osaleb mõnda aega ühistegevuses eakaaslastega, kuid eelistab üht mängukaaslast rühmale;

arvestab reegleid mängudes ja tegevustes, mida juhivad autoriteetid;

saab aru lihtsamatest seltskonnas käitumise reeglitest ning järgib neid igapäevases suhtluses; püüab täita kodukorra reegleid;

saab aru valetamisest kui taunitavast käitumisest;

meeldivad võistlusmomendid, tahab olla edukas.

14.3.4. Enesekohased oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 3-4 aastane laps:

väljendab verbaalselt lihtsamaid emotsioone, oma soove, tahtmisi ja seisikohti ning püüab jõuda kokkuleppele;
tahab olla iseseisev, kuid sageli ei ole tal oma suutlikkusest realistlikku ettekujutust;
saab hakkama eneseteenindamisega (riietub, sööb, joob iseseisvalt), tal on kujunenud tualetiharjumised;
teab oma nime, vanust, sugu ning märkab soolisi erinevusi;
seab endale mõningaid eesmärke ning täidab neid;
väärtustab oma saavutusi, ent vajab oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu.

14.4. 4-5 aastase lapse eeldatavad üldoskused

Viiendal eluaastal huvitub laps kõigest uuest ja põnevast, ta on väga aktiivne nii tegutsedes kui ka ennast väljendades. Tema tasakaalutunne on parem, liigutused sujuvamad, oskab liikuda erinevatel pindadel, on kiirem ning suudab teha korraga mitut asja. Selles vanuses kujuneb välja ka täiskasvanule omanekõnniligituste kinemaatika ning suureneb huvi laua taga tehtavate käeliste tegevuste vastu. Laps räägib ja küsib palju. Samas on tal ikka veel raske oma käitumist kontrollida. Ta ootab kiitust, tahab teistele meeldida, kõike hästi teha ja seejuures mitte eksida. Viiendal eluaastal ajab laps veel segi tegelikkuse ja fantaasia, tõe ja vale. Tunnetusprotsessidest muutub kõige olulisemaks mälu roll. Areneb kaemuslik kujundiline mõtlemine, mis tugineb kujutlustele. Selles vanuses kujunevad välja soolised stereotüübid.

14.1.1. Mänguoskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 4-5 aastane laps:

osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes;
mängib koos teiste lastega, erinevaid mänguliike; teda motiveerib mäng eakaaslastega;
eelistab sootüübilisi mängu;
pane kokku erinevaid konstruktoreid kasutades fantaasiat, mõtlemist, tähelepanu.

14.4.2. Tunnetus- ja õpioskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 4-5 aastane laps:

tegutseb lühikest aega iseseisvalt, kuid tegutsemiskindluse saavutamiseks vajab veel täiskasvanu abi;
eguleerib oma käitumist ja emotsioone täiskasvanu abiga, hakkab oma tegevust planeerides ja korraldades kasutama sisekõnet;
tegutseb koos teistega, teda motiveerivad tegevused eakaaslastega;
tema keeleline areng võimaldab lahendada ülesandeid ja probleeme ning saavutada kokkuleppeid;
konstrueerib, katestab ja uurib erinevaid võimalusi, kasutades nii sümboleid, kujutusi kui reaalseid esemeid ja objekte;

räägib esemetest, mis pole kohal ja olukordadest, mis toimusid minevikus või leiavad aset tulevikus ning fantaseerib;
keskendub huvipakkuvale tegevusele mõnikümmend minutit;
oskab vaadelda ning märgata detaile, olulisi tunnuseid ja seoseid;
eristab rühmi ning oskab neid võrrelda ning saab aru lihtsamate mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistatusastmest;
10) tal on ettekujutus numbritest, tähtedest ja sümbolitest;
11) omandab teadmisi kogemuste ja kõne kaudu, tegutseb aktiivselt ning lahendab probleeme;
12) kasutab teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel intuiitselt lihtsamaid meeldejätmise viise (mälustrateegiaid).

14.4.3. Sotsiaalsed oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 4-5 aastane laps:

hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid;

naudib rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning ühistegevust; teeb eesmärgi saavutamiseks koostööd, jagab ja vahetab;

aktseptib reegleid, kogemusi ja muutusi; jälgib reeglite täitmist teiste poolt;

kõne areng võimaldab arusaamatusi lahendada verbaalselt.

14.4.4. Enesekohased oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 4-5 aastane laps:

väljendab oma emotsioone ja räägib nendest;

suhtleb ja tegutseb enamasti iseseisvalt ning orienteerub oma suutlikkuses;

suudsb kuigivõrd vastutada oma tegevuse eest;

on tundlik teiste hinnangute suhtes, need mõjutavad tema enesehinnangut;

imiteerib täiskasvanu tegevusi ja rolle, kasutades tema sõnavara ja maneere;

oskab avalikus kohas sobivalt käituda ning teab, mida tohib ja mida mitte.

14.5. 5-6 aastase lapse eeldatavad üldoskused

Viieaastane pendaldab ühest äärmusest teise, sageli võib lapse soov midagi teha olla tema võimetest suurem. Ta on enesekindel ja iseseisev, samal ajal haavatav ja tundlik selle suhtes, kuidas teised teda tajuvad ja hindavad. Ta vajab tunnustust, tähelepanu, toetust ja kiitust. Järjest olulisemaks muutub rühma kuulumine. Lapse kujutlusvõime ja loovus kerkivad kõrgustesse ning uued kogemused innustavad üha enam selle maailma kohta teavet hankima. Tal areneb nii üld- kui ka peenmotoorika, ta saavutab täiskasvanule omased jooksuliigutused ning omandab liigutuste põhistruktuuri, kuid puuduvad veel täiskasvanule omased kogemused, jõud ja ettenägelikkus.

14.5.1. Mänguoskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 5-6 aastane laps:

jälgib mängus ja ühistegevuses reegleid, eriti nende täitmist teiste poolt, suudab reegleid teistele selgitada; mängib läbielatud kogemusi, mängus püsivad rollid; rolimängus kujuneb rollisuhtlus; lapsed suudavad iseseisvalt mängida lihtsamaid lavastusmänge; eelistab omasoolisi mängukaaslasi; kujunevad esimesed sõprussuhted.

14.5.2. Tunnetus- ja õpioskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 5-6 aastane laps:

plaanib oma igapäevategevusi, seab eesmärged ning üritab alustatud tegevused lõpetada; suudab keskenduda tegevusele vähemalt 20-30 minutiks; kasutab kujutlusi luues ja tegvusi planeerides sisekõnet; kasutab kõnet info saamiseks, tegelikkuse adumiseks ning uute teadmiste omandamiseks; kasutab sidusat kõnet, tema dialoog on suunatud rohkem iseendale; osaleb aktiivselt käelistes ja loovtegevustes; saab aru asjade suhetest ja omadustest ning ajalis-ruumilisest järjestusest; kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudsetes kui ka sarnastes situatsioonides; kasutab uute teadmiste omandamisel meeldejätmise strateegiaid juhuslikult, teadvustab kordamise vajalikkust.

14.5.3. Sotsiaalsed oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 5-6 aastane laps:

tajub ja mõistab teiste inimeste emotsioone ja seisukohti ning arvestab neid käitumises ja vestluses; suudab lühikest aega ilma täiskasvanu kontrollita rühmas mängida ning teha koostööd omal viisil; järgib sotsiaalset rutiini.

14.5.4. Enesekohased oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 5-6 aastane laps:

seab endale eesmärged ja üritab neid ellu viia; on oma tegevustes orienteeritud tunnustusele, tähelepanule ja emotsionaalsele toetusele.

14.6. 6-7 aastase lapse eeldatavad üldoskused

Seitsmendal eluaastal on lapse areng eri valdkondades väga kiire. Muutused on märgatavad nii tema sotsiaalsetes ja kognitiivsetes oskustes kui emotsionaalsel tasandil, aidates tal valmistuda kooliks. Laps huvitub õppimisest, probleemide lahendamisest ja keerukatest ülesannetest, tema jaoks on tähtis kõike hästi teha ja kõigega hakkama saada. Tal tekib enesekriitika ja täiusevajadus, samas on ta ettevaatlik ja kohati enesesse tõmbunud, vajab ümbritsevate tähelepanu ja tunnustust. Kooliks vajalike oskuste omandamise vältel võivad seitsmendal eluaastal selgemalt esile tulla laste individuaalsed erinevused ja võimalikud arenguprobleemid. Kuni kolmeaastastel lastel on planeeritud tegevusi päevas kuni 10-30 minutit, kolme-neljastel 30-40 minutit, nelja-viieaastastel 40-50 minutit, viie- kuni kuueaastastel lastel kuni tund ja 30 minutit ning kuue- kuni seitsmeaastastel lastel kuni tund ja 45 min. Kuni 2 tundi 10 minutit.

Kuue- kuni seitsmeaastaste laste päevakavas on tegevusi, mis soodustavad sujuvat sisseelamist kooliellu. Enam tähelepanu osutatakse psüühiliste protsesside – taju, mälu, kujutlusvõime ja mõtlemise arendamisele ning õppimise alusoskuste – vaatlus- ja kuulamisoskuse, võrdlemis-, järjestamis-, loendamis-, mõõtmis-, ja rühmitamisoskuse ning modelleerimisoskuse kujundamisele.

Tegevusi planeeritakse nii, et lapsel oleks võimalik teha valikuid erinevate tegevuste vahel. See õpetab last iseseisvalt tegutsema, oma tegevust korrigeerima ja tegevuse tulemuste eest vastutama. Tegevused viiakse läbi integreeritult erinevate valdkondade vahel.

4.6.2. Mänguoskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6-7aastane laps:

- 1) tunneb mängust rõõmu ning on suuteline mängule keskendumisele;
- 2) rakendab mängudes loovalt oma kogemusi, teadmisi ja muljeid ümbritsevast maailmast;
- 3) algatab erinevaid mängu ja arendab mängu sisu;
- 4) täidab mängudes erinevaid rolle;
- 5) järgib mängureegleid ning oskab tuttavate mängude reegleid teistele selgitada;
- 6) suudab mängu käigus probleeme lahendada ja jõuda mängukaaslastega kokkuleppele;
- 7) tunneb rõõmu võidust ja suudab taluda kaotust võistlusmängus;
- 8) kasutab mängudes loovalt erinevaid vahendeid.

14.6.2. Tunnetus- ja õpioskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6-7aastane laps:

- 1) saab aru lihtsamatest seostest (hulk, põhjus, tagajärg), tajub esemeid, sündmusi ja nähtusi tervikuna;
- 2) mõtleb nii kaemuslik-kujundlikult kui ka verbaalselt, saab kuuldust aru, reageerib sellele vastavalt ning kasutab arutlevat dialoogi;
- 3) tegutseb sihipäraselt, on suuteline keskendumisele kuni pool tundi;

- 4) kavandab ja korraldab oma igapäevategevusi ja viib alustatud tegevused lõpuni;
- 5) tegutseb uudes olukorras täiskasvanu juhiste järgi;
- 6) suhtub õppimisse positiivselt – tahab õppida, uurida, esitada küsimusi, avastada ja katsetada;
- 7) rühmitab esemeid ja nähtusi erinevate tunnuste alusel;
- 8) kasutab materjali meeldejätmiseks kordamist.

14.6.3. Sotsiaalsed oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) püüab mõista teiste inimeste tundeid ning arvestada neid oma käitumises ja vestluses;
- 2) tahab ja julgeb suhelda – huvitub suhetest ja tunneb huvi teiste vastu;
- 3) hoolib teistest inimestest, osutab abi ja küsib seda vajadusel ka ise;
- 4) osaleb rühma reeglite kujundamisel;
- 5) oskab teistega arvestada ja teha koostööd;
- 6) loob sõprussuhteid;
- 7) saab aru oma-võõras-ühine tähendusest;
- 8) teeb vahet hea ja halva käitumise vahel;
- 9) mõistab, et inimesed võivad olla erinevad;
- 10) järgib kokkulepituid reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;
- 11) selgitab oma seisukohti.

14.6.4. Enesekohased oskused

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) suudab oma emotsioone kirjeldada ning tugevaid emotsioone, nt rõõmu, viha, sobival viisil väljendada;
- 2) kirjeldab enda häid omadusi ja oskusi;
- 3) oskab erinevates olukordades sobivalt käituda ning muudab oma käitumist vastavalt tagasisidele;
- 4) algatab mängu ja tegevusi;
- 5) tegutseb iseseisvalt ja vastutab oma käitumise eest;
- 6) teab, mis võib olla tervisele kasulik või kahjulik ning kuidas ohutult käituda;
- 7) saab hakkama eneseteenindamisega ja tal on kujunenud esmased tööharjumused;
- 8) kasutab erinevaid vahendeid heaperemehelikult ning tegevuse lõppedes koristab enda järelt.

15. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED

15.1. Lapse arengu eeldatavad tulemused kuni kolmeaastaselt.

1.1. Motoorika

- liigub vabalt, valitseb edaspidi ja tagurpidi liikudes oma keha;
- kõnnib abiga trepist üles ja alla;
- viskab palli, lööb seisvat palli jalaga;
- hüppab koos jalgadega;
- teeb täiskasvanu abiga tireli;
- hüppab üle 15 cm kõrguse eseme, maandub kahel jalal;
- kasutab mitmesuguseid (töö)vahendeid: kühvel, pliiats jne;
- asetab klotse üksteise peale;
- keerab raamatulehti ühekaupa;
- hoiab õigesti pliiatsit, lusikat;
- kasutab enamikes tegevustes järjekindlalt ühte kätt;
- lõigub kääridega.

1.2. Vaimne areng

- leiab samasuguse eseme vormi ja värvi alusel;
- joonistab järele vertikaalse ja horisontaalse joone, ringi, risti;
- täidab korraldusi *pane sisse, peale, alla jne*;
- tunneb aktiivselt huvi asjade nimetuste vastu, kasutab umbes 1500 sõna;
- tunneb ära esemeid kui öeldakse, milleks neid kasutatakse;
- saab aru küsimustest *mis?* ja *kus?*;
- kasutab endast rääkides sõna *mina*;
- on omandanud põhilise osa keele häälikulisest ja grammatilisest struktuurist, kõneleb seostatult, kasutades keele grammatilisi vorme;
- osutab tavaesemete piltidele kui neid nimetatakse;
- kuulab ja mõistab kõnet, mis pole vahetult seotud suhtlussituatsiooniga;
- saab aru eitusest - *ei, mitte, ei saa ja ära*;
- nimetab tegevusi pildil;
- kasutab kõnes nimisõnade kõrval ka tegu-, ase-, omadus- ja arvsõnu;
- räägib lühidalt, mida ta parajasti teeb.

1.3. Sotsiaalne areng

- tegutseb ka omaette, täiskasvanu osaluseta;
- jälgib teisi lapsi, liitub mõneks ajaks nende mänguga;
- saab aru tunnetest;
- tervitab meeldetuletamisel, tänab ja palub;
- käitub enamasti täiskasvanu korralduste järgi;
- tegutseb sihipäraselt joonistamisel, klotsidega konstrueerimisel;
- jälgib jutustust või laulumängu kuni 10 minutit;
- kasutab oma nime, tunneb ära end peeglis, fotol;
- toob palutud asja, kutsub soovitud isiku juhendamise järgi;
- mängib oma algatusel iseseisvalt 15 minutit;
- paneb oma asjad meeldetuletamisel kokku, asjad nagisse;
- paneb end üldjuhul ise riidesse ja võtab riidest lahti, kuid vajab abi paelte, nõövide, lukkude jms puhul;
- tahab teha asju iseseisvalt;
- sööb iseseisvalt, joob tassist;
- peseb abiga käsi, nägu, hambaid

15.2. Lapse arengu eeldatavad tulemused kolme- kuni viieaastaselt

2.1. Motoorika

- valitseb oma liigutusi koordineerimise ja tasakaalu nõudvate harjutuste täitmisel;
- jookseb ümber takistuste;
- hoiab ühel jalal tasakaalu 5-10 sekundit;
- löikab sirgelt paberit;
- löikab joont mööda, löikamist katkestamata;
- löikab, voldib lihtsaid kujukesti, voolib kujukesti;
- kleebib ja liimib korralikult;
- pörgatab ja püüab palli;
- kasutab töövahendeid: pintsel, pliats, haamer, käärid;
- sõrmemängude ajal liigutab iga sõrme eraldi;
- käib iseseisvalt trepist jalgu vahetades;
- juhib ja väntab kolmerattalist jalgratast;
- teeb tireli ette;

- kasutab lihtsamates tegevustes kahte kätt korraga (purgikaane keeramiseks jm).

2.2. Vaimne areng

- Mõistab selgemaid põhjus-tagajärg suhteid;
- järjestab esemeid pikkuse, laiuse, kõrguse järgi;
- annab vajaliku hulga esemeid (1-5);
- oskab näha ja nimetada 3-5 esemete ühist tunnust;
- joonistab äratuntavalt maja, inimest, puud jm;
- reguleerib oma tegevusi ka sisekõne abil;
- oskab kasutada ruumi- ja ajamõisteid *all, üleval, peal, ees, kõrval, taga, viimane, eile, täna, homme, päev, õhtu*;
- nimetab kaheksa värvust;
- konstrueerib ruumilisi mudeleid;
- moodustab grammatiliselt õigeid lauseid, kasutab minevikku;
- viitab endale, kasutades asesõnu *mina, mind*;
- kasutab enamasti õigeid keelevorme (käändeid, pöördeid);
- kasutab kõnes liitlauset;
- oskab kuulnud jutust mõned tähtsamad seigad nimetada;
- suudab jutustada sündmustest oma elus või pildil, oma lemmiktegevusest;
- teab peast liisusalme ja luuletusi;
- tunneb ja kirjutab mõningaid tähti;
- teab oma vanust, sünnipäeva;

2.3. Sotsiaalne areng

- Teab oma ees- ja perekonnanime, vanemate ja õdede-vendade nimesid;
- on omandanud peamised korraharjumused ja hügieenireeglid;
- tuleb toime riietumisega sh.lukud, nõöbid, paelad, pandlad;
- hoiab oma asjad korras;
- sööb ise, kasutab õigeid söögiriistu, sõltuvalt toidust;
- vastab telefonile, kutsub soovitud täiskasvanu;
- arvestab elementaarseid viisakusreegleid;
- algatab suhtlemist teise lapse või täiskasvanuga;
- arvestab mängureegleid ühistes mängudes;
- mängib rollimänge, kooskõlastab oma tegevuse teiste laste tegevusega;
- laulab ja tantsib muusika saatel, ütleb luuletusi peast;

- korrigeerib oma käitumist ja tegevusi, kui täiskasvanu sellele tähelepanu juhib;
- oskab tegutseda täiskasvanu suulise juhendamise järgi;
- organiseerib teatud määral oma tegevusi eesmärgi saavutamiseks;
- tegeleb antud ülesannetega omaette kuni 30 min;
- teab, et on poiss/tüdruk, identifitseerib end omasoolise vanemaga;
- räägib oma tunnetest;

15.3. Lapse arengu eeldatavad tulemused viie- kuni seitsmeaastaselt

3.1. Motoorika

- on kehaliselt aktiivne;
- valitseb oma liikumist ja liigutusi erinevates mängudes ja tegevustes nii ruumis, maastikul kui tänaval;
- säilitab tasakaalu staatilistes asendites ja liikumisel;
- kontrollib oma rühti kõndimisel, istumisel ja seismisel;
- hoiab rütmi laulmisel ja liikumisel, kooskõlastab oma liikumisi-liigutusi kaaslaste omaga, kohandab oma liikumiste-liigutuste rütmi etteantud rütmiga;
- oskab käsitseda mängu- ja spordivahendeid: visata-püüda-lüüa palli, veeretada rõngast, tiirutada hüpitsat ja hoonööri, hüpitsaga hüpata;
- kiigub iseseisvalt;
- sõidab jalgrattaga, suusatab, lükkab tõukeratast jms;
- liigub ja liikleb ohutusnõudeid arvestades;
- kasutab lihtsaid tantsusamme, tantsides üksi, kaaslasega, rühmas;
- käsitseb õigesti kirjutus- ja töövahendeid: pliiatsit, pintsli, kääre, söögiriistu jne;
- lõikab välja keerulisemaid kujundeid;
- käelisus on välja kujunenud (st. kas parema- või vasakukäeline laps);

3.2. Vaimne areng

- kuulab ja paneb tähele, suudab jälgida ja meeles pidada täiskasvanu seletust/demonstratsiooni;
- vaatleb ja võrdleb sihipäraselt, suudab eristada olulist ebaolulisest;
- hääldeb kõiki häälikuid õigesti, kõne on selge ja arusaadav;
- eristab sõnas häälikuid, määrab nende asukoha sõnas;
- tunneb enamikku tähestiku tähti;
- loeb mõned sõnad kokku;
- tunneb tähti ja kasutab oma tegevuses joonistähti mõnede lihtsamate sõnade ülesmärkimiseks;
- valdab aktiivselt mitmekesisest sõnavara, küsib tundmatu sõna tähendust;

- jutustab eri olukordadest või pildi järgi piisavalt täpselt;
- oskab kirjeldada tuttavate esemete ja nähtuste omadusi;
- oskab sobivate sõnadega ja selgelt edasi anda oma mõtteid, selgitada olukordi;
- arutleb, näeb põhjus-tagajärg seoseid;
- loeb peast luuletusi ja laulab;
- oskab kuulata vanemate, õpetaja, teise lapse jt kõnet, seda katkestamata;
- tunneb ja nimetab lihtsamaid geomeetrilisi kujundeid (ring, ruut, kolmnurk, ristkülik) ja kehi (kera, kuup, nelitahukas);
- teab arvude 1-10 järjestust;
- teeb pilguga haaramise või loendamise teel kindlaks esemete arvu, vastab küsimusele *Mitu on?*
- loendab hulki 12- ni;
- oskab pulga või nõõri abil mõõta esemete pikkust;
- liidab ja lahutab viie piires;
- teab enamkasutatavate mõõtühikute nimetusi: meeter, liiter, kilogramm, kroon, sent. Teab, kus neid igapäevaselt kasutatakse;
- järjestab ja rühmitab esemeid ja nähtusi suurus-, asendi- ja ajatunnuse järgi;
- oskab määrata oma asukohta ümbritsevate esemete suhtes;
- oskab kella järgi määrata aega täistundides, hakkab seostama kellaega päevakavaga;
- ajataju laieneb mineviku ja tuleviku mõistmise võrra põhisündmuste kaudu;
- oskab üks-ühese vastavuse seose abil moodustada antud hulgaga samaväärset hulka;
- oskab võrrelda kaht esemete hulka esemetest paaride moodustamisega;
- oskab hulka säilitada pärast esemete ümberpaigutamist;
- oskab määrata esemete hulga tunnust ja jaotada esemeid kahe erineva tunnuse alusel;
- paneb kokku 30-40 tükist koosnevaid puzzlesid.

3.3. Sotsiaalne areng

- käitub üldtunnustatud käitumisnormide alusel, on võimeline oma käitumist analüüsima;
 - on suuteline suhteliselt kestvaks tahtepingutuseks
 - kontrollib oma emotsioone;
 - tajub, mõistab ja arvestab teiste arvamusi;
 - saab ise teiste lastega sõbraks, säilitab nendega positiivsed suhted;
 - mängib koos teiste lastega ühismänge, mis nõuavad rühmas otsustamist, endale rollide võtmist, ausat mängu.
- Oskab kaotada;
- soovib ja julgeb suhelda täiskasvanutega, sh võõrastega;
 - võrdleb end eakaaslastega, oma toiminguid ja nende tulemusi eakaaslaste omadega;

- seab endale eesmärged, tegutseb sihipäraselt, püüab viia oma tegevused lõpule;
- suudab lühiajaliselt keskenduda erinevatele tegevustele;
- täidab suhteliselt keerukaid täiskasvanu sõnalisi juhiseid ning korrigeerib vajadusel oma käitumist;
- oskab kasutada telefoni: kõnele vastata, vajadusel kuulnud teavet edastada, mõnel numbril ise helistada;
- kasutab ostmisel ja ostu eest tasumisel (nii mängus kui poes) enamkasutatavaid kaalu- ja rahaühikuid;
- küsib vajadusel abi täiskasvanult või teiselt lapselt;
- on eakohastes tegevustes algatusvõimeline ja iseseisev;
- arvestab eakaaslaste ja täiskasvanute tunnetega.

16. KOOLIVALMIDUS

Koolikohustuslik on laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab seitsmeaastaseks. EV Haridusseadus 23. märts 1992 § 8
Koolivalmidus on lapse füüsilise, sotsiaalse ja intellektuaalse arengu tase, mis võimaldab kohaneda kooliga ja alustada süstemaatilist õppetööd st. valmisolek minna üle mänguliselt tegevuselt õpitegevusele. Lapse valmisolek kooli minekuks kujuneb samm-sammult ja sellega kaasnevad muutused lapse kehalises, sotsiaalses ja vaimses arengus.

Koolieelikute areng koolivalmiduseni

5-6- aastaste laste motoorses arengus on märgata, et käte liigutused ja keha kontroll on püsivamad, jõud ning täpsus suurem. Laps viskab palli umbes 4 m ja püüab palli kinni 1,5 m pealt. Jookseb 30 meetrit 10 sekundiga ja hüppab jalad koos kõrgust 20 cm. 5-6 - aastased riietuvad iseseisvalt. Lapsed joonistavad maja, puu, päikese. On tõusnud laste iseseisvus: nad tahavad ise midagi ära teha, teevad vahet oma ja teiste asjade vahel, osutavad väikesi teeneid ja ostavad raha eest. On võimelised täitma 3-osalisi korraldusi.

Tajud on muutunud järjest diferentseeritumaks ja mõtestatumaks: lapsed eristavad 10 suurust, eristavad pikkusi 4 cm ja 10 cm, näitavad pildil 3 üldmõistet, saavad aru ajakriteeriumitest kiiresti - aeglaselt. Kõne areng soodustab mälu muutumist lapse psüühikas domineerivaks. Tegemist on ennekõike tahtmatu mälu kiire arenguga. Lapsed jätavad kergesti meelde sündmusi, suudavad jutustada nähtust - kuuldust, õpivad hõlpsasti pähe luuletusi, laule, arve, võrdlusi jne. Et taju on nüüd iseseisev psüühiline protsess, siis hakkavad 5-6 - aastased otsima sihipäraseid seoseid, tunnuseid, mis aitavad neil asju paremini meelde jätta. Hakkavad kujunema esimesed aktiivse vahendatud omandamise elemendid mälus. 5-6 -aastaste arengus on tähtsal kohal uurimiste ja miks`ide iseseisev lahendamine.

6-7 - aastased terved lapsed on füüsiliselt koolivalmid. Edasi on arenenud sotsiaalne iseseisvus: laps käib üksi vannis/saunas, ületab üksi tänava, küsib võõrastelt vajalikku infot, istub oma kohal. Saab aru tähendusest meie, tunneb kaasa. Lapsed ilmutavad emotsionaalselt siirast huvi kõige vastu, mis viib selleni, et ühismängud ja -tegevused muutuvad lapse jaoks määravaks.

Tajud on arenenud mõtestatuse tasandile: esemeid ja nähtusi tajutakse terviklikult, lapsed suudavad neid kirjeldada, nad võrdlevad, järjestavad ja rühmitavad oluliste tunnuste alusel.

Jõudsalt areneb selles vanuses edasi mälu: ennekõike tahtmatult omandamiselt tahtelisele omandamisele ja reprodutseerimisele. Vabalt õpitakse pähe 2 - salmilisi luuletusi ja meenutatakse neid õigesti, õiges kohas ja õigel ajal. Saadakse aru õpitava luuletuse sisust ning osatakse ka teistele seletada, millest räägib luuletus või jutt.

Laste mälu muutub püsivamaks ning enam seotuks kõnega ja meeldejäetu sisuga, s.t. püüab mingi sündmuse või jutu meenutamisel kasutada oma ja /või uusi sõnu, ei toetu vaid oma meeldivatele elamustele, vaid kirjeldab asju selle järgi, mis on oluline – areneb mälu verbaalne vahendatus, kuid oluline on ikka veel ka praktilis-emotsionaalne vahendatus.

Kõne on võtnud 6-7- aastaste laste tegevusi ja mängu planeeriva funktsiooni, grammatiliselt, häälikuliselt ja leksikaalselt õige ning rikas.

Lapsed saavad teha lihtsamaid üldistusi, püüavad süstematiseerida, luua põhjus – tagajärg seoseid. Mängus on juhtival kohal sõna, mitte enam praktiline tegevus. Mängus arenevad edasi ka niisugused isiksuse ja tegevuse küljed nagu püsivus, vajadus kasutada varem omandatud teadmisi- oskusi , eesmärgistatus, enda allutamine kindlatele reeglitele, arvestamine teistega jne.

Laps areneb - *saab koolis õppimiseks valmis* - kuulates, küsides, võrreldes, arutledes ning iseendast ja ümbritsevast vaatlusi tehes. Oluline on mõista, et lapse areng, õppimine ja teadmiste omandamine on ise kujunevad, neid ei tohiks võtta produktidena. Selles kulgemises on nimetatud mõisted kaastoimivad, mille põhitingimuseks on lapse ja täiskasvanu koostegevus. Täiskasvanu poolne juhendamine on lapse arengu keskne tegur. Lapsele sobiv õpetus mõjutab/ soodustab tema arengut.

Koolivalmidus

Koolivalmiduse väljaselgitamise meetodid:

- vaatlus (võimalikult lapse arengule loomulikus keskkonnas)

Võimaldab hinnata just sotsiaalset ja emotsionaalset kompetentsust.

- Võimalusel ja vajadusel testid ja/või statsionaarne uuring

Õpetaja annab lapsevanemale tagasisidet koolivalmidusest arenguveestlustel.

Kui laps ei ole kooliealiseks saades kooliküps, on lapsevanemal võimalik taotleda koolipikendust. Koolipikenduse taotlemine algab kas lapsevanema või õpetaja ettepanekul juhul, kui ilmneb et lapsel on probleeme alljärgnevates kompetentsustes. Seejärel arutatakse probleem ühiselt läbi, kaasates vajadusel logopeedi või teisi erialaspetsialiste. Lõplikult otsustab lapsevanem kas taotleda koolipikendust või mitte.

Psühholoogiline valmisolek kooliks sisaldab endas:

1. Vaimset valmisolekut.

2. Motivatsiooni küpsust.
3. Tahte- tundeelu teatud arengutaset.
4. Arenenud kõnet ning suhtlemisoskust ja –valmidust nii eakaaslaste kui ka võõraste täiskasvanutega.
5. Füüsilist valmisolekut.

1) Vaimset valmisolekut:

- Tunnetustegevuse (tajud, mõtlemine) ja teiste psüühiliste protsesside teatud tase ja aktiivsus. Lapse mõtlemine peab olema kaemuslik-kujundilise mõtlemise tasandil ja sisaldama verbaalse mõtlemise elemente.
- Mälu-kujundiline ja mõtestatud.
- Tahteline tähelepanu.
- Vaimse töö võime.
- Eeldused õpitegevuseks:
 - # oskust esitatud ülesannet vastu võtta;
 - # mõista täiskasvanu poolt püstitatud tegevuse eesmärgi;
 - # oskust analüüsida ülesande tingimusi;
 - # oskust oma tegevusi analüüsida;
 - # enesekontrollivõime;
 - # elementaarsete õpioskuste ja –vilumuste olemasolu (hääliku analüüsioskus, arvutamisoskus, käe valmisolek kirjutamiseks, kujutlused ümbritsevast).

Vaimse arengu näitajateks on üldised intellektuaalsed võimed:

- # ülesande vastuvõtmine;
- # ülesande tingimuste mõistmine;
- # lahendamise viiside valik (praktiline proovimine, mõõtmine, silma järgi tegutsemine);
- # õpetatavus;
- # huvi oma tegevuse ja selle resultaadi vastu.

2) Motivatsioonide küpsus: laps peab mõistma oma sotsiaalset staatust ja selle peatset muutumist.

3) Tahte- ja tundeelu

Kujuneb põhiliselt rollimängus. Valdkonna küpsust näitab see, kas laps

- teeb seda, mida nõutakse (mitte seda, mis meeldib);
- oskab konkreetses situatsioonis käituda;
- oskab kuulata korraldust;

- suudab ülesande lõpuni lahendada;
- oskab adekvaatselt oma töö tulemust hinnata;
- reageerib adekvaatselt töö eest saadud hindele, märkustele;
- oskab ületada raskusi.

NB! Käitumispuuded on reeglina neil lastel, kel on ebaküps tahte- ja tundeelu. Võib olla tingitud ka vaimsest ülepingest.

4) Valmisolek suhtlemiseks

Suhtlemine areneb kahte liini mööda: laps- täiskasvanu; laps- laps; kusjuures esialgu on juhtiv esimene liin. Mõlemal liinil on täita erinevad rollid.

Suhtlemisel täiskasvanuga saavutatakse koostöö, mille käigus laps õpib, hangitakse teadmisi (küsimused - vastused), avaldatakse tähelepanu, tunnustust, tunnetele kaasaelamist, koos arutletakse mitmesuguste probleemide üle jne.

Kooli minekuks peab olema kujunenud võime ka võõraste eakaaslastega suhtlemiseks. Selle käigus õpib laps suhtlema võrdse partneriga. Ta saab ja peab realiseerima käitumisnorme, kus puudub autoriteetne reguleerija.

NB! Sõber peaks olema igal lapsel nii lasteaias kui ka koolis.

5) Füüsiline valmisolek:

Seda näitab kõige paremini lapse vaimse pinge taluvus.

Kooliküpsust saab hinnata alljärgnevate *kompetentsuste* kaudu:

1) Kommunikatiivne kompetentsus:

oskab kasutada tähtsamaid suhtlusetiketi väljendeid (tere, tänan, palun, vabandage jt)

oskab kirjutada trükitähtedega oma nime;

tunneb eesti alfabeedi tähti;

oskab veerida või loeb veerides;

oskab ennast väljendada (lihtlausega kirjeldada, küsimusi esitada);

teab oma nime (ema, isa, õdede, vendade jt lähedaste nimesid) ja kodust aadressi.

2) Aritmeetiline kompetentsus:

matemaatika- alase koolivalmiduse all tuleb mõista teatud eelkujutluste olemasolu lapsel, mis soodustab matemaatika kursuse teadlikku omandamist eduelamuse tasandil.

oskab liita ja lahutada 5 piires; arvurea loendamine edasi ja tagasi; puuduvate arvude leimine; koostada jadasid erinevatest esemetest üldise suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse tunnuse järgi nii kasvavas kui kahanevas järjekorras ning kirjeldada jadaelementi; eristab õppekavas loetletud kujundeid, kasutada õigesti nende nimetusi ning lahendada nendega erinevaid ülesandeid; oskab võrrelda suurem-väiksem; pikem-lühem jm. eristab ja kasutab ruumitunnuseid all- alla, üleval-ülesse, ees-taga-keskel, kohal-kohale, vahel-vahele. Määrab eseme asukohta tasapinnal ning kindlaksmääratud eseme suhtes, eiab hulgaelementidele ühise nimetuse (Mis need on?). Moodustab hulki etteantud 2-3 tunnuse järgi; eristab ajakujutlusi eile- täna- homme seoses nädalapäevade nimetustega. Jutustab aastaegade tunnustest. teab ja tunneb numbreid 12-ni;

3) Kriitilise ja loova mõtlemise kompetentsus:

oskab võrrelda pilte, esemeid jm; märkab samasussi ja erinevusi; oskab Liigitada esemeid jm ühise tunnuse alusel (värv, suurus, vorm jt); suudab meelde jätta lühikesi salme ja laule; oskab hinnata väidete tõepärasust igapäevast elu-olu silmas pidades; oskab leida lahenduse lihtsatele elulistele probleemidele (nt kuidas saaks viia viis suurt õuna korruga lauale); oskab vaadelda ja nähtusi kirjeldada.

4) Tehnilis-tehnoloogiline kompetentsus:

teab tüüpilisi kodumasinaid ja milleks neid kasutatakse; oskab telefoni vastu võtta ja ise helistada. teab oma elukohas kasutatavaid liiklusvahendeid

5) Sotsiaalne kompetentsus:

teab oma vanavanemaid, sugulasi ja naabreid, lasteaiakaaslasi; oskab nimetada tegevusi, mida talle meeldib kas üksi või kellegagi koos teha; oskab tegevusi sooritada oskab anda hinnangu heale ja halvale käitumisele; oskab vajadusel pakkuda abi; oskab töötada õpetaja juhendamisel;

aitab vanemaid inimesi
oskab hinnata, kui hästi suudab teatud tegevusi sooritada kellegi teisega võrreldes.

6) Iseseisvus (autonoomia):

tuleb toime põhilise eneseteenndusega(riietumine, pesemine jne)
oskab hoida oma töökoha korras;
suudab imiteerida tegevusi, sh järele joonistada lihtsamaid kujundeid;
oskab valida ettenäidatud ja harjutatud erinevate õpiviiside hulgast talle sobiva.

7) Somaatiline küpsus

(kasv, hambumus)

8) Konsentreerumisvõime

Laps suudab tähelepanu koondada vähemalt 30 min.

Lasteaias Pääsupesa kasutatakse koolivalmiduse hindamisel **Juhendatud joonistamise vaatluse läbiviimine**

Juhendatud joonistamise vaatluse abil saab selgitada 6-7 aastase lapse koolivalmidust hinnates vaatluse abil lapse koolis vajaminevaid oskusi ja teadmisi: taju ja peenmotoorika areng, instruksiooni mõistmine, matemaatilised oskused, mälu ning sotsiaalsed ja emotsionaalsed oskused.

Juhendatud joonistamise vaatluse korraldamine

Juhendatud joonistamine vaatluse viivad läbi kaks õpetajat: üks vestleb ja annab juhiseid joonistamiseks ja teine vaatleb ning märgib iga lapse kohta üles, kuidas keegi käitus (eelkõige problemaatiline käitumine), sest nii saab tegelikult objektiivsemat teavet laste emotsioonide ning sotsiaalsete oskuste kohta.

Rühma õpetaja on vaatleja rollis ning jälgib laste osalemist. Ta valmistab ruumi plaani, kuhu märgib laste nimed istumiskoha järgi. Iga lapse nime alla jäetakse ruum joonistamise käigus tähelepanekute tegemiseks. Üles tuleks märkida kõik laste öeldu. Eraldi tuleb hinnata käitumist juhiste kuulamise ning töötamise ajal.

Juhiste kuulamise ajal tuleks üles märkida see, kui laps:

- palub korrata juhist;

- küsib õpetajalt üle, mida ta ütles;
- vaatab ringi, mida teised teevad;
- segab kaaslasi;
- liigub klassis ringi.

Joonistamise ajal tuleks üles märkida, kui õpilane:

- räägib teiste lastega;
- vaatab, mida teised teevad;
- kordab omaette juhiseid või annab endale korraldusi valju häälega;
- otsib õpetaja tähelepanu (*mul on valmis, kas mul on õigesti tehtud, tule vaata minu tööd ka*);
- segab kaaslasi;
- liigub klassis ringi;
- hakkab nutma.

Juhendatud joonistamise vaatlus viiakse läbi rühmas, kus on 8-10 last. Iga laps istub pingis üksinda. Lastele antakse paber (A4) ja pliiats (võib olla ka tintenpen või viltpliiats).

Juhendatu joonistamise läbiviimisel on oluline, et juhendeid antakse vaid üks kord. See võimaldab saada teavet laste tähelepanu kohta. Lastel palutakse joonistatut mitte kustutada. Vajadusel tuleb lapsi julgustada (nt kui keegi on väga ebalev, hakkab nutma, küsib kas on ikka õigesti). On väga oluline, et töö käigus lapsed tunneksid end maksimaalselt kindlalt ja vabalt, et nad suudaksid rahulikult töötada ja oma parimaid iseseisvaid tulemusi näidata.

Töö koosneb kolmest osast: paberi osadeks jaotamine, geomeetriliste kujundite ning tavapiltide joonistamine.

Sissejuhatuseks vesteldakse lastega joonistamisest üldiselt ning sellest, et paberi pinda on võimalik mitmel moel ka osadeks jaotada.

Õpetaja alustab juhendamist järgmiselt:

Kirjuta lehe ülemisse nurka enda nimi. Keera leht endale ette nii, et nimega pool jääb allapoole ja sinu ette jääb tühi leht. Nüüd hakkame joonistama. Teeme seekord nii, et sina joonistad seda, mida mina sulle ütlen. Palun ole hästi tähelepanelik ja kuula hoolega, sest ma ütlen iga lause ainult üks kord. Enne kuula ära, mida ma ütlen ja siis joonista. Teeme nii, et sa joonistamise ajal midagi ei kustuta. Sellest pole midagi, kui asi läheb natuke valesti.”

I osa. Paberi jaotamine osadeks

1. Joonista paberi keskele väike ring.

2a. Tõmba sirge joon ringist paberi ühte nurka.

2b. Tõmba sirged jooned ringist paberi teistesse nurkadesse.

Kui vaja, võib nüüd teha väikese pausi ning vestelda lastega joonistest. Võiks esitada küsimusi, nt mitmeks osaks sa paberi jaotasid?, mis see joonis sulle meenutab?, ning seejärel jätkata.

3a. Tõmba sirge joon paberi ühte äärde.

3b. Tõmba sirged jooned paberi teistesse äärtesse.

Ka siinkohal tuleb lastega kindlasti vestelda sellest, kuidas paber on jaotatud, missugused osad tekkinud. Võiks küsida: mitmeks osaks sa paberi jaotasid?, mida see joonis sulle meenutab?, sest see võimaldab lastel kohaneda ees oleva paberiga, vähendab hirmu- ja võõrastustunnet.

Arvatavasti on osal lastel paber jaotatud valest. Seda ei tule aga lastele öelda. Järgnevaid jooniseid on võimalik joonistada ka teistsuguse jaotusega paberile. Seega ei takista paberi vale jaotus lapse edasist tööd. Mõni niisuguste laste edasine lahendus on väga hea.

II osa: Geomeetriliste kujundite joonistamine

Õpetaja juhendamine jätkub:

“Neid saadud osi kasutame nüüd joonistamiseks. Igasse osasse joonistame nüüd ühe pildi. Sa võid ise valida, millisest osast alustad. Kõigepealt kuula hästi hoolega, mida ma ütlen, siis alles hakka joonistama”.

NB! Alati tuleb rõhutada, et nüüd tuleb järgmine joonistamise ülesanne. Oluline on, et lapsed saaksid aru, millal algab järgmine ülesanne ning, et järgmine joonis tuleb teha järgmisse ossa.

4. Nüüd tõmba kolm joont. Neist kaks on ühepikkused.

5. Joonista neli kolmnurka. Kaks kolmnurka on väiksemad, kaks kolmnurka on suuremad.

6. Joonista kolm ringi. Keskmise ring on kõige väiksem.

7. Joonista üksteise alla neli nelinurka. Alumine peab olema kõige suurem.

Töömeeleolust olenevalt võib nüüd teha väikese vaheaja. Näiteks võib öelda: “Nüüd oleme lõpetanud kujundite joonistamise ja hakkame joonistama teistsuguseid pilte. Vahepeal võid natuke puhata.”

III osa. Tavaelupildid

8. Kuula nüüd hästi tähelepanelikult. Minu seletus on üsna pikk. Kuula enne ära ja siis joonista.

Joonista kuusepuu. Kolm lindu on puu otsas ja neli lindu on lendamas.

9. Kuula nüüd hästi tähelepanelikult. Minu seletus on väga pikk. Kuula enne ära ja siis joonista.

Joonista kahekorruseline maja. Majal on neli akent ja uks. Maja katusel on suitsev korsten. Maja kõrval on õunapuu ja sellel õunad. Päike paistab.

10. Joonista inimene.

11. Joonista auto.

Lõpetuseks võiks vestelda sellest, kas joonistamine oli raske, kerge, huvitav, igav jne, kas lapsed sooviksid veel selliseid töid teha jne.

Joonistuste hindamine

1. Vaatleja kirjutab tähelepanekud lapse töös osalemise kohta eraldi lehele, mis joonisega kokku klammerdatakse.
2. Õpetaja vaatab iga lapse töö üle ning märgib saadud punktide summa (vt hindamise skaalat).

Juhendatud joonistamise vaatluse hindamisel saab mõningaid näpunäiteid vaadata haridusministeeriumi poolt 1998. aastal välja antud kogumikust "Lapsest saab koolilaps. Materjale koolivalmidusest ja selle kujunemisest". Psühholoog Eve Kikas esitab laste joonistuste juurde kommentaare, täpsustab, mida peaks joonistust hinnates arvestama ning annab ülevaate ka enam levinud vigadest.

Joonistamise testi skaala

Ülesanne	punkte	kokku punkte
1. Väike ring (u 2cm)	1p	2p
• keskel	1p	
2. Jooned nurka:		8p
• iga joon (1)	4p	
• iga nurk (1)	4p	
3. Jooned äärde:		8p
• iga joon (1)	4p	
• iga äär (1)	4p	
4. Joonte tõmbamine:		4p
• iga joon (1)	3p	
• kaks ühepikkust	1p	
5. Kolmnurgad:		6p
• iga kolmnurk (1)	4p	
• kaks väiksemat	1p	
• kaks suuremat	1p	
6. Ringid:		4p
• iga ring (1)	3p	
• keskmine kõige väiksem	1p	
7. Nelinurgad:		6p
• iga nelinurk (1)	4p	
• üksteise all	1p	
• kõige väiksem	1p	
8. Kuusepuu:		8p

• kuusepuu	1p	
• iga lind (1) puu otsas	3p	
• iga lind (1) lendamas	4p	
9. Maja:		10p
• maja	1p	
• 4 akent	4p	
• uks	1p	
• suitsev korsten	1p	
• õunapuu	1p	
• õunad	1p	
• päike paistab	1p	
10. Inimene:		6p
• pea	1p	
• kael	1p	
• keha	1p	
• käed	1p	
• jalad	1p	
• riided	1p	
11. Auto		1p
Kokku:		63p

1. ülesandes vaatame, kas ring on väike ning suhteliselt paberi keskel. Paljud lapsed ei joonista väikest ringi. Võib märkida, et lasteaialapsed joonistavad üldiselt väikese ringi, koolilapsed märksa suurema. Suurem viga on, kui ring pole joonistatud paberi keskele, vaid kusagile serva. Seda teevad vähesed lapsed.
2. ülesandest saab teavet selle kohta, kas lapsed teavad (paberi) nurga mõistet. See ülesanne tehakse enamasti õigesti.
3. ülesandes on varjatud eeldus, et lapsed tõmbaksid joone paberi serva keskele. Enamik seda ka teeb, kuid eksimine on siin loomulik. Võib ette tulla jooniseid, kus joont ei tõmmata mitte keskmisest ringist, vaid servaga paralleelselt. Vähesed lapsed tõmbavad palju jooni.
4. ülesanne on suhteliselt lihtne. Sagedasem viga on see, et iga joon tõmmatakse eri ossa.
5. ülesanne annab teavet selle kohta, kas lapsel on selged mõisted *kolmnurk*, arv *kolm*, *kõige väiksem* ja *keskmine*. Eksimusi võib olla kõigis osades. Joonistada võib kahte moodi:
 1. kolmnurgad joonistatakse ühte ritta, keskmine kõige väiksemalt;
 2. kolmnurgad joonistatakse üksteise sisse – ka niimoodi on keskmine väiksem. Viimast moodust tuleb ette harva.
6. ülesandest saab teavet, kas lapsel on selged mõisted *ring*, *ühesuurused*, arv *neli*. Eksida võivad nad kõigis osades.

7. ülesandest saame teada kas lapsel on selged mõisted *ruut, rida, kõige suurem, arv neli*. Eksimisi võib olla kõigis osades. Enam levinud eksimused on, et viimane ruut pole kõige suurem või pole kujundid joonistatud ühte ritta. Tihti on lapsed hädas ülesande plaanimisega: viimane suurem ruut lihtsalt ei mahu ära. Lastel on tegemist ka ruudu joonistamisega.
8. ülesanne (õunapuu joonistamine) on suhteliselt kerge. Ka need lapsed, kes eksisid arvudega ülesandeis 5-7, joonistavad tavaliselt õige õunte arvu. Puu joonistamise täpsust ei hinnata. Variante, kuidas õunapuid joonistada, on mitu.
9. ülesanne on raskeim, kuna tuleb joonistada palju asju. Enamasti unustatakse korsten ja suits ning lipuvarras. Probleeme võib tekitada juhendis kasutatav sõnapaar *viltune katus*. Loomulikult tähendab see viilkatust, kuid viimane termin on lastele võõras, mistõttu kasutamegi sõna *viltune*. Osa lapsi joonistab äärmiselt viltuse katuse ja seda ei saa valeks lugeda. Segadust on ka lipu ja lipuvarda joonistamisega. Erinevalt Skandinaavia maadest on Eesti lipp enamast maja peal, mitte õuel. Osa lapsi nii ka joonistab, sedagi pole me valeks lugenud.
10. ja 11. Ülesande (inimese ja auto) hindamine on üpris problemaatiline. 6-7 aastased võiksid joonistada inimesele kõik kehaosad (pea, kael, keha, käed, jalad) ning selga rõivad. Samas joonistavad nad selles testis inimest tihti kehvemini kui suurele paberilehele; mõni joonistab kriipsujuku. Teinekord mõjutab joonistamist kellegi vahelehuue klassis. Näiteks joonistasid kõik ühe rühma lapsed Batmani. Auto puhul tuleks jälgida, kas tehtud joonis üldse autot meenutab või mitte.

Mida joonistamise test selgitab?

1. Taju ja peenmootorika (silma-käe koordineerimine, pliiatsi kasutamise oskus). Joonistustest hindab peenmootorikat. Kui joonise üldilme on kehv või kui tavaelupildid on halvasti joonistatud, võiks lapsele anda rohkem käelise tegevuse võimalusi (joonistamine, lõikamine, värvimine jne).
2. Instruktsiooni mõistmine. Kooliõpetus tugineb (erinevalt koolieelsest kasvatuses-õpetusest) suures osas kõnele, mistõttu kõnest arusaamine (verbaalsed juhised, mida õpetaja annab) on väga oluline. Joonistustestiga hinnatakse instruktsioonide mõistmist nii tuttavate kui võõraste (kooli)mõistete korral. Test hindab ka selliste koolis oluliste mõistete tundmist nagu suurus (suurem-väiksem), ruumiline järjestus (keskel, kõige lõpus). Kui mõnes osas jääb vajaka, tuleb seda laadi mõisteid lapsele õpetada. Infot mõistmise kohta annab ka vaatlus, kuidas laps käitub instruktsiooni ettelugemise ajal.
3. Matemaatilised oskused. Kooliastujal peaks olema elementaarne ettekujutus arvu mõistest. Seda hindab ka test: lapsed peavad joonistama etteantud arvu järgi. Eripära on siin selles, et antakse kaht tüüpi ülesandeid: ühed põhinevad nn tavamaterjalil (joonistada õunu), teised koolimaterjalil (joonistada eri suurusega kujundeid: ringe, ruute, kolmnurki). Lastel on raskem töötada võõra materjaliga, kuid koolis just seda vaja ongi. Näiteks võiks arvu mõiste õpetamiseks lasta lapsel katta laud (panna lauale erinev arv taldrikuid, kahvleid jne).
4. Mälu. Koolis on väga suur rõhk päheõppimisel. Tihti tuleb jätta meelde omavahel suhteliselt seostamata materjali. Matemaatikas õpitakse pähe summasid, korrutustabelit, emakeeles luuletusi. Kõigi nende meeldejätmise on tähtis juba algklassides. Testis

hindab lühimälu 9. ülesanne. Nagu on näidanud uurimistulemused, seostub just see ülesanne oluliselt hilisemate koolihinnetega. Kui selle ülesande tulemus on nõrk, võiks innustada last luuletusi või laule pähe õppima, mängima, kus on vaja teatavaid sõnu meelde jätta.

5. Sotsiaalsed ja emotsionaalsed oskused. Koolis toimetulekut ei määra ainult lapse kognitiivsete võimete tase, vaid ka see, kuidas ta suuremas rühmas hakkama saab. Joonistamise test on just eelkõige kasulik seetõttu, et on rühmatest. Palju infot saab vaadeldes, kuidas lapsed juhiseid kuulavad ja täidavad. Uurimistulemused on näidanud, et probleemne käitumine (nii instruksiooni kuulamise kui ka joonistamise ajal) seostub negatiivselt hilisema kooliedukusega. Need käitumisprobleemid ei pruugi avalduda, kui laps on testijaga kahekesi või vanematega kodus.

17. KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA

Kodu ja lasteasutuse koostöö alushariduses lähtub lapsest ja on suunatud tema kasvatuspõhimõtete ühtlustamisele ja kasvukeskkonna kujundamisele. On tähtis, et pedagoogid tunnustaksid perekonna kui esimese õpetaja rolli. Lasteaiakasvatuse eesmärk on toetada kodu laste kasvatamisel, aidata kaasa lapse arengule. Pedagoog loob lapsevanemale võimalused saada tuge ja nõu õppe- ja kasvatusküsimustes, ta teavitab lapsevanemat regulaarselt lapse arengust ja õppimisest ning õppe- ja kasvatusgevuse korraldusest. Koostöö edukus mis põhineb dialoogil, sõltub lapsevanemate ja kasvatajate vastastikusest usaldusest, lugupidamisest ning üksteisemõistmisest.

KOOSTÖÖ JAGUNEB KOLME KATEGOORIASSE:

1. koostöö ühe lapse osas;

Individaalsed vestlused, nõustamised, arenguanalüüsid, kirjalik tagasiside 1x aastas, arenguvestlus 1X aastas.

2. koostöö rühma tasandil;

Rühma koosolekud, arutelud, küsitlused, pere ja lasteaia ühisüritused jne.

3. koostöö lasteaia - omavalitsuse tasandil (hoolekoogu).

Lasteasutus peab muutuma "demokraatia häälik", tuleb kindlustada, et lastevanemate roll ei oleks juhuslik. Vanem peab hakkama tundma, et just tema on vajalik lasteaia igapäevaelu korraldamisel. Lapsevanemal võimaldatakse osaleda õppe- ja kasvatusprotsessi kavandamises ja läbiviimises ning anda tagasisidet lasteasutuse tegevusele.

Koostöö realiseerub ainult pideva, väsimatu töö käigus- ilma selleta ei ole tööl kvaliteeti.

1) Lapsevanema õigused ja kohustused:

1.1. Lapsevanemal on õigus

1.1.1. nõuda, et lasteasutus looks lapse ealisi, soolisi ja individuaalseid iseärasusi arvestades tingimused ja võimalused lapse tervikliku isiksuse kujunemiseks, kes on sotsiaalselt tundlik, vaimselt erk, ennastusaldav, kaasinimesi arvestav ja keskkonda väärtustav.

1.1.2. nõuda, et lasteasutus hoiaks ja tugevdaks lapse tervist ning soodustaks tema emotsionaalset, kõlbelist, sotsiaalset, vaimset ja kehalist arengut.

1.1.3. tutvuda rühma päeva-, tegevus- ja õppekavaga. Saada teavet lasteasutuse töökorralduse kohta.

1.1.4. tuua laps lasteaeda ja viia sealt ära vanematele sobival ajal asutuse päevakava järgides.

1.1.5. nõuda vajalike tingimuste loomist laste mitmekülgseks arenguks ja kasvamiseks, aidates ise kaasa nende kujunemisele.

1.1.6. viibida lapse adaptatsiooniperioodil rühmas.

1.1.7. osaleda rühma tegevuses. Pakkuda ideid ja võimalusi lasteaia ja pere koostöö tõhustamiseks.

1.1.8. rääkida õpetajaga oma lapse eelistustest, huvidest ja probleemidest ning oodata temalt professionaalset juhendamist, abi ja diskreetsust. Peredel on õigus olla kindel, et igasugune isiklik info, mida nad on avaldanud kas suusõnal või kirjalikult on rangelt konfidentsiaalne.

1.1.10. kasvatust ja õpetamist puudutavate vaidlusküsimuste korral pöörduda juhataja, hoolekogu, kõrgemalseisva organi või lasteasutuste üle riiklikku järelevalvet teostava organi poole.

1.2. Lapsevanem on kohustatud

1. 2.1. kinni pidama lasteasutuse päevakavast ja laste tervisekaitse ning tervise edendamise nõuetest.

1.2.2. looma lastele soodsad tingimused arenemiseks ja alushariduse omandamiseks lasteaias.

1.2.3. informeerima õpetajat või lasteasutuse juhtkonda lapse puuduma jäämisest

1.2.4. informeerima rühma õpetajat ja õpetaja abi lapse kroonilistest haigustest (nt. astma) ja allergiatest ning muudest probleemidest (nt. voodi märgamine, hirmud, harjumused vm.).

1.2.5. erineva kultuuritausta puhul (usk, teine rahvusrühm vm.) rääkima õpetajale oma pere kommetest ja eelistustest.

1.2.6. katma lapse toidu-, osalustasu ja muud kulud vastavalt linnavolikogu poolt kehtestatud määras ja korras.

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE VALDKONNAD

Õppe- ja kasvatustegevuse seob tervikuks lapse elust ja ümbritsevast keskkonnast tulenev temaatika. Valdkondade kaupa esitatud õppesisu ja -tegevuste lõimimisel lähtutakse üldõpetuslikust põhimõttest. Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel lõimitakse järgmisi tegevusi: kuulamine, kõnelemine, lugemine ja kirjutamine, vaatlemine, uurimine, võrdlemine, arvutamine ning mitmesugused liikumis-, muusika- ja kunstitegevused.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, sisu, kavandamine ja korraldus ning lapse arengu eeldatavad tulemused esitatakse seitsmes valdkonnas (edaspidi *valdkond*):

- 1) mina ja keskkond;
- 2) keel ja kõne;
- 3) eesti keel kui teine keel;
- 4) matemaatika;
- 5) kunst;
- 6) muusika;
- 7) liikumine.

18. LAPSE ELU JA ÜMBRITSEVAT KESKKONDA KÄSITLEVAD TEEMAD

MINA: nimi, laps, poiss, tüdruk;

LAPSEPÕLV: laps kasvab, sünnipäev; lapse õigused, kohustused;

INIMESE ELURING: sünd ja surm; noored ja vanad; lapsed ja täiskasvanud;

PEREKOND JA SUGULASED: ema, isa, õde, vend, vanavanemad, erinevad põlvkonnad, eluviisid ja kombed;

KODU: kodumaja, koduõu, kodused tegevused, koduloomad;

KODUKOHT: linn, maa, küla, alev, tänav, aadress;

LASTEAED: lapsed, õpetajad, suhted; sõber, mänguasjad, tegevused;

TÄHTPÄEVAD JA PÜHAD;

KOOL: lapsed, õpetajad, õppevahendid, õppimine;

TERVISELE KASULIK JA KAHJULIK: liikumine, toit, puhtus, hammaste hooldamine, töö ja puhkus, sotsiaalne keskkond (sõbralikkus, teistega arvestamine, andestamine, vägivallatus), looduskeskkond (puhas vesi, õhk, ümbrus);

INIMESE KEHA: tunne iseennast, poiss, tüdruk;

OHUTUS JA TERVIS: ohud liikluses, looduses, kodus;

TÄISKASVANUTE TEGEVUSED KODUS JA TÖÖL;

ELUKUTSED,

TÖÖ: vastutus ja kohustused; töö ja tasu, raha;

KODU JA KODUMAA: rahvus ja emakeel; rahvushümn, -lipp, -lill, -lind;

EESTLASTE RAHVATRADITSIOONID, -KOMBED: tavad seoses loodusega, rahvakalendri tähtpäevad;

TEISED MAAD JA RAHVAD: lähemad naabrid, nende tavalisemad nimed, tavad, lapsed mujal maailmas;

KODUKOHA LOODUS: kodu- ja metsloomad, puud, pöösad, rohttaimed, seened;

AASTAAJAD: nende vaheldumine, muutused taime- ja loomariigis; inimeste riietus, tööd aias ja põllul, laste mängud ja lõbustused eri aastaegadel;

ILMASTIKUMUUTUSED: öö ja päeva vaheldumine; tuul, sademed, temperatuuri muutused;

INIMENE JA LOODUS: loodushoid, looduskaitse, säästlikkus looduses;

LOOMAD JA LINNUD: kodu- ja metsloomad ning -linnud; põhja- ja lõunamaa loomad ning linnud, öö- ja päevaloomad ning -linnud;

LOOMADE JA LINDUDE VÄLIMUS JA KÄITUMINE ERI AASTAAEGADEL: väliskuju, värvus, toitumine, pesa ehitamine, järglaste kasv ja areng;

KALAD JA KAHEPAIKSED;

TAIMED: taimede areng seemnete idanemisest viljade valmimiseni; erinevad kasvukohad; valguse- ja varjutaimed; põhja- ja lõunamaataimed; puu- ja juurviljad jne;

VALGUSE, SOOJUSE, VEE JA TOITAINETE TÄHTSUS INIMESTE, TAIMEDE JA LOOMADE ELUS;

AEG: varem-hiljem; eile-täna-homme; õhtu-hommik; päev-öö; päev, nädal, kuu, aasta, nädalapäevad, kellaaeg;

RUUM: parem-vasak; ees-taga;

TEHISMAAILM: masinad ja seadmed - keerukad ja lihtsad, abilised ja ohuallikad; tehiskeskond ja looduskeskkond; jäätmed;

LIIKLUS: liiklusvahendid, turvalisus liiklusvahendis; ohutu liiklemine jalakäijana, kodutee.

19. valdkond MINA JA KESKKOND

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

1) mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult;

saab aru, et turvalisuse tagamiseks tuleb teada reegleid ja neist kinni pidada;

Liikluskasvatuse sisuks on jalakäija ohutu liiklemise, käitumise ja liikluses toimetuleku õpetamine, lähtudes eelkõige lasteaia ja lapse koduümbruse liikluskeskkonnast.

Eesmärk on see, et laps suudaks liikluses võimalikult riskivabalt käituda ning tulla toime ka hilisemas elus.

Harjudes tänavaliiklusega, peab laps mõistma, kui ohtlik on distsiplineerimatus. Laps peab õppima ohte märkama, samal ajal tuleb õpetada vältima hirmu liikluse ees.

Iga laps peab:

oskama jälgida ja hinnata teda ümbritsevat liiklusolukorda;

teadma liiklusõnnetusi põhjustavaid tüüpilisi olukordi ning oskama neid vältida.

2) omab ettekujutust oma minast ning enda ja teiste rollidest elukeskkonnas;

Põhilised komponendid:

enesevaatlus: Enesevaatlus ja oma emotsioonide äratundmine, tunnete sõnastamine, mõtete, tunnete ja reaktsioonide seostamine;

otsuste tegemine: Oma tegude analüüsimine ja nende tagajärgede mõistmine;

tunnete juhtimine: Hirmu, ärevuse, viha ja kurbusega toimetuleku õppimine;

empaatia: Teiste tunnete ja murede mõistmine;

kommunikatsioon (suhtlemine): võime avameelselt oma tunnetest rääkida, olla hea kuulaja ja küsija, võime teha rahulikult selgeks oma seisukoht;

sisevaatlus: enese aktsepteerimine, oma tugevuse ja nõrkuse tunnetamine;

vastutustunne: oma otsuste ja tegude tagajärgede mõistmine, oma tunnetega leppimine;

kehtestamine: murede ja tunnete avaldamine ilma vihastumata, hoidumine passiivsusest;

grupidünaamika: koostöö teistega, tunnetamine, millal on õige juhtida, millal teisi järgida;

konflikti lahendamine: kuidas ausalt vaielda teiste laste, vanemate ja õpetajaga; kuidas jõuda kompromissini, et kõik osalised võidaks.

POSITIIVSE MINAPILDI kujunemisel on oluline anda lapsele teavet inimesest ja tema emotsioonidest.

-Vestelda lapsega palju, väljendades oma tundeid: rõõmu, kurbust, õnne ja ebaõnnestumisi.

-Lasta joonistada abstraktseid mõisteid: headust, kurjust, rõõmu, armastust jne.

-Kuulata last, et ta mõistaks – tema tunded on täiskasvanule olulised.

-Olulised on suhted eakaaslastega – kas laps on nende seas omaksvõetud ja tunnustatud. Tõrjutud ja isoleeritud lapsel on negatiivne minapilt. Aidake luua suhteid eakaaslastega.

ENESE MINA VÄÄRTUSTAMISE VÕIMALUSI:

2.1. kiitus, hinnangu andmine;

2.2. küsimuste esitamise julgustamine;

2.3. vältida negatiivse hinnanguga lauseid;

2.4. ergutada tegema asju, mida ta oskab, panna uskuma enda võimetesse;

2.5. rohkem suhelda;

2.6. märgata seda, mis last tegelikult huvitab, mitte suruda peale seda, mis õpetajat huvitab;

- 2.7. empaatia arendamine, õpetada lapsi asetuma teiste olukorda;
- 2.8. on vaja harjutada mitte käega lööma;
- 2.9. oma tegude eest vastutab laps ise;
- 2.10. iseendasse tuleb suhtuda positiivselt, ennast tuleb usaldada, see tagab turvatunde;
- 2.11. tähelepanu pöörata tagasihoidlikele lastele;
- 2.12. täiskasvanu rääkigu lapsele, mida head näeb temas.

3)väärtustab nii eesti kultuuritraditsioone kui ka oma rahvuse kultuuritraditsioone;
mõistab üldinimlikke väärtusi,

teab, et on olemas erinevad kombed ja traditsioonid,

4)väärtustab enda ja teiste tervist ning püüab käituda tervislikult ning ohutult;
saab aru, et inimese tervis on väärtus, mida mõjutab eluviis ja ümbritsev keskkond,
teab, mida on vaja teha selleks, et olla ja jääda terveks,

TERVISEKASVATUSE VÕTMEKÜSIMUS on ennast hästi tunda. See filosoofiline küsimus on tugevasti seotud inimese enesehinnanguga ja sellega, kui positiivselt ta suudab mõelda. See on oma MINA märkamine, MINA võrdlemine ümbritsevaga ja vajadus tunnustuse järele. Identiteedi arengus tekkinud probleemid, ebaõnnestumised ja hüljatuks jäämise kogemused põhjustavad lapses halba enesetunnet, haigust või kaebusi.

TERVISEKASVATUS LASTEAIAS arvestab nii lapse individuaalset omapära, arengutaset kui ka lapsevanemate sotsiaalset tausta ning elulaadi tervislikkust. Lasteaeda tuleb laps kodusel kasvatusel põhinevate puhtuse-, korra-, toitumis- ning liikumisharjumustega. Koolieelne iga peab looma eeldused ja valmisoleku tervislike eluviiside kujunemisele ja kujundama mõistmise, miks on vajalik ja kasulik olla terve.

Oma tervise väärtustamiseks vajab laps ealistest iseärasustest lähtuvalt selget ja lihtsat teavet (kuidas saada või jääda terveks?), positiivset emotsiooni (terve olemise eelised – mis saab terve inimene teha?) ning algteadmisi oma keha ehitusest (tunne ennast) ja talitusest (kuidas minu keha "töötab"?) ning organsüsteemide koostööst.

Maailma Terviseorganisatsioon on defineerinud tervist mitte üksnes haiguste puudumisena, vaid kui täielikku KEHALIST, SOTSIAALSET JA VAIMSET HEAOLU.

- Füüsiline tervis so. organismi mehaaniline liikumiste sooritusvõime
- Psüühiline tervis so. võime mõtelda selgelt ja loogiliselt.
- Emotsionaalne tervis so. võime tunnetada tundeid – hirmu, rõõmu, kurbust, viha jne. ning neid väljendada. See on võime toibuda stressist, pingest, masendusest.
- Sotsiaalne tervis so. võime sõlmida ja säilitada suhteid.
- Hingeline tervis so. enesega rahulolu ja selle saavutamine läbi usu endasse.

- Ühiskondlik tervis st. et inimene ei saa olla terve, kui ühiskond ei ole terve, kui see ühiskond ei rahulda oma liikmete füüsilisi ja emotsionaalseid põhivajadusi.

Tervisekasvatuses võib eesmärged formuleerida ka järgmiselt:

FÜÜSILISES PLAANIS

- tervisega seonduvate põhiasjade omandamine,
- omaalgatuslikkuse kujundamine erinevates situatsioonides,
- igapäevase liikumisvajaduse rahuldamine ja sellest tuleneva heaolutunde kogemine.

SOTSIAALSES PLAANIS

- tervisega seotud vajalike ühiselureeglite omandamine,
- teiste märkamise,
- vastutuse kujundamine,
- osata konflikte lahendada jne.

ESTEETILISES PLAANIS

- tervisest lähtuvalt õppida märkama, säilitama ja kaitsma ilu looduses, kunstis jne.

VAIMSES PLAANIS

- teadmiste hankimine tahte kujundamiseks,
- uudishimu äratamine ja selle rahuldamine

EETILISES PLAANIS

- armastuse ja vastutuse kujundamine keskkonna ja looduse vastu,
- vahe tegemine õige ja vale vahel, kujundada eitavat suhtumist vägivalda jne.

EMOTSIONAALSES PLAANIS

- tervisega seonduvalt positiivse minapildi kujundamine, tahte arendamine ja tugevdamine
- oskuse kujundamine väljendada oma tundeid ja neid valitseda,
- empaatia arendamine.

Põhieesmärk töös lastega on, et laps õpiks ära tundma tervise komponente ja neid kasutama.

Iga teema puhul on soovitatav alustada laste olemasolevate teadmiste, suhtumiste ja arvamuste välja selgitamisest, siit edasi selgitatakse teemat meditsiinist lähtuvalt. Integreeritud tundides ja vabal ajal kasutatakse väiteid (laps otsustab, kas on õige või vale), ja valikumänge.

- Reageerimine laste vastustele MINA VALIN(ARVAN) SEST....järgneb meditsiiniline põhjendus. Toeta, täienda täpsusta lapse vastust. NB! Õpetaja ära mõista hukka, peata laste iroonilised kommentaarid, kuula lapsed lõpuni, julgusta neid küsima, püüa luua positiivne õhkkond, selgita välja oma suhtumine.

5) väärtustab keskkonda hoidvat ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi;

Keskkonnakasvatus ei tähenda mitte niivõrd uute teadmiste andmist, kuivõrd väärtuste kujundamist. Keskkonnakasvatuses on meie eesmärk õpetada lapsi looduskeskkonda säästvalt ja vastutustundlikult suhtuma. Laps peab lasteaiast saama kaasa järgmised looduses käitumise reeglid:

- *Ära pillu prahti maha;*
- *Ära tee metsas lõket, sellest võib alguse saada metsatulekahju;*
- *Ära rebi asjatult õisi, lehti, taimi ning murra oksid.*
- *Ära nopi taimi ja ära pista suhu marju ja taimi, mida sa ei tunne, sest paljud neist on väga mürgised;*
- *Ära häiri oma kisa ja käraga loomade elu, liigu vaikselt.*

6) märkab nähtusi ja muutusi looduses.

Eelkoolieas tutvustame lapsi kõige silmapaistvamate ilmastiknähtustega nende otsese tajumise teel. Õpetame lapsi märkama pidevat muutumist looduses, tundma taimede ja loomade mitmekesisust, nende omavahelisi suhteid, nende suhteid eluta looduse ja elukeskkonnaga ning inimese ja looduse suhteid.

Teemad:

6.1. Kodukoha (Pelguranna) looduse tutvustamine

6.2. Eestimaa looduse tutvustamine; taimed loomad ja linnud Eestimaal

~~6.3.1.3.~~ Erinevate kliimavöötmete ja neis leiduva looma- ja taimeriigi tutvustamine

~~6.4.1.4.~~ Elusorganismide ja keskkonna vaheliste suhete ja seoste tajumine

~~6.5.1.5.~~ Enda tunnetamine looduse osana

~~6.6.1.6.~~ Erinevate loomade ja taimede tutvustamine, kõikidesse elusolenditesse väarika suhtumise kujundamine

~~6.7.1.7.~~ Muutuste märkamine eluta looduses

~~6.8.1.8.~~ Taimede ja loomade kasvu märkamine

~~6.9.1.9.~~ Elusa- ja eluta looduse kooseksisteerimiseks vajalikud tingimused

~~6.10.1.10.~~ Sarnasuste leidmine elusorganismides sh. Inimeses

~~6.11.1.11.~~ Ilmastiku nähtused ja muutused

~~6.12.1.12.~~ Aastaaegade vaheldumine

~~6.13.1.13.~~ Taimede areng seemnest kuni viljadeni

~~6.14.1.14.~~ Muutused loomade ja lindude käitumises ja välimuses vastavalt aastaaegadele — loomade kohastumine

~~6.15.1.15.~~ Taimede ja loomade eluks vajalikud tingimused — valgus, soojus, toit, vesi

~~6.16.1.16.~~ Valguse ja varjutaimed

~~6.17.1.17.~~ Päeva ja ööloomad

Looduse õppesisu koostades tuleb arvestada kolme põhimõtet:

- Loodusteadusele on omane uuriv, kogev ja leiutav õppimisviis;

- Loodusõpetus võimaldab eri teemade ja tegevuste ulatuslikku integratsiooni;
- Loodusõpetus toimib teemaõppe põhimõttel, st. kui vaadeldakse näiteks teemat "mets", siis vaadeldakse metsa kui elukooslust, räägitakse sesoonsetest muutustest, inimese ning metsa vastastikusest seosest, ohustatud liikidest metsas jne.

Seega peaks teemaõppe lõimima neli loodusõpetuse põhisuunda:

- Taime- ja loomariigi mitmekesisus;
- Pidev muutumine looduses;
- Elusorganismide omavahelised suhted ning nende suhted eluta looduse ja elukeskkonnaga;
- Inimene ja loodus.

Valdkonna *Mina ja keskkond* sisu:

- 1) sotsiaalne keskkond: mina, perekond ja sugulased, kodu, lasteaed, kool, ametid, kodumaa, eesti rahva tähtpäevad, kombed, teised rahvused Eestis, lapsed mujal maailmas, üldinimlikud väärtused ja üldtunnustatud käitumisreeglid; tervise väärtustamine, tervislik toitumine, inimkeha; ohuallikad ning ohutu käitumine;
- 2) looduskeskkond: kodukoha loodus, muutused looduses, elukeskkond, inimese mõju loodusele;
- 3) tehiskeskkond: ehitised, kodutehnika, jäätmed, transpordivahendid, jalakäija ohutu liiklemine, turvavarustus, virtuaalkeskkond.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis hõlmab sotsiaalset keskkonda, loodus- ja tehiskeskkonda, sealhulgas tervise- ja liikluskasvatust;
- 2) suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides, kuulates helisid;
- 3) lõimitakse erinevaid tegevusi: võrdlemist, modelleerimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, ettelugemist, kehalist liikumist, kunstilist ja muusikalist tegevust;
- 4) suunatakse last mängudes, ümbritsevas looduses, liikluses, oma tervises seisundis jm märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima) ja märgatust ning kogetust järeltõlge tegema;
- 5) suunatakse last materjale ja vahendeid säästlikult kasutama, hoolivalt ja heaperemehelikult käituma.

Üldteemad

- 1) Terviklik mina;
- 2) tervislik eluviis;
- 3) turvalisus;
- 4) üldinimlikud väärtused;

- 5) kombed ja traditsioonid;
- 6) taime- ja loomariik;
- 7) elukeskkond;
- 8) inimene ja loodus.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	2-aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
TERVIKLIK MINA						
Enesetutvustus	<p>Ütleb vastuseks nime küsimisele oma eesnime.</p> <p>Väljendab küsimisel enda äratundmist peeglis või fotol.</p>	<p>Ütleb vastuseks nime küsimisele oma ees- ja perekonnanime.</p> <p>Ütleb vastuseks vanuse küsimisele oma ea aastate arvuna või näitab seda sõrmedel.</p> <p>Loetleb oma õdede-vendade nimed.</p> <p>Vastab õigesti küsimusele, kas ta on poiss või tüdruk</p>	<p>Ütleb küsimisel oma vanemate eesnimed.</p>	<p>Ütleb küsimisel oma kodukoha nime.</p> <p>Kirjeldab oma kodu, perekonda.</p>	<p>Ütleb küsimisel oma koduse aadressi.</p> <p>Kirjeldab oma peretraditsioone.</p> <p>Teab, kus ta vanemad töötavad</p>	<p>Ütleb küsimisel oma kontakttelevaheandmed.</p> <p>Teab oma sõprade nimesid.</p>
Sotsiaalsete rollide tajumine	<p>Osutab oma lasteaiale, mängu-kaaslastele, õpetajatele.</p> <p>Osutab või kirjeldab, kus on rühma mängu-, magamis- ja söögikoht ning pesemisruum ja WC.</p> <p>Matkib täiskasvanu eeskujul enimtuntud elukutsete tegevust (nt</p>	<p>Nimetab küsimisel oma lasteaikaaslaste ja õpetajate ning õpetaja abinimesid.</p> <p>Nimetab küsimisel oma pereliikmete koduseid toimetusi.</p> <p>Kes on mulle kodus lähedased? (ema, isa, õed, vennad, vanavanemad) Nende</p>	<p>Kirjeldab lasteaia erinevate ruumide otstarvet.</p> <p>Nimetab küsimisel erinevaid elukutseid nende tegevuse alusel (nt pagar küpsetab saia, arst ravib haiget)</p> <p>Enne uue tegevuse alustamist korrastab eelneva koha.</p>	<p>Minu pere, minu sõbrad. Kes on minu lähedased, kuidas nad minusse ja mina neisse suhtun ja kuidas me oma suhtumisi väljendame. Kuidas väljendatakse rõõmu, kurbust, hirmu jne. (keha, nägu, hääli) Tunnetering. Kes on minu sõbrad, mida me teeme koos, kuidas lahendada arusaamatusi, keda ma usaldan?</p>	<p>Kirjeldab oma lasteaia asukohta.</p> <p>Selgitab vestluses enimtuntud ametite (nt arst, tuletõrjuja, politsei, õpetaja) vajalikkust.</p> <p>Paneb märjad riided ise kuivama.</p> <p>Korrastab oma isiklike</p>	<p>Kirjeldab kodus erinevusi.</p> <p>Nimetab küsimisel oma poole abi või nõu pöörduda (nt tuletõrje, hirmu, liiklusõnnetuste) Selgitab töö vajadust.</p> <p>Selgitab rühma</p>

	<p>kokk teeb süüa, arst ravib).</p> <p>Paneb täiskasvanu eeskujul asjad õigesse kohta.</p> <p>Matkib lihtsaid töövõtteid (nt nuku toitmine).</p>	<p>sugulus minuga. Mida ma teen, et nad oleksid õnnelikud? Mis neid pahandab, mis teeb murelikuks, kurvastab?</p> <p>Asetab töövahendid kokkulepitud kohta.</p> <p>Teostab ette-näitamisel lihtsamaid töövõtteid (nt põranda pühkimine)</p>	<p>Paneb iseseisvalt oma riided ettenähtud kohta.</p> <p>Selgitab, miks tuleb märjad riided kuivama panna.</p>	<p>Nimetab lasteaia töötajaid ja nende ülesandeid (nt kokk teeb süüa)</p> <p>Nimetab oma lasteaia nime.</p> <p>Loetleb enimtuntud elukutsete juurde kuuluvaid töövahendeid.</p> <p>Põhjendab mängu- või töökoha korrastamise vajadust.</p>	<p>esemete hoiukohta (riidenagi või – kapp, töökarpi).</p>	<p>Viib ettevõtte pesemine, teritamine, korrastamine</p>
KOMBED JA TRADITSIOONID						
Kodu, perekonna ja kodukoha väärtustamine	<p>Nimetab küsimisel oma perekonna liikmeid ja loomi.</p>	<p>Osutab jalutuskäigul kodukoha tuntumatele asutustele (kool, kauplus).</p>	<p>Nimetab oma kodukoha tuntumaid asutusi (kool, kauplus, postkontor).</p>	<p>Räägib oma vanavanematest.</p> <p>Kirjeldab oma kodu.</p> <p>Osakab näha erinevusi, kuidas elati vanasti, kuidas tänapäeval</p>	<p>Kirjeldab oma kodukohta (kodu, pere, loomad, naabrid).</p> <p>Kirjeldab, mida on koduvalla/-linna lipul kujutatud.</p>	<p>Kirjeldab oma peretraditsioone</p> <p>Selgitab, kuidas teeb vallavalitsus</p>
Rahvuskultuuri tundmine	<p>Leiab täiskasvanu juhendamisel teiste esemete seast Eesti lipu.</p> <p>Täidab täiskasvanu eeskujul lihtsamaid rahvakombeid (nt vastlaliu laskmine).</p>	<p>Leiab Eesti lippu nähes erinevate värvuste seast Eesti lipu värvused.</p> <p>Kirjeldab, kuidas tema käis vastlaliugu laskmas, jõulude ajal loomadele metsa toitu viimas vmt.</p>	<p>Nimetab riigi nime, kus ta elab.</p> <p>Nimetab Eesti rahvakalendri tähtpäevi, millel ta on osalenud: nt mardi-, kadripäev ja vastlapäev.</p> <p>Teab oma kodulinna nime</p>	<p>Selgitab, millal lipud heisatakse ja hümnid lauldakse.</p> <p>Põhjendab, miks riietutakse mardi- ja kadripäeval.</p> <p>Teab Eesti pealinna, rahvuslippu</p>	<p>Nimetab Eesti rahvuslinna ja -lille.</p> <p>Nimetab 2-3 erinevat rahvust ja keelt.</p> <p>Kirjeldab tuntumate rahvakalendri tähtpäevadega seotud kombeid.</p>	<p>Nimetab Eesti rahvussümboleid (lipp, lind).</p> <p>Nimetab 4-5 erinevat rahvust ja keelt.</p> <p>Selgitab, et rahvussümboleid ennustasid (loomade ja taimede järgi rahvakalendris)</p>

					Teab Eest presidenti, vappi, hümni. Nimetab Eesti rahvustoite, mida ta on ise söönud (nt kama, hapukapsad, verivorst).	järgi.
TERVISLIK ELUVIIS						
Tervise teadvustamine ja väärtustamine		<p>Arstid, milleks neid vaja on, millal läheme arsti juurde.</p> <p>Terve olemine. Mida ma teen, kui olen terve? Milline on terve inimene? Mida ta tunneb? Mida ma ei saa teha olles haige või tundes ennast halvasti? Mis aitab? (ravimid, soe tee meega vm.)</p>	<p>Mina ise. Milline ma olen? Mida oma kehast näen? Milline oled sina?</p> <p>Lasta lastel kirjeldada erinevusi inimeste vahel.</p> <p>Kuidas mõjub päike, õues viibimine, minu riietus, jalanõud.</p> <p>Mida ma teen siis kui olen terve. Millised on terved inimesed ja kuidas nad ennast tunnevad? Mida tuleks teha, et jääda terveks? Mida ma teen ise, et olla terve, mida saavad teha teised. (ema, isa, arstid, nakkusohtlikud mängukaaslased jt.)</p> <p>Mida ma ei saa teha olles haige või tundes ennast halvasti? Kes on haige, kuidas ta ennast tunneb? Kui ma olen haige, kes</p>	<p>Nimetab tegevusi, mis on tervisele kasulikud (nt tervislik toitumine, piisav kehaline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, mäng, hea tuju, meeldivad suhted).</p> <p>Terve olemine. Laiendame arusaama tervisest – tervis tähendab olla õnnelik, armastatud, olla koos vanematega. Oma tunnete väljendamise oskus – kuidas kirjeldad head enesetunnet, tervena olemist? Kes on need, kes hoolitsevad minu tervise eest? Mida ma ise saaksin teha oma tervise heaks? Lapsed jutustavad, millisena nad näevad ise oma nn. Tervisepäeva. (söömine, joomine, liikumine, mäng, õues viibimine, puhkus, uni ja puhtus jm.)</p>	<p>Selgitab, kuidas hoida enda ja teiste tervist.</p> <p>Tervislike eluviiside kujundamine. Liikumine ja tervis – miks me käime õues, võimleme jne.</p> <p>Selgitab, et suitsetamine on passiivne suitsetamine (viibimine tubakasuitsuses keskkonnas) ja alkoholi tarvitamine kahjustavad tervist.</p>	<p>Selgitab, m</p> <p>terve olemi</p> <p>Selgitab, ku</p> <p>ümbritsev k</p> <p>inimeste kä</p> <p>mõjutada t</p>

			<p>mind aitavad terveks saada? (arstid, ema-isa, rohud, ravimteed, voodis olemine jm.)</p> <p>Ohud minu ümber.</p>	<p>Kui ma olin haige. Kes on haige ja kuidas ta ennast tunneb? Haigestumise tunnused. (meeleolu, käitumise muutumine, isutus, väsimine jm.)</p> <p>Haigusi tekitavad pisikud. Pisikute levimise teed. Mida peab tegema, et hoiduda nakkushaigustest, üldse haigestumisest. Kuidas kaitsen teisi kui olen haige (ei lähe lasteaeda, ei kõhi teiste peale jne.) Kes ravivad mind ja kuidas, kui jään haigeks.</p>		
Hügieen	<p>Puhas laps. Esmaste puhtuseharjumuste kujundamine. Miks puhtus on hea? Seep, vesi ja käterätt. Igal lapsel oma käterätt, oma pott. Kamm ja taskurätik – ei kasuta teise lapse oma.</p> <p>Peseb ja kuivatab täiskasvanu abiga käsi ja nägu.</p>	<p>Kuidas ma enda eest hoolitsen. Miks on see vajalik Nimetab puhtuse jaoks vajalikke esemeid (seep, vesi, käterätik). Käte pesemine enne sööki, pärast WC kasutamist ja juhusliku määrumise korral. Kammi ja taskuräti kasutamine.</p>	<p>Selgitab, miks peab ennast kammima ja pesema.</p>	<p>Puhtus. Teadmiste kinnistamine ja täpsustamine. Pisikud, käte pesemine, naha puhtus, higistamine, hambad, riietus, jalad ja nende tervis.</p> <p>Selgitab, miks enne sööki ja pärast WC-s käimist peab pesema käsi.</p>	<p>Selgitab, miks igal lapsel on isiklikud hügieenitarbed (kamm, hambahari, käterätik).</p>	<p>Täidab isiklikud harjumuslikud</p>
Hammaste tervis	<p>Osutab küsimisel hammaste hooldamiseks vajalikele vahenditele (hambahari ja hambapasta).</p>	<p>Terved hambad. Miks mul on hambaid tarvis? Hammaste pesemisest ja hooldamisest. Kuidas õigesti hambaid pesta?</p> <p>Harjab hambaid täiskasvanu abiga.</p>	<p>Hambad. Hammaste heaks saab palju teha. Pese hambaid hoolikalt, kasuta laste hambapastat ja –harja. Sinu hammastele meeldib kui sa närid toorest aed- ja puuvilja. Sinu hambad ei</p>	<p>Hambad ja nende ehitus. Suuõõne ja hammaste hügieen. Millal tuleb hambaid pesta, kui sageli vahetada hambaharja? Hammaste kontrollist ja ravist. Mis on hammastele hea ja mis on halb?</p>	<p>Selgitab, miks tekivad hambaaugud.</p> <p>Põhjendab, miks piimahambad ära tulevad (sest nende asemele kasvavad jäävhambad).</p>	<p>Järgib hammaste hooldamise põhimõtteid</p> <p>Peseb hambaid õigesti.</p>

			armasta kui sa söögikordade vahe ajal sageli maiustad ja jood magusaid jooke. Peseb hambaid täiskasvanu (suulisel) juhendamisel.	Hammaste terveoleku sõltuvus toidust. Nimetab hammaste tervise jaoks vajalikke tegevusi (hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarsti juures käimine).		
Tervislik toitumine	Osutab küsimisel erinevatele toiduainetele.	Nimetab erinevaid toiduaineid. Mida ma söön ja joon? Mis läheb minu sisse ja kuidas? (söök, jook, tolm, lõhnad jm.) Õiged toitumisharjumused	Nimetab toiduaineid, mida tuleks süüa iga päev. Mida ma söön ja joon. Mis juhtub toidu ja joogiga minu sees?	Nimetab toiduainete rühmad (teraviljatooted, puu- ja köögiviljad, piimatooted, liha-kalamuna, toidurasvad).	Selgitab taldrikureegli põhimõtet (pool taldrikust on täidetud köögiviljaga, veerand teraviljaga – kartul või riis või makaron ja veerand liha või kalaga). Selgitab, kust pärinevad igapäevased toiduained (nt kohupiima valmistatakse piimast, leiba teraviljast). Valmistab koos täiskasvanuga lihtsamaid toite.	Selgitab, m... toiduaineid... vaja süüa n... milliseid vä...
Inimkeha tundmine	Osutab küsimisel peale, kätele, jalgadele, silmadele, suule, ninale, kõrvadele.	Kuidas ma välja näen. Minu kehaosad. Milline oled sina, millised on erinevused. Nimetab erinevaid kehaosi. Kasvamine. Seostamine loodusega – kasvavad	Olen poiss või tüdruk Millest ma saan aru, et ma kasvan? Miks ma kasvan? Teemat võib seostada taimede kasvamisega looduses. Tuua fotosid – olin beebi, 1-aastane, 2-aastane, 3-aastane. Kirjelda teisi inimesi. Inimesed on erinevad.	Selgitab küsimisel, milleks on vajalikud silmad, kõrvad, nina. Kuidas ma kasvan? Miks ma kasvan? Mida vajavad kasvamiseks taimed, loomad, inimesed? (toit, piimatooted, vesi, õhk, liikumine – sarnasused (ka loomalapse esimene	Kasvamine – poisid ja tüdrukud kasvavad meesteks ja naisteks, nende erinevad rollid. Rollid perekonnas. Inimese eluring. Kuidas ma siia maailma sündisin. Milline ma olin siis ja milline praegu? – muutused mida me	Selgitab, m... aju, kopsud... ülesanne.

		<p>puud, põõsad, taimed)</p> <p>(pikk, lühike, kõhn, tüse jne.)</p> <p>Nahk katab mind on kaitsekihiks. Nahk tunneb sooja, külma, puudutust, valu. Hoolitse oma naha puhtuse eest.</p> <p>Hingamine. Sa hingad oma kopsudesse hapnikurikast õhku, see on vajalik sinu kehas paiknevate elundite tööks. Kas sa tead, kuidas õigesti hingata? (Nina kaudu) Kogu loodus hingab: taimed ja loomad. Miks istutatakse linna puid? Paneme käed kopsude kohale, teeme hingamisharjutusi, kuulame ja tunnetame kuidas hingame.</p> <p>Süda, veresooneid, veri. Mis juhtub, kui teed käe katki? Veri voolab veresoontes, mida on väikeseid, suuri ja juuspeeneid. Veresooneid asuvad üle kogu sinu keha laiali. Et veri liikuma hakkaks on vaja üht tugevat mootorit – see ongi süda. Kus asub süda, milline ta on? Kui suur on süda, millal ta töötab? Mis on südamele hea? (palju</p>	<p>toit on piim) ja erinevused. Taimede kasvamine seemnest. Kuidas kasvavad loomad (näit. kassipojad ja kutsikad (on algul pimedad, väga abitud), teised kodu- ja metsloomad) Lapsed toovad kodunt kaasa oma pilte eri vanusest, järjestatakse need. Miks jäävad riided ja jalanõud väikeseks (vaadelda imiku riideid), miks ei või kanda väikeseks jäänud jalanõusid? Jalgade tervishoid. Mis on minu ümber uut? Kust tulvad uued asjad, loomad, inimesed. Eluring sünnist surmani.</p> <p>Keel ja maitsmine. Joonistatud keelel võib vadelda, kus asuvad magusa, hapu, soolase, mõru maitse tundmise alad. Kui vaadelda keelt, siis on see näseline ja kare. Keel on maitseelund, keele abil tunned ka toidu soojust ja jahedust.</p> <p>Mida ma südan ja joon. Mis juhtub toidu ja joogiga minu sees? Mida ma armastan süüa ja juua?</p>	<p>näeme ja mida ei näe, lapse areng sünnist kuni käesoleva hetkeni (ma kasvan ja arenen pidevalt), täiskasvanuks ning vanaks saamiseni. Erinevas eas on inimesel täita erinevad rollid ja ülesanded (võib tõmmata paralleele loomade eluringiga). Nimetab erinevaid meeleelundeid (kuulmis- ja tasakaaluelund, nägemis-, haistmis- ning maitsmiselund).</p>	
--	--	---	---	--	--

			<p>liikuda, teha sporti, toituda tervislikult jne.)</p> <p>Kõrv, kõrva otstarve. Vaata, millised kõrvad on inimestel, millised erinevatel loomadel. (võrrelda) Kuulata erinevaid helisid. (ruumis, akna taga, vaikset, valjut) Ruumis tuleb rääkida vaikse häälega, siis ei tee kõrvadele kiiga.</p> <p>Silmad on inimestel ja loomadel. Miks on silmi tarvis? Mida sa silmadega näed? (valgust, pimedust, asju, inimesi, loomi, värvusi jne.) Mida sa silmade abil teha saad? (liikuda ruumis ja õues; näha, milline on maailm sinu ümber, joonistada, mängida jne.)</p>	<p>Miks ja mida on vaja süüa ja juua? Millal saan ise valida, kes aitab mul valikuid teha, miks ma ei saa ainult oma lemmiktoite süüa ja juua? Kust saan vajalikku teavet? (ema, isa, õpetaja, TV saated jne.) Seedeelundeid on palju ja need töötavad keerukalt. Vaadata värvipilte jakirjeldada toidu liikumist seal. Miks tuleb toit hästi läbi närida.</p>		
Sotsiaalsed toimetulekuoskused				<p>Nimetab oma emotsioone (rõõm, kurbus).</p> <p>Kuulab lühiajaliselt kaaslast.</p>	<p>Märkab ja mõistab enda ja teiste (ka pildil ja fotol) emotsioone (hirm, kurbus, üllatus, viha, rõõm).</p>	<p>Arvestab e täiskasvanu</p> <p>Kirjeldab o</p> <p>Tuleb toime emotsioonid</p> <p>Kirjeldab e omadusi.</p> <p>Põhjendab</p>

						Lahendab k sõnaliselt. Kirjeldab, k kaitsta neg olukordade kahjustada eluohtlikud alkoholi, na pakkumine väärkohtler
TURVALISUS						
Liiklusohutus- nõuete tundmine	Osutab küsimisel maanteel sõitvatele autodele, bussidele. Ohutu liikumine õpetamine rühmaruumis, koridoris, lasteasutuse territoriumil; Rühmaga liiklemise õpetus, liikumine rivis lasteaia välisterrituumil;	Osutab küsimisel autoteele, kõnniteele- teele, kus inimesed käivad. Valgusfoor; Selgitab, miks autoteed peab ületama ettevaatlikult. Oskab liiklusteelise pildi järgi jutustada ja nimetada tegevusi pildil (autoga sõitma, jalgsi käima, jalgrattaga sõitma, kiivrit kandma, helkur jne). Oskab kuulata ja määrata heli suunda. Oskab lasterühmas liikudes teistega arvestada	Põhjendab helkuri kandmise vajadust. Selgitab, miks maanteedel on ülekäigurajad-(sebrad) ja valgusfoorid. Ohutu liikumise õpetamine lasteaia välisterrituumil Õpetada märkama ohtusid ning neid vältima lasteaia ümbruse liikluskeskkonnas; Erinevate liiklusvahendite otstarbe tutvustamine, tegevuste võrdlemine;	Selgitab, kuidas ületada sõiduteed reguleeritud ja reguleerimata ülekäigurajal. Ületab iseseisvalt ohutult sõidutee. Põhjendab, miks rattaga, rulaga, rulluiskeudega sõites peab kandma kiivrit. Selgitab, et autos sõites (sh tagaistmel) tuleb kinnitada turvavöö. Liiklemine pimedas/hämaras, halva nähtavusega tingimustes, võrrelduna päevase liikumise lasteaia välisterrituumil ja väljaspool;	Kirjeldab jalakäija ja jalgratturi ohutu liiklemise põhimõtteid. Ohutu liiklemise õpetamine tänaval liigeldes lähtuvalt lasteaeda ümbritsevast liikluskeskkonnast; Liiklemise erinevused linnas ja maal; Kuulamisoskuse arendamine õppekäikudel tänaval liikudes, heli suuna määramine; Ühistranspordi kasutamise reeglid; Liiklusmärkide tutvustamine:	Järgib liiklu tuttavas ke Liikluses ab pöördub tä poole. Kirjeldab, k turvavarust põlve-, ran jm.) jalg-, rulluiskeude teeb seda; Tutvustada kui õigusak Seaduskuu

				Parem, vasak pool. Stopp! Peatun, kuulan, vaatan!	liiklusmärgid jalakäijale, jalgratturile, sõidukijuhile; Tutvustada kuidas tegutseda liiklusõnnetuse korral.	
Reeglite tundmine	Täiskasvanu meeldetuletamisel järgib kokkulepituid reegleid (nt räägime vaikse häälega).	Selgitab, milleks on igapäevaste reeglite täitmine vajalik (nt toas räägime vaikselt, jookseme selleks ettenähtud kohas).	Järgib kokkulepituid rühmareegleid. Selgitab, et reeglid on vajalikud ohutuse tagamiseks.	Kirjeldab, millised reeglid kehtivad tema kodus.	Mõtleb koos õpetajaga välja ühised rühmareeglid.	Järgib kokkulepituid reegleid (nt liiklus).
Turvalisusnõuete tundmine	Osutab küsimisel teravale esemele, mis võib haiget teha.	Nimetab esemeid, mis võivad olla ohtlikud.	Nimetab kohti ja esemeid, mis võivad olla ohtlikud (nt trepid, rõdu, aknad, kuum toit, lahtine tuli, ravimid, käärid).	Selgitab, et õnnetuse korral tuleb pöörduda täiskasvanu poole. Selgitab, miks võõrastega ei tohi kaasa minna.	Kasutab terariistu ohutult. Nimetab Hädaabi numbri 112 ja simuleerib selle kasutamist.	Selgitab, kuidas käituda kui on eksinud või metsas. Kirjeldab liiklusesmaabi võtmise protseduuri.
ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED						
Viisakuse reeglite järgimine	Täiskasvanu meeldetuletamisel jätab ära minnes hüvasti (nt lehvitab). Mõistab endale suunatud keeldude tähendust, muutes täiskasvanu juuresolekul neile vastavalt oma käitumist (loobudes tegevuse algatamisest).	Meelde-tuletamisel tänab, palub. Meelde-tuletamisel tervitab ja jätab hüvasti.	Rakendab iseseisvalt põhilisi viisakusreegleid. Põhjendab lihtsamate lauakommete vajalikkust (nt noa ja kahvliga söömine).	Järgib süües iseseisvalt lauakombeid.	Põhjendab viisakusreeglite järgimise vajadust.	Kontrollib oma käitumist vastavalt ühiskondlikele viisakusreeglitele ja korrigeerib neid.
Sõpruse väärtustamine	Osutab või ütleb küsimisel oma sõbra nime.	Küsimisel selgitab, kes on sõbrad (nt need, kes mängivad koos).	Loob lühiajalisi sõprussuhteid. Lohutab omaalgatuslikult	Nimetab küsimisel sõbra positiivseid omadusi. Abistab vajadusel	Põhjendab, miks on hea omada sõpra/sõpru. Loob püsivaid	Selgitab, miks sõprus on oluline.

	Lohutab täiskasvanu eeskujul haiget saanud mängukaaslast.	Põhjendab, miks peab sõpra hoidma (miks ei tohi haiget teha).	kaaslast.	nõrgemat.	sõprussuhteid.	
Salliv suhtumine erinevustesse			Selgitab kuulnud muinasjutu tegelaste käitumise põhjal „hea” ja „halva” tähendust. Kirjeldab küsimisel, mille poolest inimesed on erinevad (nt kasv, juuksed).	Selgitab eluliste olukordade põhjal, mis on õige või vale. Nimetab küsimisel, mis keelt (keeli) räägivad muukeelsed lapsed rühmas. Näitab oma käitumisega, et hoolimata erinevustest (sh puudega inimesed) tuleb kõikidesse inimestesse sõbralikult suhtuda (nt kaasab teisi oma mängu, jagab mänguasju)	Väljendab oma käitumisega, et inimeste huvid ja arvamused võivad erineda (nt näitab üles viisakat huvi teise tegevuse vastu, mis ei pruugi endale meeldida). Selgitab erinevate abivahendite (nt prillid, ratastool, kaldteed tänavatel) vajadust.	Kasutab iga õigesti mõistmist „halb”, „õige”
TAIME JA LOOMARIIK						
Kodukoha taimed, seened	Tutvustada üldmõisteid – puu, põõsas, kivi, mets jne Leiab loodusest ja pildilt puu, lille ja seene.	Nimetab tuttavaid puu- ja köögivilju (nt õun, pirn, kartul, porgand, kurk, tomat).	Kirjeldab, mida tuttavatest köögi- ja puuviljadest valmistada saab. Kirjeldab, mis juhtub lehtpuude lehtedega sügisel (värvuvad ja langevad). Eristab okaspuid lehtpuudest. Nimetab seene osadena kübara ja jala.	Nimetab erinevaid vaadeldavaid köögivilju (nt punapeet, kaalikas, kõrvits, sibul) ja teab, kuidas neid kasutatakse. Nimetab 1-2 lehtpuud (nt kask, vaher) ja 1-2 okaspuud (kuusk, mänd). Nimetab mõne söögi- ja mürgiseene (nt kukeseen, pilvik, kärbseseen). Nimetab lilleosi (leht, vars, õis).	Loetleb puu osi (tüvi, võra, oksad). Nimetab 3-4 lehtpuud (nt pihlakas, kastan, tamm). Nimetab 2-3 viljapuud (õuna-, pirni-, ploomipuu).	Ütleb, mis taimed valmivad v... Nimetab 4-... Nimetab le... (mis ei ole... (nt kastani... tammetõru... Selgitab, ku... seened (ni... Selgitab, m... korjatakse

<p>Kodu- ja metsloomad. Linnud. Putukad. Kalad ja kahepaiksed.</p>	<p>Nimetab tuntumaid koduloomi (nt kass, koer).</p> <p>Leiab mänguasjade seast ja pildilt jänese.</p> <p>Osutab küsimisel looma erinevatele kehaosadele (pea, saba, käpad).</p> <p>Osutab küsimisel linnule, putukale, kalale ja konnale.</p>	<p>Nimetab tuntud koduloomi ja matkib nende hääliitsusi.</p> <p>Nimetab tuntumaid metsloomi (karu, siil, orav, hunt).</p> <p>Nimetab tuntud loomade iseloomulikke tunnuseid (nt jänesel pikad kõrvad, oraval pikk saba).</p> <p>Osutab küsimisel tuntumatele putukatele (sipelgas, sääsk, mesilane).</p> <p>Nimetab tuntumaid veeelanikke, nt konna ja kala.</p>	<p>Kirjeldab erinevate loomade (erinevaid) elupaiku ja elamisviise (nt rebane elab urus).</p> <p>Nimetab linnu kehaosi (nt pea, nokk, tiivad).</p>	<p>Selgitab, miks loomad karva vahetavad.</p> <p>Nimetab tuntumaid linde (nt varblane, tihane, tuvi).</p> <p>Nimetab 3-4 putukat (nt liblikas, kärbes, mesilane, kiil).</p> <p>Kirjeldab kaladele iseloomulikke tunnuseid (nt uimed, soomused, saba).</p>	<p>Nimetab erinevate loomade (ka põhja- ja lõnamaa-) seast need, kes elavad Eestis.</p> <p>Põhjendab, miks mõned linnud lendavad soojale maale.</p> <p>Nimetab tuntumaid paigalinde (nt varblane, tihane, tuvi) ja rändlinnuliike (nt pääsuke, kuldnokk).</p>	<p>Nimetab eri- ja lõnamaa</p> <p>Selgitab, m</p> <p>nimetatakse</p> <p>Nimetab 2-</p>
<p>ELUKESKKOND</p>						
<p>Valguse, soojuse, vee, õhu tähtsus</p>	<p>Osutab küsimisel veele, lumele.</p>	<p>Nimetab vett, lund, jääd.</p> <p>Osutab küsimisel soojale ja külmale (nt vesi, radiaator).</p>	<p>Küsimisel kirjeldab, et suvel on soe ja talvel külm.</p> <p>Selgitab küsimisel, et lumi ja jää muutuvad sulades veeks.</p>	<p>Kirjeldab soojuse ja valguse vajalikkust inimeste, taimede ja loomade kasvamiseks.</p> <p>Kirjeldab puhast vett.</p> <p>Nimetab esemeid, mille kasutamiseks on vajalik õhk (jalgratta- ja autokumm, ujumisrõngas).</p>	<p>Nimetab erinevaid veekogusid (jõgi, järv, meri).</p> <p>Põhjendab, miks on õhk inimestele, taimedele ja loomadele vajalik.</p>	<p>Põhjendab taimede eri- erinevatel p sealse erinev temperatu</p> <p>Kirjeldab v erinevust.</p>
<p>Maavarad</p>	<p>Osutab küsimisel liivale, kividele, mullale.</p>	<p>Leiab lähiümbrusest kive, liiva, mulda.</p>	<p>Kirjeldab vaatlemisel (uurimisel) savi.</p>	<p>Kirjeldab lähiümbruse maavarade erinevusi (nt savi, liiv, muld).</p>	<p>Kirjeldab kivide, liiva ja mulla kasutamise võimalusi.</p>	<p>Nimetab 1-turvas, pae</p>

Mõistatused ja ennustused erinevatel aastaaegadel.

KEVAD

Kevadkuud: märts, aprill, mai

Kevadine pööripäev: 20.aprill – see on kevade sünnipäev

Rahvatarkus ütleb, et siis on öö ja päev ühepikkused

- Kui kevadisel pööripäeval on sula ilm, tuleb soe kevad (Varbla)
- Kui kevadisel pööripäeval sajab lund, sajab kõigil kevadel (Torma)
- Kui kevade pööripäeval on külm, tuleb külm kevad (Torma)

SUVI

Suvekuud: juuni, juuli, august

Suvine pööripäev – suve sünnipäev on 21.juuni. Siis on kõige lühem öö ja kõige pikem päev.

- Kui pööripäeval nõnda palju päikest paistab, et mees hobusega üle tee saab, siis on oodata heinaajal head ilma (Helme)
- Kui suvisel pööripäeval sajab vihma, siis tuleb niiske suvi (Karja)
- Kui seitsmevennapäeval (10.juulil) sajab vihma, siis sajab vihma veel seitse nädalat peale seda (Simuna)
- Kui seitsmevennapäeval paistab päike niikaua, et mees jõuab hobuse selga hüpata, siis jõuab sel suvel heina ära teha (Simuna)

SÜGIS

Sügiskuud: september, oktoober, november

Sügisene pööripäev: 23.septembril

Rahvatarkus ütleb:

- Kui sügisesel pööripäeval on lumi maas, tuleb paks lumi ja külm talv (Laiuse)
- Kui sügisesel pööripäeval vihma sajab, tuleb soe talv (Urvaste)
- Kui mihkclipäeval (29.septembril) on külm, tuleb külm talv; on pehme ilm, tuleb pehme talv (Peetri)
- Kured lähvad, kurjad ilmad; haned lähvad, hallad tuevad; luiged lähvad, lumi taga.

TALV

Talvekuud: detsember, jaanuar, veebruar

Talvine pööripäev 22.detsember – siis on öö kõige pikem, päev kõige lühem

Vanarahvas tegi ennustusi rohkem toomapäeval (21.dets.):

- Kui toomapäeval tuiskab, tuiskab terve talv läbi (Urvaste)
- Kui toomapäeval sajab palju lund, siis on suvel palju putukaid (Peetri)

MÕISTATUSED

NB!(vanemas rühmas võivad lapsed ise mõistatusi välja mõelda ja vastuseid paberile joonistada)

1. Mõista, mõista, kes tuleb kirju kleidi ja ärkamise lauluga (kevad)
2. Kuldmuna veereb hõbepanni sees (päike)
3. Pikem kui kirikutorn, peenem kui karjavits (vihm)
1. Kaks lootsikut merel – üks tõuseb, teine vajub (päike ja kuu)
2. Jaluta jookseb, käsita kisub, valuta vingub (tuul)
- 6.Kuldkangast kootakse, hõbelõnga lõigatakse? (päikesetõus ja loojang)
- 7.Kuldmuna veereb hõbepanni sees (päike taeva laotuses)
- 8.Hobu hirnub Hiiumaal, hääli kuulda meie maal? (väik)
- 9.Virvipuu, värvipuu, üle metsa loogapuu (vikerkaar)
- 10.Seitse linti üle ilma seotud (vikerkaar)
- 11.Mõrsja ehib metsa taga, peotäis peergu käes (päikese tõus)
- 12.Noorik ehib mujal maal, ehted paistavad siia maale (äike)

Arutelud ja mängud tervisekasvatuses:

1.) -Miks on tore olla terve...

viisakas...

sportlik...jne.

-Mida peaks tegema, et olla terve...

et näha hästi...

et kasvaks tugevaks...jne.

-Kas sinule on tähtis...

-Miks sinule on tähtis...

#Väited võivad olla kas õiged või valed, jaatavad või eitavad.(Näit: ujuda on kasulik või ujumine on kahjulik. MIKS SA NII ARVAD?

Hambaid ei pesta igal hommikul või hambaid pestakse kaks korda päevas. MIKS?

#Väited, mis sisaldavad hinnangut:

toas peab rääkima vaikselt,
tülitseda on halb,
lasteaias on hea käia,
abistada nõrgemat on hea,
rühmas joosta on vale,
kinkimine on mõnus,
õpetajaga asju arutada on hea,
iga laps peab oma asjad ise ära panema,
sõbrustada on hea,
rõõmus tuju on hea jne.

NB! Hinnangu annab laps ise, kas on hea või halb:

Rääkida toas vaikselt...	Hambad on küünte närimiseks...
Tülitseda sõbraga...	Süüa vähe soolast...
Abistada nõrgemat...	Olla aktiivne ja liikuv...
Olla lasteaias...	Olla alati heas tujus...
Kinkida...	Rääkida õpetajaga...
Joosta rühmas...	Asju ära panna...
Sõbrustada...	Olla halvas tujus...

#Näiteid tegevustest, mille abil laps saab avaldada oma arvamust:

- Plaksuta, kui sa arvad, et on õige/vale
- Koputa, tõsta käed,
- Veereta palli, põrgata palli,
- Jää seisma, astu samm edasi,
- Kleebi, joonista,
- Sorteeri, tõmba ring ümber.

2.) NIMETA :

Minu SÜDAMELE on HEA/HALB...

HAMMASTELE

TERVISELE

SILMADELE jne.

3.)VALI ENDALE SOBIV:

Tähistatakse ruumi neli nurka, kolme nurga jaoks on kolm väidet, üks nurk jääb tühjaks. Laps valib selle nurga, milline väide talle sobib. Neljanda nurga valib siis kui tal on hoopis erinev seisukoht.

Näit. Mida ma pean tegema, et süüa tervislikult?

1. nurk: ei tohi süüa hamburgereid ja kartulikrõpse.
2. nurk: vähem maiustusi.
3. nurk: rohkem puu- ja juurvilju.
4. nurk: muu seisukoht.

4.) ARVA ÄRA

laps mõtleb ühest toiduainest/spordialast vm., teised peavad esitama küsimusi, kuni leitakse õige vastus. (Näit. Kas see on hapu? Tervislik? Vedel? vm.)

5.) TERVISLIK VÕI MITTE?

Laps nimetab toiduaine, teised peavad ütleva, on see tervislik või mitte.

= Laps nimetab toiduaine, teised peavad ütleva, kas see kurvastab või rõõmustab minu südant.

6.) TOIDUAINED KORVIS

Lapsed tõstavad välja ja sorteerivad tervislikud ja mittetervislikud toidud eraldi korvidesse.

7.) TUJUDERING

Lahterda ring põrandal sektoriteks. Sektorid – kurb, rõõmus, ärev jne. Õpetaja esitab väiteid: missuguses tujus sa oled kodus? Lasteaias? Sünnipäeval? Koos sõbraga? Haigena?jne. Lapsed valivad vastava sektori, mis nende emotsiooni väljendab.

20. valdkond KEEL JA KÕNE

Eesmärgid:

- 1) laps suudab igapäevasuhtluses toime tulla kaasvestlejana, kuulajana, algatajana;
- 2) kasutab kõnes õiget hääldust, sobivaid grammatilisi vorme ja mitmekesisist lauseehitust;
- 3) tunneb huvi lugemise, kirjutamise ja lastekirjanduse vastu, on omandanud lugemise ja kirjutamise esmased oskused.
- 4) laste tundemaailm on rikastunud ja saanud positiivseid elamusi lastekirjanduse ja muude eakohaste tekstide abil;
- 5) laps julgeb ennast väljendada, esineda.

Valdkonna *Keel ja kõne* sisu:

- 1) keelekasutus: hääldamine, sõnavara, grammatika;
- 2) suhtlemine, jutustamine ja kuulamine;
- 3) lugemine ja kirjutamine, lastekirjandus.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) lähtutakse põhimõttest, et kõnearendus on lapse kõne ja suhtlemise sihipärane arendamine, kus last õpetatakse eelkõige keelevahendeid (uusi sõnu, sõnavorme ja lausemalle) kasutama suhtlemisel, teadmiste omandamisel, oma tegevuse kavandamisel;
- 2) peetakse oluliseks, et lapse kõne arengut toetatakse kõikides tegevustes (mängimine, käelised tegevused, vaatlused, õppekäigud, olmetoimingud, laulmine, liikumis- ja muusikategevused ning igapäevatoimingud); Kõigis nendes tegevustes omandavad lapsed mitmesuguseid teadmisi ja oskusi, esmajoones rikastub nende sõnavara, areneb kõne mõistmine. Igas tegevuses on kõnearenduslik osa: lapse kõne arengule vastavate lausemallide kasutamisel harjutatakse teemakohaseid sõnu erinevates muutevormides, harjutatakse õiget hääldamist. Lapsele luuakse kõnekeskkond, kus ta kuuleb teiste kõnet ning tal on vaja ja ta saab ise kõnelda; laps õpib rääkima reaalsetes suhtlussituatsioonides, tegutsedes koos täiskasvanuga;
- 3) suunatakse lapsi ettelugemise, dramatiseerimise, ümberjutustamise, joonistamise, oma raamatute koostamise jm tegevuste kaudu kirjandust mõistma ja hindama; ettelugemiseks valitakse žanriliselt mitmekesiseid raamatuid, et toetada lugemishuvi, lugemis- ja kirjutamisvalmiduse kujunemist;
- 4) õpetatakse lugemise ja kirjutamise esmaseid oskusi (häälikupikkuse eristamine, sõnade häälimine jmt) mänguliselt ja igapäevategevustega seostatult; rakendub loomulik huvi sõnadega mängimise vastu.
- 5) mitmekesistatakse kirjutamise harjutusi, kasutades erinevaid vahendeid, värvusi jmt.

Lasteasutuses pööratakse tähelepanu:

1) sõnavaralisele tööle;

1.1. Impresiiivse kõne kujundamisele ja arendamisele - arusaamisele teiste kõnest, kuulamisoskuse kujundamisele; Täiskasvanu kõne (korraldused, selgitused, jutukesed) kuulamine ja mõistmine. Täiskasvanu loetud ja helikandjalt kuulud teksti mõistmine.

1.2. ekspresiiivse kõne arendamisele - sõnavara täpsustamisele ja laiendamisele, uute mõistete andmisele. Sõnamängud. Sõnade moodustamine analoogia alusel: liitmine ja tuletamine. Sõnade tähenduse täpsustamine. Sõnavara kasutamisele üles ehitatud mängud: antonüümid (nt sirge-kõver; must-valge; must-puhas; suurendama-vähendama) ja sünonüümid (nt avar-lai; ütleva-sõnana-lausuma); liiginimetused ja üldmõisted (nt lind - pääsuke, kuldnokk jne; mänguasi - nukk, auto, klots jne).

2) foneemikuulmise arendamisele ja kujundamisele;

so. ettevalmistusele kirjaoskuse kujundamiseks.

Keele- ja huultemängud, silbimängud, häälikumängud. Last ergutatakse harjutusi matkima, neis aktiivselt osalema.

Diktsiooniharjutused, välteharjutused. Keeruliste (ka mitmesilbiliste) sõnade hääldamine. Lugema ja kirjutama õppimine algab raamatuga tutvumisest. Väga tähtis on lastele ettelugemine, oluline on loetava žanriline mitmekesisus. Ettevalmistus lugemiseks ja

kirjutamiseks. Lause eristamine tekstis. Lausest sõnade leidmine. Tähtede õppimine. Sõnades häälikute eristamine ja nende järjekorra määramine. Sõnade võrdlemine häälikkoostise alusel: lühikeste ja pikkade häälikute eristamine kuulmise teel täiskasvanu võrdleva häälduse alusel ja järelehääldamine (tigu-tikku). Häälikute võrdlemine kõlavuse (häälikurühma kuuluvuse) alusel. Sõnade kokkulugemine. Loetud sõna kontrollimine tähenduse järgi. Suurtähtede (joonistähed) ja numbrite kirjutamine (koos vajalike eelharjutustega). Kirjatehnilised harjutused erinevate vahenditega (kriit, pliiats jm).

3) siduskõne õpetamisele;

so. kõne grammatilise külje kujundamisele, tööle ilukirjandusega:

Grammatilised vormid omandatakse lauses. Spetsiaalseid mänge grammatiliste vormide harjutamiseks kasutatakse alates kolmandast eluaastast.

Grammatiliste vormide tähenduse mõistmine ja nende kasutamine õppemängudes, küsimustele vastates: kõrvutatakse ainsuse omastavat ja osastavat, ainsuse nimetavat ja mitmuse nimetavat (ka sõnaühendis, nt must lind - mustad linnud); harjutatakse kasutama sise- ja väliskohakäändeid (paneb lauale, ämbrisse; elab maal, metsas; on aknal, liivakastis; võtab ämbrist, seinalt); oleviku ja lihtmineviku 1. ja 3. pööret (söön, sööb; söin, sõi); kindlat ja käskivat kõneviisi (Mart loeb; palun loe) ning umbisikulist tegumoodi (loetakse, toodi); täis- ja osasihitist (ava aken - ema avab akna), võrreldakse omadussõnu (suur-suurem; halb-halvem). Tegusõnu kasutatakse kõikides pööretes.

3.1. õpetada jutu kuulamist, aru saamamist;

3.2. jutustamise ja väljendusoskuse kujundamisele ja arendamisele;

Jutustamine olu- ja saripildi abil, sündmusest või vahetust praktilisest tegevusest (abiks suunavad küsimused). Esemete, olendite ja nähtuste kirjeldamine. Lavastusmängud. Ümberjutustused. Jutule puuduva lõpu, alguse ja pealkirja mõtlemine (jutukese täiendamine ja korrigeerimine).

luuletuste õpetamisele.

4) lapse isiksuse kujundamisele kõne kaudu.

Kõne arendamise töövormid, valdkonna *Keel ja kõne* tegevuse liigid:

1. Lapse elu ja ümbritsevat keskkonda käsitlevad teemad;

2. vaatlemine - uurimine (elusolendid, esemed, pildid jne.), kõnelemine ja kuulamine, otsuste ja järelduste tegemine (iseseisvalt, grupis)

3. kõne arendamine laste mängulise tegevuse kaudu - loovuse arendamine;

4. õppekäik;

5. vestlused (otsesed ja suunavad küsimused);

6. jutustamine (küsimuste abil, olu- ja saripildi abil, sündmustest, isiklikest kogemustest või vahetutest tegevustest, esemete, olendite ja nähtuste kirjeldamine, näidise või plaani järgi jutukese koostamine, alguse või puuduva lõpu mõtlemine, korrigeerimine, ümberjutustus jne);

7. lastekirjanduse kasutamine (lugemiskeskus, ettelugemine, loetava žanriline mitmekesisus, luuletuse õpetamine);
8. lavastusmängud;
9. mõistatused, vanasõnad;
10. õppemäng (lapsega suhtlemine, keele ja huultemängud, silbimängud, mängitusmängud, välteharjutused, keeruliste mitmesilbiliste sõnade hääldamine, grammatiliste vormide omandamine lauses, sõnavara laiendamine jne.);
11. ettevalmistus lugemiseks ja kirjutamiseks.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	2-aastased	3-aastased	4-aastane	5-aastased	6-aastased	7-aastase
Hääldamine	Hääldab õigesti mõnda üksikut lühikest sõna. Hääldab sõnades õigesti lihtsamaid häälikuid: nt <i>a, e, i, o, u, p, m, t, l</i> .	Kasutab oma kõnes tuttavaid 1-2-silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris. Hääldab õigesti enamikku häälikutest (eranditeks võivad olla <i>r, s, k, õ, ü</i>).	Kasutab oma kõnes tuttavaid 2-3-silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris. Hääldab sõnades õigesti lihtsamatest häälikutest koosnevaid konsonantühendeid (nt <i>-nt, -lt, -mp</i> jne).	Hääldab õigesti kõiki emakeele häälikuid. Hääldab õigesti 3-4-silbilisi tähenduselt tuttavaid sõnu. Hääldab õigesti 1-2-silbilisi tähenduselt tuttavaid häälikuühendiga sõnu. Hääldab õigesti sageli kasutatavaid võõrsõnu (nt <i>taburet, banaan, diivan</i>).	Hääldab oma kõnes ning etteõeldu kordamisel õigesti kõiki emakeele häälikuid ja tähenduselt tuttavaid sõnu.	Hääldab etteõeldu kordamisel õigesti tähenduselt võõraid sõnu. Hääldab õigesti võõrhäälikuid (<i>f, s</i>) tuttavates sõnades (nt <i>Fanta, šokolaad</i>).
Sõnavara	Kasutab oma kogemustega seostuvaid konkreetse tähendusega sõnu (umbes 50) tuttavas situatsioonis. Kasutab nimi- ja tegusõnu (nt <i>näu</i> pro <i>kiisu, anna, opa</i> pro <i>võta sülle</i>), ase- ja mäarsõnu (nt <i>siia, seal, nii</i>).	Kasutab oma kõnes kõiki sõnaliike. Kasutab nimisõnu, mis väljendavad tajutavaid objekte, nähtusi. Kasutab tegusõnu, mis väljendavad tegevusi, millega laps ise on kokku puutunud.	Mõistab ja kasutab kõnes nii üld- kui ka liiginimetusi (nt <i>kuusk, kask – puu; tuvi, kajakas – linnud</i>). Kasutab kõnes objektide osade/detailide nimetusi (<i>käpad, saba, roof</i>). Kasutab kõnes mõningaid liitsõnu (<i>tutimüts, kelgumägi</i>) ja tuletisi	Kasutab kõnes mõningaid antonüüme (nt <i>lühike-pikk, must-puhas</i>). Kasutab kõnes mõningaid iseloomuomadusi ja hinnangut väljendavaid omadussõnu (nt <i>arg, kaval, igav</i>). Kasutab kõnes aega väljendavaid nimisõnu	Kasutab kõnes õigesti aega väljendavaid mäarsõnu <i>eile, täna, homme</i> . Kasutab kõnes mõningaid sünonüüme (nt <i>jookseb, lippab, sibab</i>). Mõistab samatüveliste sõnade tähenduste	Selgitab kuulnud kujundlike väljendite (<i>tuul ulub, kevad koputab aknale</i>) tähendust oma sõnadega ja/või toob enda kogemusega seotud näiteid. Kasutab kõnes mõningaid abstraktse

	Mõistab sõnu (rohkem kui 50) ühes kindlas tähenduses tuttavas situatsioonis.	<p>Kasutab kõnes värvust, suurust jt hästi tajutavaid tunnuseid tähistavaid omadussõnu.</p> <p>Kasutab kõnes mõningaid üldnimetusi (nt <i>lapsed, riided</i>).</p> <p>Kasutab tagasõnu (<i>all, peal, sees, ees, taga</i>) ruumisuhete tähistamiseks.</p>	(täpiline, laulja).	<p><i>hommik, päev, õhtu, öö.</i></p> <p>Moodustab vajadusel sõnu uudsete või võõraste objektide, nähtuste või tegevuste tähistamiseks (nt <i>tikkudest maja – tikumaja; nuga õuna koorimiseks – õunanuga</i>).</p>	<p>erinevusi (<i>joonistaja, joonistus, jooneline</i>).</p> <p>Kasutab sihilisi ja sihituid tegusõnu (nt <i>veereb – veeretab, sõidab – sõidutab</i>) õigesti vastavalt nende tähendusele.</p> <p>Nimetab ühe õpitud kategooria piires vähemalt kaks sõna (nt <i>lilled – tulp, roos</i>).</p>	<p>(so mittekogetava vastega) tähendusega sõnu (nt. tundeid, vaimset tegevust tähistavaid: <i>mõtlen, arvan, julge, lahke</i>).</p> <p>Kasutab kõnes inimesi ja inimese tegevust iseloomustavaid sõnu.</p> <p>Liidab ja tuletab analoogia alusel tuttavas kontekstis keelenormi järgides sõnu.</p> <p>Kasutab õigesti aja- ja ruumisuheteid väljendavaid sõnu (nt <i>vahel, kohal, otsas, varem, hiljem, enne, pärast</i>).</p> <p>Mõistab abstraktseid üldnimetusi õpitud valdkondades (nt <i>transport, elusolendid, tähtpäevad, kehaosad</i>).</p>
Grammatika	Kasutab tuttavas situatsioonis ja tegevuses grammatiliselt	Mõistab ja kasutab tuttavas tegevuses ja situatsioonis 3-5-sõnalisi lihtlauseid.	Kasutab kõnes eri tüüpi lihtlauseid, sh koondlauseid.	Kasutab kõnes lihtsamaid suhteid väljendavaid põimlauseid: sihitlause, nt sidendiga <i>et</i> ;	Kasutab oma kõnes õigesti saava ja rajava käände vorme (<i>saab lauljaks, jookseb</i>	Kasutab oma kõnes kõiki käändevorme ainsuses ja mitmuses, sh harva

	<p>vormistamata 1-2-sõnalisi lauseid (nt. <i>Miku õue pro Mikk tahab õue minna</i>).</p> <p>Kasutab üksikuid käände- ja pöördevorme juhuslikult mõne sõna puhul (nt <i>ainsuse omastav, osastav, tegusõna 3. pööre</i>).</p> <p>Kasutab sõnu enamasti ühes, üksikuid sõnu juhuslikult 2-3 vormis. Väljendab kõnes mõnda järgmistest suhetest: eitus (<i>ei taha</i>), kuuluvus (<i>tädi lusikas</i>), asukoht (<i>emme siia</i>), omadus (<i>auto katki</i>), subjekti-objekti suhe (<i>issi anna pall</i>).</p>	<p>Kasutab oma kõnes õigesti enamikku käändevorme nende põhitähendustes.</p> <p>Kasutab oma kõnes õigesti tegusõna käskivat kõneviisi (nt <i>Joonista! Istu!</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes õigesti tegusõna kindla kõneviisi olevikuvorme (nt <i>sõidab, laulavad</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes õigesti tegusõna ma- ja da-tegevusnime (nt <i>hakkame mängima, ei taha mängida</i>).</p>	<p>Kasutab kõnes lihtsamaid suhteid väljendavaid rindlauseid (sidendid <i>ja, ja...siis, aga</i>).</p> <p>Kasutab kõnes õigesti tegusõna lihtmineviku vorme (nt <i>sõitis, laulsid</i>).</p>	<p>täiendlause, nt sidenditega <i>mis, kes; ajalauseid, nt sidendid kui, ...siis</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes nud- ja tud-kesksõnu (nt <i>söödud-söönud</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes omadussõna võrdlusastmeid (<i>suur-suurem-kõige suurem</i>).</p> <p>Kasutab tingivat kõneviisi (<i>mängisin, mängiksin</i>).</p> <p>Ühildab sõnu arvus (<i>karud söövad</i>) ja käändes (<i>ilusale lillele, punase_palliga</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes õigesti enamikku nimisõna käändevorme mitmuses (<i>ilusatel lillede</i>).</p>	<p><i>kivini</i>).</p> <p>Märkab grammatikavigu täiskasvanu kõnes (nt <i>lugeb pro loeb, mõmmi maga pro mõmmi magab, lillene pro lilleline, seen kasvab all kuuse pro seen kasvab kuuse all</i>) ja osutab neile.</p> <p>Kasutab oma kõnes enamasti õigesti umbisikulist tegumoodi (<i>loetakse, pesti</i>).</p>	<p>esinevaid käändevorme (nt olev kääne, <i>arstina</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes käändevorme harva esinevates funktsioonides (nt kohakäänded ajasuhete väljendamiseks, <i>hommikust õhtuni</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes õigesti osastava ja sisseütleva käände erinevaid lõpuvariante (nt <i>palju linde, konni, autosid</i>).</p> <p>Kasutab oma kõnes enamasti õigesti laadivahelduslikke sõnu (<i>poeb-pugema, siga - sead</i>).</p> <p>Kasutab õigesti põimlauseid, mis väljendavad järgmisi suhteid: põhjus, nt sidendiga <i>sest</i>; eesmärk, nt sidendiga <i>et</i>; tingimus, nt sidenditega <i>kui...siis</i>.</p>
Tekst	Mõistab ja täidab lühikesi (2-4-sõnalisi)	Osaleb dialogis: esitab küsimusi, vastab	Kommenteerib enda ja kaaslaste sooritatud	Kirjeldab täiskasvanu abiga olupilti ja annab	Annab kuulnud teksti sisu edasi täiskasvanu	Jutustab olu- ja tegevuspiltide järgi,

	<p>korraldusi tuttavas situatsioonis.</p> <p>Vastab täiskasvanu küsimustele, korraldustele 1-2-sõnaliste vastustega.</p>	<p>vajadusel rohkem kui ühe lausungiga.</p> <p>Kommenteerib enda ja/või kaaslaste tegevust tegevuse käigus 1-2 lausungiga.</p> <p>Mõistab 1 teksti, mis on seotud tema kogemuse ja tegevusega.</p> <p>Loeb peast või kordab järelle 1-2-realist luuletust.</p>	<p>tegevust (räägib, mida tehti) 2-3 lausungiga.</p> <p>Räägib 2-3 lausega mõnest hiljuti kogetud emotsionaalsest kogemusest.</p> <p>Räägib 2-3 lausega meeldivast mänguasjast (<i>mis see on, kust see asi on saadud, miks see meeldib.</i>)</p> <p>Jutustab pildiseeria järgi, öeldes iga pildi kohta ühe lausungi.</p> <p>Loeb peast või kordab järelle 2-3-realist luuletust või liisusalmi.</p>	<p>edasi pildiseerial kujutatud sündmust.</p> <p>Annab kuulnud teksti sisu edasi täiskasvanu suunavate küsimuste abil, väljendades end peamiselt üksikute, sidumata lausungitega.</p> <p>Jutustab nähtust, tehtust ja möödunud sündmustest 3-5 lausega (nt <i>Mida tegi kodus pühapäeval?</i>).</p> <p>Loeb peast 2-4-realisi liisusalmi/luuletusi.</p> <p>Mõistab ka teksti, mis pole otseselt seotud tema kogemusega.</p>	<p>suunavate küsimuste / korralduste abil üksteisega seotud lausungitega (seob peamiselt väljenditega: <i>ja siis, siis, ja</i>).</p> <p>Räägib oma kogemusest seotud lausungitega (seob peamiselt väljenditega <i>ja siis, siis, ja</i>).</p> <p>Kirjeldab (jutustab oma sõnadega) kuulnud teksti sündmuste järgnevust ja põhjusi ning tegelaste käitumist.</p>	<p>kirjeldab tuttavaid esemeid ja nähtusi, andes edasi põhisisu ja olulised detailid.</p> <p>Tuletab mõttelünga tekstis iseseisvalt puuduva info.</p> <p>Räägib sellest, mida hakkab tegema (planeerib välikõnes tuttavaid tegevusi).</p> <p>Laiendab jutustades täiskasvanu suunamisel teksti (tuletab eelnevat ja järgnevat tegevust, sündmust).</p> <p>Kirjeldab sündmust enda ja teiste positsioonilt.</p> <p>Parandab ja täpsustab oma teksti jutustamise käigus.</p>
Suhtlemine	<p>Kasutab suhtlemisel peamiselt mitteverbaalseid vahendeid (osutamist) koos üksikute sõnadega.</p> <p>Vastab täiskasvanu suhtlemisalgatusele</p>	<p>Kasutab erinevat intonatsiooni ja hääle tugevust sõltuvalt suhtluseesmärgist (teatamine, küsimine, palve jm).</p> <p>Väljendab oma soove ja</p>	<p>Algatab ise aktiivselt suhtlust.</p> <p>Suhtleb meelsasti ja aktiivselt eakaaslastega koostegevuses.</p> <p>Küsib täiskasvanult palju</p>	<p>Algatab ja jätkab täiskasvanuga dialoogi ka väljaspool tegevussituatsiooni (nt vahetab vesteldes muljeid oma kogemuste põhjal, esitab tunnetusliku sisuga küsimusi (<i>Miks ta nii tegi?</i></p>	<p>Räägib iseendast ja esitab küsimusi täiskasvanu kohta (nt <i>Kus ja kellega elab? Kas tal on lapsi?</i>).</p> <p>Kasutab ja mõistab suhtlemisel nalja,</p>	<p>Kasutab dialoogis erinevaid suhtlemisstrateegiaid (nt veenmine, ähvardamine) sõltuvalt suhtlemis-eesmärgidest.</p>

	<p>mingi tegevuse, hääliitsuse või sõnaga.</p> <p>Suhtleb täiskasvanuga esemelise tegevuse käigus.</p> <p>Eelistab suhtlemisel partnerina peamiselt tuttavat täiskasvanut.</p>	<p>vajadusi lausungiga, küsib infot, vastab dialoogis küsimusele.</p> <p>Suhtleb aktiivselt tegevuse ja esemelise mängu käigus.</p> <p>Räägib endast <i>mina</i>-vormis.</p> <p>Kasutab nii mõistmisel kui suhtlemisel peale kõne ka mitteverbaalseid vahendeid (žeste, näoilmet, osutamist).</p>	<p>küsimusi teda ümbritsevate asjade kohta.</p> <p>Annab vestluses edasi asjasse puutuvat infot.</p>	<p><i>Kuidas teha?</i>).</p> <p>Kasutab rollimängus erinevat intonatsiooni ja hääle tugevust.</p> <p>Kasutab õigesti mõningaid viisakusväljendeid meelde-tuletamisel.</p>	<p>narritamist.</p> <p>Püsib teemas, vajadusel läheb kaasa teema-muutusega, vastab teiste algatatud teemadele.</p>	<p>Valib intonatsiooni ja sõnu vastavalt kaassuhtlejale (laps – täiskasvanu) ja suhtlemispaigale (kodu – võõras koht).</p> <p>Mõistab kaudseid ütlushiinde (Nt <i>ruumis on aken lahti</i>. Otsene ütlus: <i>pane aken kinni!</i>; kaudne: <i>mul on jahe</i>.).</p> <p>Suunab kõnega kaaslaste tegevust ja annab sellele hinnanguid.</p>
<p>Lugemise ja kirjutamise esmased oskused / ettevalmistus lugemiseks-kirjutamiseks</p>	<p>Vaatab koos täiskasvanuga pildiraamatuid, täiendab täiskasvanu juttu osutamise või üksiku sõna ütlemisega pildi kohta.</p>	<p>Vaatab üksi ja koos täiskasvanuga pildiraamatuid: keerab lehte, osutab ja kommenteerib pilte.</p> <p>Kuulab sisult ja keelelt jõukohaseid etteloetud tekste.</p> <p>Eristab kuulmise teel tuttavaid häälikuliselt sarnaseid sõnu üksteisest (nt. <i>tass-kass, pall-sall, tuba-tuppa</i>), osutades pildile või objektile.</p>	<p>Tunneb täiskasvanu häälimise või rõhutatud hääldamise abil kuulmise teel ära hääliku häälikute reas.</p> <p>Tunneb ära ja nimetab üksikuid tähti.</p> <p>Matkib lugemist ja kirjutamist, kritseldades kriidi või pliitsiga.</p>	<p>Tunneb iseseisvalt ära hääliku kuulmise teel häälikute reas.</p> <p>Tunneb täiskasvanu abiga ära hääliku sõnas.</p> <p>Kuulab ettelugemist, olles seejuures aktiivne (osutab piltidele, küsib, parandab ettelugejat tuttava teksti puhul).</p> <p>Kirjutab õigesti üksikuid sõnu trükitähtedega (nt oma nime).</p>	<p>Häälib täiskasvanu abiga (järele korrates, materialiseerimise toel) 1-2-silbilisi sulghäälikuta ja häälikuühendita sõnu.</p> <p>Määrab hääliku asukoha (alguses, lõpus, keskel) häälikuühendita sõnas.</p> <p>Kordab täiskasvanu eeskujul eri vältes kahest sõnast koosnevaid ridu (nt <i>koli-kolli</i> (III v.); <i>koli-kolli</i> (II v.); <i>koli-kooli</i> (III v.); <i>koli-kooli</i> (II v.).</p>	<p>Nimetab ja kirjutab enamikku tähti.</p> <p>Veerib 1-2-silbilisi sõnu kokku, pikemaid sõnu loeb aimamisi (järgneva kontrollita)* ja sageli eksib.</p> <p>Häälib õigesti 1-2-silbilisi ka sulghäälikuid sisaldavaid häälikuühenditeta sõnu.</p> <p>Kirjutamisel märgib õigesti 1-2-silbiliste häälikuühenditeta</p>

					<p>Loeb üksikuid sõnu kindlas situatsioonis (nt poe- ja tänavanimed, sildid).</p>	<p>sõnade häälikstruktuuri (nt <i>lähen koli</i>). Eristab häälikuühendita sõnas kuulmise teel teistest pikemat häälikut. Jagab kuuldu lause sõnadeks, kasutades väliseid abivahendeid (nt klotse, nõöpe vms) sõnade arvu märkimiseks.</p> <p>Muudab täiskasvanu eeskujul sõna vältestruktuuri (nt <i>koll-kool, linna (III v.) – lina, tibu-tippu</i>).</p>
--	--	--	--	--	---	--

21. valdkond MATEMAATIKA

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et:

- 1) lapsel on kujunenud ja/või korrastunud esemete maailm, ta suudab selles orienteeruda, mõistab ja kasutab olulisemaid ajalisruumilisi seoseid ning sooritab igapäevatoiminguid;
- 2) rühmitab esemeid ühe-kahe tunnuse alusel ja võrdleb esemete hulki;
- 3) järjestab esemeid suuruse ja asenditunnuste põhjal;
- 4) tunneb lihtsamaid ajamõisteid ja kirjeldab ning järjestab oma igapäevategevusi;
- 5) mõtestab loendamistegevust ja seoseid arvude reas;
- 6) mõistab mõõtmistegevust ja olulisemaid mõõtühikuid;
- 7) tunneb ja kirjeldab geomeetrilisi kujundeid;
- 8) laps on omandanud kujutlused arvudest, suurustest, kujunditest;
- 9) näeb matemaatilisi seoseid igapäevatoimingutes.

Teadmiste andmine matemaatikas toimub mängulises vormis ja integreerituna teiste tegevustega. Matemaatika teadmised ja vilumused omandab laps, kui tal on võimalus ümbrusega vahetult suhelda ning lasta oma teadmistel kinnistuda saadud kogemuste abil.

Valdkonna *Matemaatika* sisu:

- 1) hulgad, loendamine ja arvud, arvutamine;
- 2) suurused ja mõõtmine;
- 3) geomeetrilised kujundid.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) suunatakse last nähtuste ja esemete maailma korrastama, kujundama, selles orienteeruma, mille tulemusel laps avastab esemetevahelisi seoseid, leiab esemete erinevusi ja sarnasusi, oskab esemeid järjestada, rühmitada ja loendada;
- 2) harjutatakse last määrama enda asukohta ümbritsevate esemete suhtes, orienteeruma ajas ja kasutama vastavaid mõisteid oma tegevuse kirjeldamiseks;
- 3) seostatakse mäng, vaatlused, vestlused ja igapäevatoimingud matemaatikaga, suunates sealjuures last kasutama erinevaid aistinguid: kuulmis-, nägemis-, haistmis- ning kompimisaistingut;
- 4) suunatakse last ümbritsevat keskkonda matemaatiliselt kirjeldama (arvud, mõõtühikud, kujundite nimetused jm);
- 5) toetatakse üldistuseni jõudmist ja mõistete kujundamist – erinevates objektides sarnaste ning erinevate tunnuste ja omaduste vaatlemise, võrdlemise, kirjeldamise ja sõnastamise kaudu.

Tegevused, millele toetub matemaatika õpetamine:

1. vaatlemine - nähtuste või esemete tunnuste ja detailide märkamine. Esemete ja nähtuste järjestamine. Sõnade suurem, väiksem, pikem, lühem, laiem, kitsam, kõrgem, madalam, paksem, õhem; ees, taga, ülal, all, keskel, äärel, paremal, vasakul; varem, hiljem, vanem, noorem, eile, täna, homme, hommik, päev, õhtu, öö, kiiresti ja aeglaselt kasutamine esemete ja nähtuste järjestamisel. Esemete ühised tunnused. Esemete ja nähtuste rühmitamine. Suurused. Ümbritsevate esemete pikkuse, laiuse ja kõrguse mõõtmine kokkulepitud määrduga. Mõõtmistulemuste väljendamine arvu abil. Esmatutvus pikkusühikutega sentimeeter, meeter ja kilomeeter (sõnade tähendust eristaval tasemel). Sõnade ühesuurused (sama suured), ühepikkused (sama pikad), ühelaiused (sama laiad), ühekõrgused (sama kõrged), ühepaksused (sama paksud), samaaegselt (samal ajal), ühevanused ja sama kiirusega kasutamine esemete ja nähtuste rühmitamisel. Samasusseoste kasutamine ruumis ja ajas orienteerumisel.

See on tegevus, mis integreerib taju, mõtlemise ja kõne tervikuks;

2. suuruste (suurus on nimega arv) võrdlemine esialgu katsete abil, hiljem juba vaadeldes, mõõtes. Lasteasutuses võrreldavad suurused on pikkus, laius, kõrgus, jämedus, kiirus, maht ning kaal. Kujutluse loomine grammist, kilogrammist, liitrist, sendist ja kroonist, nende kasutamine mängudes ja ostude tegemisel. Mõõdetakse mõõtühikute abil, millega laps igapäevasuhtlemises

paratamatult kokku puutub (rahaühikud, ämbritäis, gramm jne); Suurusteõpetusega haakub tihedalt tekstülesannete (matemaatiliste jutukeste) koostamine.

3. hulga mõiste kujundamine. Ühiste tunnustega esemete hulk. Esemete kuuluvus ja mittekuuluvus hulka, selle sõnastamine. Esemete rühmitamine kahe (kolme) tunnuse alusel. Kuni kolme eseme järjestamine. Sõnade kõige suurem, kõige väiksem, kõige pikem, kõige lühem, kõige laiem, kõige kitsam, kõige kõrgem, kõige madalam, kõige paksem, kõige õhem, kõige vanem, kõige noorem, kõige kiirem, kõige aeglasem kasutamine esemete järjestamisel.

Esemete maailmas aitab orienteeruda nende

3.1. järjestamine. See on esemete ja nähtuste korrastamine võrdsustunnuse alusel (pikem, suurem, tumedam, vanem, kiirem, eile, täna, homme, hommik, õhtu jne)

3.2. rühmitamine. See on hulkade moodustamise alus (paljudest esemetest ühesuguste tunnustega esemete eraldamine). See on ka üldistamisoskuse alus. Samasusseoseid kasutatakse ajas ja ruumis orienteerumisel;

3.3. võrdlemine. Samaväärse hulga moodustamine üks-ühese vastavuse seose alusel. Esemete hulkade võrdlemine. Hulga täiendamine, hulkade ühendamine ja hulgast osa eemaldamine. Hulga ja selle osa võrdlemine. Hulga püsimine ja hulkade samaväärsuse säilitamine. Terviku ja tema osa võrdlemine. See on arvutamisoskuse alus.

3.4. loendamine. Esemete arvu kindlaksmääramine pilguga haaramise (kuni neljast elemendist koosnevad hulgad) ja loendamise teel. Esemete pikkuse (laius, kõrgus) ja anumate mahu mõõtmine kokkulepitud mööduga (pulk, meetripuu, klaas, purk jm).

3.4.1. Arvudeõpetus keskendub naturaalarvudele 1-10, luuakse kujutlusi arvudevahelistest seostest, liidetakse ja lahutatakse 10 piires. Kõiges selles toetutakse loendamisele, järjestamisele ja tegevustele hulkadega: arv on loendamise tulemus, liitmine on osahulkade ühendamine, lahutamine koguhulgast osahulga eemaldamine, seosed arvude hulgas on järjestus- või samasusseosed. Järjestusseosed arvude real: suurem, väiksem, kõige väiksem, eelneb, järgneb, vahetult eelneb, vahetult järgneb, vahel. Arvu tekkimine ja tema asukoha määramine arvude reas arvudevaheliste seoste abil. Sõnade üks, mõni ja kõik kasutamine esemete arvu kirjeldamisel.

4. arvutamine. See toetub hulkade võrdlemisele ja loendamisele. Liidetakse ja lahutatakse 10 piires. Seosed ühe võrra suurem ja ühe võrra väiksem. Sõnade pluss (liita), miinus (lahutada) ja on kasutuselevõtmine.

Matemaatiliste jutukeste (tekstülesannete) koostamine kahe etteantud hulga järgi. Arv on loendamise tulemus, liitmine on osahulkade ühendamine, lahutamine koguhulgast osahulga eemaldamine.

5. Tegelikkuse modelleerimine mängude, konstrueerimise, mudelite valmistamise kaudu.

6. ajas orienteerumisel toetutakse päevakava järgimisele, eile, täna ja homme nende seos nädalapäevadega, ööpäev, nädal, kuu ja aasta. Aja mõõtmine kella abil täistundides. Kella kasutamine päevakava koostamisel ja täitmisel.

7. numbrite kirjapildiga tutvumine; numbrite kirjutamine.

8. esemete asukoha määramine järgarvude abil;

9. kehade ja kujunditega tutvumine. Kehad *kuup, kera* ning kujundid *kolmnurk, ring, ruut, ja ristkülik*: kehade ja kujundite leidmine ümbrusest ja piltidelt, tasapinnaliste kujundite joonistamine, värvimine, kehade meisterdamine paberist, papist, liivast vms,, konstrueerimine.

Arvude, suuruste ja kujundite tundmaõppimisel piirduakse ainega, mis toetab last igapäevasuhtlemises ning loob vajalikud kujutlused ja terminoloogilise aluse koolimatemaatika õppimisele.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteemad	2-aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
ASJADE MAAILM						
Rühmitamine ja järjestamine, hulgad	Leiab juhendamisel etteantud esemete hulgast teise samasuguse eseme.	Rühmitab antud kaheksugused esemed kaheks ühesuguste esemete hulgaks ühe ühise tunnuse alusel (kuju, värv, suurus)	Rühmitab antud erinevate esemete ühe etteantud tunnuse alusel, nt leie kõik pikad pliatsid või kollast värvi esemed.	Võrdsustab antud erinevate esemete hulgad paaride moodustamise teel esemeid ümber paigutades nt igale jänesele üks porgand. Võrdleb hulki, kasutades mõisteid <i>rohkem, vähem, võrdselt</i> ;	Otsustab ja põhjendab esemete kuuluvust või mittekuuluvust erinevate tunnuste (suurus, värv, kuju, otstarve) alusel. Määrab esemete hulga ühiseid tunnuseid ja jaotab esemeid kahe erineva tunnuse järgi;	Järjestab kuni viis eset pikkuse, laiuse, kõrguse ja paksuse järgi, kirjeldades ühte eset teise suhtes. rühmitab esemeid asendi ning nähtusi ja tegevusi ajatunnuse järgi;
Orienteerumine ruumis	Juhendamisel paigutab esemeid üksteise sisse peale	Suudab tuttavates ruumides (kodu, rühmaruumid) üles leida nimetatud toad või kohad. Juhendamisel paigutab esemed teise isiku või eseme suhtes üles-alla, ette-taha.	Juhendamisel määrab enda ja esemete asukoha ruumis teiste esemete suhtes sõnadega <i>peal, all, sees, taga</i> või <i>ees</i> .	Nimetab inimese või eseme asukoha teise inimese või eseme suhtes, kasutades õigesti sõnu <i>üleväl, keskel</i> .	Kirjeldab inimese või eseme asukohta teise inimese või eseme suhtes, kasutades õigesti sõnu <i>kõrval, ääres</i> .	Leiab ja kirjeldab juhendamise järgi ja omandatud mõistete abil etteantud punkti tasapinnal (paberil), ruumis ja õuealal (tuttavas ümbruskonnas).
Orienteerumine ajas		Matkib täiskasvanu juhendamisel mängus öö ja päeva tähendust (nt ööseks paneb nuku magama, päeval nukk	Nimetab ja kasutab ööpäeva osade määramisel sõnu <i>öö</i> ja <i>päev</i> .	Nimetab erinevaid päevaosi (<i>hommik, lõuna, õhtu</i>) ja toob abistavate küsimuste põhjal näiteid oma tegevuste kohta	Nimetab õiges järjekorras kõik nädalapäevad ja toob küsimuste abil näiteid oma tegevuste kohta,	Nimetab kuude nimetus ning teab oma sünnikuud ja -päeva; Määrab seieritega kellal

		mängib).		päeva eri aegadel. Nimetab kõik aastaajad ning kirjeldab nende kogetavaid tunnuseid kodukohas ja laste tegevusi eri aastaegadel.	kasutades mõisteid <i>eile, täna, homme</i> .	kellaaega täistundides. Suudab kõnes õigesti kasutada sõnu <i>enne, praegu, hiljem, noorem, vanem</i> (nt siduda inimese eluringiga).
ARVUDE MAAILM						
Loendamine, arvutamine	Leiab erinevate esemete hulgast üks kuni kaks täiskasvanu kirjeldatud eset (nt kolme erineva nuku hulgast – <i>leia sinise kleidiga nukk</i> ; erinevate mänguasjade hulgast – <i>leia kaks karu</i>). Juhendamisel osutab esemetele, mida on üks ja mida on palju.	Loendab esemeid kolme piires, nimetades arve ja sõnastades loendamise tulemust (mitu?, nt mitu palli on kassis).	Moodustab uue suuruse (3–5) ühe lisamise teel ja sõnastab loendamise tulemuse.	Kasutab esemete (kuni viis) arvu võrdlemisel sõnu <i>rohkem, vähem, võrdset (ühepalju)</i> . Kasutab järgarve kuni viieni eseme/isiku positsiooni nimetamisel (<i>mitmes?</i>).	Võtab vastavalt esitatud arvule (kuni viis) õige koguse antud esemeid. Moodustab uue hulga (kümne piires) esemete lisamise või äravõtmise teel (nt lisades 7 kivile veel ühe, saab uue suuruse – 8 kivi). Nimetab etteantud arvude hulgast, milline arv on antud arvule eelnev või järgnev (nt esemete loendamisel leiab laps arvu 6 ning laps otsustab ja nimetab, milline arv on kuuele eelnev (5) või järgnev (7)).	Koostab etteantud hulga järgi vahendeid kasutades lihtsaid matemaatilisi jutukesti. Liidab ja lahutab erinevate vahendite abil 5 piires ja kasutab matemaatilisi märke (+, -, =). Teeb 12 piires loendamise teel kindlaks esemete arvu, teab arvude 1–12 järjestust ja tunneb numbrimärke ning oskab neid kirjutada;
SUURUSTE MAAILM						
Suurused ja mõõtmised	Juhendamise järgi eraldab etteantud esemete hulgast suurema või väiksema eseme.	Osutab (küsimuse põhjal) kahest samatüübilisest esemest suuremale või väiksemale.	Suudab leida ja nimetada, milline kahest eritüübilisest esemest on suurem- väiksem, pikem- lühem.	Küsimuse põhjal kirjeldab, millised osutatud ümbritsevatest esemetest on teistest suuremad, väiksemad, pikemad, lühemad, kitsamad, laiema-	Suudab otsustada ja nimetada, milline ese (esemed) etteantud esemetest on lühem, pikem või ühepikkune (laiem-kitsam-ühelaiused, suurem-	Eristab mängulises tegevuses mõõtühikuid (km, kg, l, kr, s) ja rakendab neid õigetel kasutusladel (nt poemängus: ühe liitri piima eest tuleb maksta

				kõrgemad, madalamad.	väiksem-ühesuurused, paksem-peenem-ühepaksused, madal-kõrge-ühekõrgused). Mõõdab esemete pikkust, laiust, kõrgust ja objektidevahelist kaugust kokkulepitud vahendite pikkuse abil (nt nõör, pulk, sammud jne, nt laua kõrgust mõõdetakse pulga abil, siis on tulemuseks nt kolm pulga pikkust, või uksest lauani on 7 sammupikkust jne).	7 krooni; arstimängus: mängult on haiglani 10 km jne).
KUJUNDITE MAAILM						
Tasapinnalised ja ruumilised geomeetrilised kujundid	Leiab täiskasvanu juhendamisel katsetuste kaudu sarnase kujundi (ümmargune, kandiline) üks-ühese vastavuse teel (nn toppimismängud).	Leiab täiskasvanu juhendamisel etteantud kujundi järgi erinevate geomeetriliste kujundite hulgast kõik samasugused kujundid (nt ringi abil kõik ülejäänud ringid).	Leiab ümbritsevast keskkonnast etteantud kujundi abil (ring, ruut, kolmnurk) samakujulisi esemeid. Koostab lihtsamat mustririda (värvi, vormi või suuruse vaheldumine) kujundeid kasutades.	Otsustab, kas kaks antud kujundit on sama- või erisugused, ning kirjeldab nende kujundite erinevusi nurkade olemasolu, arvu, kujundi, suuruse ja värvuse alusel (ring, ruut, kolmnurk).	Moodustab erinevaid vahendeid (pulgad, kõrred, paelad jms) kasutades etteantud kujundiga samasuguse kujundi. Koostab kujunditest näidise järgi ja näidiseta pilte	Leiab erinevate kujundite ja esemete (nt ristkülikud, kerad, ringid, kolmnurgad, kuubid, ruudud) hulgast ümarkehad ja tahukad ning kirjeldab nende omadusi (nt ümarkehasid saab veeretada, tahukal on tasased tahud, sirged servad ja teravad tipud; neid saab üksteise peale laduda ja teha torni või ehitada maja jne).

22. valdkond KUNST

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb rõõmu loovast eneseväljendusest;
- 2) kujutab isikupäraselt ja fantaasiarohkelt ümbritsevaid esemeid, sündmusi ja oma kujutlusmaailma;
- 3) laps suudab mõelda ja väljendada ennast loovalt, omab algatusvõimet;
- 4) vaatleb, kirjeldab ja kujundab ümbritsevat ja tarbeesemeid;
- 5) lapsel on arenenud silma ja käe koostöö;
- 6) kasutab õpitud voolimis-, joonistamis- ning maalimisvahendeid ja -võtteid;
- 7) kasutab materjale ja tööriistu ohutult ning sihipäraselt;
- 8) vaatleb kunstiteoseid ja kirjeldab nähtut; laps on tutvunud rahvakunstiga.

Kunstitegevuste juures on kõige olulisemad saadud kogemused, elamused, rõõm ja rahulolu, võimalused väljendada oma maailmanägemust. Kunstiõpetus põhineb suunatud vaatlusel ja järgneval analüüsil. Voolides, maalides, joonistades ja meisterdades kasutab laps vaatlusel tehtud tähelepanekuid, annab vormi oma tunnete ja kogemustele, pöörab tähelepanu üksikule ja üldisele. Esteetiliste kogemuste kaudu õpib ta tundma ja kaitsma loodust, hindama selle väärtusi.

Valdkonna *Kunst* sisu:

- 1) kujutamine ja väljendamine: mõtete, tunnete edasiandmine nähtaval kujul;
- 2) kujundamine: objektile esteetilise lisaväärtuse andmine;
- 3) tehnilised oskused: voolimine, joonistamine, maalimine, meisterdamine;
- 4) kunstiteoste vaatlemine, vestlused kunstiteostest, kunstist.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) antakse lapsele võimalus saada elamusi, tunda rõõmu ja rahulolu ning tal on võimalus väljendada oma maailmanägemist;
- 2) suunatakse last vaatlema ning voolides, joonistades, maalides ja meisterdades kasutab laps vaatlustel tehtud tähelepanekuid;
- 3) kasutatakse teemasse sisseelamiseks mängu, muusikat, lihtsat lavastust, jutu lugemist jne;
- 4) arvestatakse, et lapse jaoks on oluline loomiseks ja lahenduste leidmiseks teha katsetusi ning avastusi, otsida ja saada vastuseid tekkinud küsimustele, omandatud oskusi rakendada ja loovalt kombineerida;
- 5) julgustatakse last kasutama ja katsetama tema enda pakutud lahendusi töö mitmekesistamiseks ning ergutatakse lapse kujutlus- ja algatusvõimet, jälgides, et säiliks lapse isikupärane eneseväljendus;
- 6) viiakse kunstitegevusi läbi ka õues, samuti kasutatakse kunstitegevust teiste valdkondade õppe- ja kasvatustegevuste osana,

joonistatakse nii paberile, kivile, puidule, liivale või kombineeritakse erinevaid materjale;

7) suunatakse last tehtut analüüsima, selgitama, miks ta kujutas esemeid, nähtusi just sellisel viisil, milliseid materjale ja tehnikaid kasutas ning kuidas tööga rahule jäi. Kaaslaste töödese tolerantsse suhtumise kujundamisele aitab kaasa, kui analüüsitakse nii laste töid kui ka kunstiteoseid ning põhjendatakse oma hinnangut.

Kunstiga tegelemise arengualad

1. Emotsionaalne areng. Kunstiga tegelemine võimaldab:

- 1.1. suhelda ilma sõnadeta;
- 1.2. väljendada erinevaid tundeid;
- 1.3. lõõgastuda;
- 1.4. tunda end võimekana;
- 1.5. tunda rahuldust tehtud tööst.

2. Füüsiline areng. Kunstiga tegelemine arendab:

- 2.1. peenmotoorikat;
- 2.2. kompimismeelt;
- 2.3. visuaalset eristamisvõimet;
- 2.4. keha;
- 2.5. silma- käe koordineerimist.

3. Sotsiaalne areng. Kunstiga tegelemine aitab:

- 3.1. probleeme lahendada ja otsuseid vastu võtta;
- 3.2. olla iseseisev ja omaette mängida;
- 3.3. töötada koos teistega ja oma järjekorrast kinni pidada;
- 3.4. õppida vastutustunnet;
- 3.5. teistesse lugupidavalt suhtuda.

4. Intellektuaalne areng. Kunstiga tegelemine õpetab:

- 4.1. uusi sõnu;
- 4.2. põhjuse ja tagajärje seost;
- 4.3. värve ja kujundeid;
- 4.4. ära tundma oma nime, mis kasvataja töödele on kirjutanud;
- 4.5. tähelepanelikkust;
- 4.6. planeerima, korrastama ja järjestama.

5. Loovuse areng. Kunst:

- 5.1. julgustab tegevust läbimõtlemiseks;
- 5.2. õpetab austama kultuuri ja kunstipärandit.

LÄBI KUNSTIÕPETUSE ARENEVAD LAPSE MITMESUGUSED TAJUD:

kohataju ja ruumiline mõtlemine. Kolmemõõtmeline ruum. Mõisted ees-tagas, üleval-all, lähedal-kaugel jts. Mõistete konkretiseerimine voolimisel, meisterdamisel, joonistamisel, maalimisel, liikumisel tuttavas ja võõras ümbruses; vormitaju. Esemete kompimine, nende vormi, raskuse, pinnaomaduste, lõhna tajumine enne voolimist, joonistamist või meisterdamist ning selle ajal; materjalitaju. Liiv, vesi, puit, savi, kähvid, kastanid, sammal, vill, õled jm. Materjalide erinevad omadused: sile-kare, kõva-pehme, külm-soe, kuiv- märg. Eri materjalide traditsiooniline ja loov kasutamine. Hoidev suhtumine loodusesse. värvitaju. Värvusmaailm kui emotsioonide kujundaja. Värvid looduses. Esemete kaunistamine. Värvide kooskõla rahvakunstis.

Kodu ja loodus on esimesed kunstikasvatavad. Loodusest saadud elamused on kunsti põhielemendid. Looduses arenevad värvi-, vormi- ja helitaju. Valguse ja varju mäng, looduse rütmid annavad ainet mõtlemiseks ja eneseväljenduseks.

Laste tööõõmu, eneseväljedussoovi ja -julguse säilitamine-suurendamine eeldab, et kasutatavad kunstivahendid on eakohased ja mitmekesised. Laps peab õppima töövahendeid tundma, käsitsema ja materjale säästlikult kasutama. Algteadmised kujutamise- ja käsitöötehnikatest.

Lapse jaoks on kindlasti põnev kaasaegsete infoühiskonna tehniliste vahendite kasutamine kujutavas tegevuses (filmi- ja fotokunst, arvuti, videod).

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteemad	2-aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
Joonistamine	<p>Kritseldab varasemast liikuvama ja vabama käega.</p> <p>Juhendamisel tõmbab jämedate joonistusvahenditega erinevaid jooni.</p> <p>Hoiab meeldetuletamisel paberit kinni ja joonistab vaid selleks ettenähtud kohta (nt paber, asfalt).</p>	<p>Tõmbab iseseisvalt jämedate joonistusmaterjalidega (rasvakriidid, pehmed pliiaatsid jne) erinevaid jälgi (täpid, jooned: vertikaalsed, horisontaalsed, lainelised, katkendlikud, spiraalsed), püsides paberil.</p> <p>Meeldetuletamisel hoiab õigesti pliiaatsit jt joonistusvahendeid.</p>	<p>Tõmbab iseseisvalt horisontaalseid ja vertikaalseid triipe sooviga jäljendada konkreetseid esemeid.</p> <p>Juhendamisel tõmbab erineva kuju ja suunaga, sealhulgas ka kaarjaid jooni.</p> <p>Kasutab erinevaid joonistusvahendeid liigse surveta.</p> <p>Suudab kujutada naturile sarnaseid, lähedasi esemeid, asju, inimest (nn peajalgseid).</p>	<p>Kasutab iseseisvalt erinevaid joonistusvahendeid (nt viltpliiaatsid, pastellid).</p> <p>Kujundite värvimisel ületab minimaalselt piirjoont.</p> <p>Kasutab iseseisvalt pliiaatsiteritajat.</p> <p>Tõmbab ühtlase joone lihtsa kujuga šablooni või joonlaua järgi.</p>	<p>Joonistamisel jätab vahendiga jäljendi joonistusvahendit ja paberit rikkumata.</p> <p>Meeldetuletamisel kasutab pinna katmiseks kallutatud pliiaatsit (pliiaatsi külgi).</p> <p>Väljendab sirgete, sakiliste, kaarjate jne joontega emotsiooni ja meeoleolu ning täidab pinda.</p> <p>Värvib enamasti kontuuri ületamata.</p>	<p>Joonistab kontuuriga kujutatavad objektid.</p> <p>Värvib (omajoonistatud või värviraamatu) kujundid värvi või viltpliiaatsitega kontuuri seest, varieerides värvimise (käe liikumise) suunda.</p> <p>Eemaldab ja paneb tagasi viltpliiaatsi otsiku.</p>

Maalimine	<p>Kannab värvi õpetaja antud värvise pintsliga paberile spontaansete, teadvustamata liigutustega.</p> <p>Jätab paberile jäljendeid õpetaja värviga kaetud svammiga, templiga jne.</p> <p>Juhendamisel teeb näpuvärvidega paberile erineva suunaga sirgeid, kaarjaid jne jooni.</p>	<p>Juhendamisel võtab pintsliga värvi, loputab pintsli vees.</p> <p>Tõmbab pintsliga erineva suunaga jooni, teeb täppe.</p> <p>Teeb näpuvärvidega punkte, jooni ja pindu.</p> <p>Vajutab templiga erinevatele pindadele (nt paber, kartong) jäljendeid.</p>	<p>Juhendamisel kasutab kattevärve kogu pinna katmiseks.</p> <p>Ümarvormi joonistab värvilaigu pintsliga suurendamise teel.</p> <p>Suunamisel võtab pintslile vajaliku koguse värvi ja loputab pintsli peale kasutamist.</p> <p>Meeldetuletusel ei värvi üle paberi serva.</p> <p>Selgitusel kasutab töös pintsli erinevaid osi (otsa, külge) ja teab, kuidas tekitada erinevaid pintslijäljendeid.</p>	<p>Võtab iseseisvalt pintsliga värvi ja katab pindu.</p> <p>Juhendamisel katab värviga algul suurema kujundi, millele lisab detailid.</p> <p>Teeb pintslivajutuste ja -tõmmetega objektide väikseid detaile (nt silmad, suu) või rütme.</p> <p>Suunamisel loob maalile tausta, jätab vähe katmata pinda.</p>	<p>Kasutab varemõpitud tehnilisi oskusi töö teostamisel.</p> <p>Juhendamisel heletumestab värve ja segab omavahel põhivärve.</p> <p>Meeldetuletusel annab värvidega edasi meeleolu, aastaegadele iseloomulikke tunnuseid.</p> <p>Suunamisel oskab valida kujutatavast lähtuvalt tööle sobivat tausta.</p> <p>Pintsliga liigub paberil vabalt, ei liigu pikalt edasi-tagasi ühes kohas.</p> <p>Kasutab tööks vajadusel kahte erineva jämedusega pintslit.</p> <p>Peseb ja kuivatab pintsli enne järgmise värvi kasutamist.</p>	<p>Segab värve segamisel ja töö peal.</p> <p>Loputab pintslit piisava sagedusega ja väldib värvide liigset määrdumist värvipurkides.</p> <p>Juhendamisel alustab maalimist taustast või suuremast pinnast.</p> <p>Alusjoonistust kasutades arvestab maalimisel objektide piirjooni.</p> <p>Meeldetuletusel kasutab pintslit erinevalt, nt katab ühtlaselt aluspinda, teeb pintslitrukki jne.</p>
Meisterdamine	<p>Eristab õpetaja juhendamisel erinevat ehitus-, looduslikku vms tegutsemiseks pakutud materjali. Ettenäitamisel laob vahendid üksteise peale, järgi, kõrvale jne.</p>	<p>Kortsutab pehmet paberit, rebib paberiribast tükke. Puistab õpetaja poolt liimiga kaetud paberile paberitükke, seemneid vms.</p> <p>Asetab alusele ja surub kinni õpetaja poolt</p>	<p>Lõikab paberist ribasid ja lihtsama kujundi mööda etteantud joont.</p> <p>Katab liimiga talle näidatud pinna ja täiendaval juhendamisel asetab sinna soovitud kujundid</p>	<p>Juhendamisel rebib paberist ribasid ja lihtsaid kujundeid ning kleebib need alusele.</p> <p>Lõikab juhendamisel kääridega suuri sirgete piirjoontega ja vormilt lihtsaid kujundeid.</p>	<p>Valib erinevate meisterdamis materjalide vahel ja püüab neid omavahel sobitada. Iseseisvalt lõikab paberist geomeetrilisi kujundeid.</p> <p>Rebib lihtsamaid kujundeid.</p>	<p>Kujundab või täiendab pilte või objekte, keepides alusele iseseisvalt rebitud, lõigatud, kortsutatud, rullitud või volditud paberitükke.</p> <p>Lõikab kääridega lihtsaid kumerate</p>

	Juhendamisel kortsutab pehmet paberit, rebib pabeririba küljest tükke, asetab paberist välja lõigatud kujundid liimiga kaetud paberile.	liimiga kaetud paberist kujundid, puulehed vms (nt lehed puule).	Ettenäitamisel ühendab erinevaid materjale (looduslik materjal ja paber; suled ja paber jne). Kortsutab erineva paksusega paberit. Matkib täiskasvanu tegevust lihtsa mänguasja valmistamisel (nt päkapikk – käbile müts; siil – männikäbile nina). Voldib paberi pooleks	Voldib paberi pooleks, neljaks (kujundades nii nt kaardi ,raamatu, liniku). Lükib paelale, lõngale auguga esemeid (nt helmeid, nõöpe) kettide, kaunistuste jne valmistamiseks. Meisterdab looduslikust materjalist ja majapidamises järelejäänud pisiesemetest objekte lihtsate ühendusvõtete abil (nt plastiliiniga liitmine, tikkude või kõrte torkamine pehmesse materjali jne).	Kirjeldab looduslike materjalide sarnasust muude esemete või olenditega.	piirjoontega kujundeid. Voldib ettenäitamise järgi etapiliselt kaasa tehes lihtsaid objekte (paat, lennuk, müts). Punub sirgetest ribadest lihtsa pinna (nt järjehoidja, linik vms). Juhendamisel teeb jämedast materjalist keerupaela, punub (kolmeharulist) palmikut. Loob tehniliselt ja teostuse poolest lihtsaid meisterdusi (nt sõidukeid, nukke, ka näpunukke). Kasutab meisterdamiseks erinevaid ühendamisvahendeid ja võtteid (liim, kleeplint, traat jne). Kasutab suunamisel materjali (nt liimi, paberit, riiet) otstarbekalt.
Tööprotsessi juhtimine, teose loomine	Julgeb osaleda kunstitegevuses. Püüab jäljendada ettenäidatud liigutusi	Teeb suulise suunamise juures kaasa ettenäidatud liigutusi ja tegevusi, matkib neid ka iseseisvalt.	Tegutseb emotsionaalselt. Tegutseb suunamisel, ergutamisel ühe teema	Väljendab soovi alustada kunstitegevust. Nimetab vajaminevad	Pakub omapoolseid lahendusi töö mitmekesistamiseks. Küsib vajadusel nõu ja	Töötab juhendamise järgi ja iseseisvalt, küsib vajadusel abi. Keskendub ettevõetud

	<p>individuaalselt tegutsemise juures või väikeses lastegrupis.</p> <p>Väljendab positiivset emotsiooni töö valmimise järgselt.</p> <p>Julgustamisel tegutseb erinevate kunstimaterjalide ja vahenditega.</p>	<p>Annab oma tööle nimetuse.</p> <p>Näitab tulemust (olgu see siis tuntav ja tähenduslik või mitte) teistele kui oma teost.</p> <p>Aitab töökohta ette valmistada ja töö lõpetamise järel ära koristada.</p>	<p>piires.</p> <p>Järgib töö käigus saadud tehnilisi juhiseid.</p> <p>Enamasti lõpetab alustatud töö (või lõpetab siis, kui peab seda ise valminuks).</p> <p>Loob töö järjepidevalt, planeerib esmaselt töö käiku.</p>	<p>töövahendeid.</p> <p>Jäljendab ettenäidatud võtteid, rakendab neid ka iseseisvalt ja loovalt.</p> <p>Annab hinnangu oma tööle, kas see on pooleli või valmis.</p>	<p>arutleb tehnilise teostuse ning värvi- ja vormilahenduste üle.</p> <p>Enamasti teeb töö lõpuni või pakub ise võimaluse lõpetada töö hiljem.</p> <p>Kasutab organiseeritud kunstitegevust oma tööde teostamisel inspiratsiooniallikana.</p> <p>Kasutab õppetöös omandatud tehnilisi oskusi vabas kunstitegevuses.</p> <p>Ühendab töö tegemisel erinevad tegevusliigid ja nende tehnilised võtted.</p> <p>Meeldetuletusel kasutab materjale säästlikult ja otstarbekalt.</p>	<p>tegevusele.</p> <p>Kirjutab tööle oma nime.</p> <p>Hoiab oma töökohta korras.</p>
<p>Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös</p>	<p>Jäljendab loodushääli, liikumisi ning matkib neid ka iseseisvalt.</p> <p>Suunamisel tunneb ära erinevate omadustega, värvusega, suurusega esemeid.</p> <p>Vaatleb ja tunneb ära tuttavaid asju, esemeid, nähtusi, osutades neile.</p>	<p>Juhendamisel leiab ümbritsevate esemete ja nähtuste (nt mänguasi, vihm, lumi) hulgast ideid</p>	<p>Kujutab olendeid, esemeid tegelikkusega sarnaselt.</p> <p>Nimetab esemete iseloomulikke tunnuseid ning osutab samade esemete, nähtuste muutumisele.</p> <p>Kujutab esemeid, asju oma tunnetuse, tajumise ja nägemise seisukohalt.</p>	<p>Juhendamisel leiab iseloomulikke detaile vaatluse ja võrdluse teel (sebra triibud, ema lokiis juuksed jne), millega täiendada oma töid.</p>	<p>Juhendamisel annab edasi loodusnähtuste, aastaegade ja muu ümbritseva iseloomulikke tunnuseid.</p> <p>Kasutab oma töö loomisel inspiratsiooniallikana ümbritsevas toimuvaid muutusi ning sündmusi.</p> <p>Kajastab piltides ühiskonna- ja peresuhete teemasid.</p>	<p>Kasutab raamatuillustratsioone, fotosid, kunstiteoseid (sh skulptuure) oma töö lähtealusena, luues oma vaba ja isikupärase variandi.</p>

	Kritseldab maapinnale, liivale, lumele ka väljaspool kunstitegevust.		Osutab kunstitegevuse võimalustele väljas (liiv, lumi, looduslik materjal) ja kasutab neid		Kasutab ja arendab edasi töödeldud infot (film, näidend, pilt) oma töö loomiseks.	
Kujutava kunsti abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)	<p>Tunneb meeldetuletamisel ära põhivärvid (kollane, punane, sinine) ja osutab neile.</p> <p>Suunamisel annab kritseldustele tuttavate inimeste, esemete ja nähtuste nimed.</p> <p>Abistab täiskasvanut erinevate liivast, lumest jne vormide moodustamisel.</p> <p>Muudab olemasolevaid vorme ja väljendab soovi nende taastamiseks.</p>	<p>Kujutab tuttavaid asju ja nähtusi, lähedasi inimesi ning nimetab, mida kujutas.</p> <p>Leiab juhendamise abil konkreetset värvi (punane, kollane, sinine, roheline) esemete antud esemete (mänguasjade, pliiaatsite, paberite, plastiliinipulkade vms) hulgast.</p> <p>Tunneb rõõmu erinevate vormide loomisest (savist, liivast, lumest) lihtsalt mängust muudetava, vormitava materjaliga (äratuntav vorm ja tähendus pole peamine).</p>	<p>Nimetab põhivärve ning lisaks rohelist, oranži, roosat, musta, pruuni.</p> <p>Oskab nimetada tumedamaid ja heledamaid värvitoone. Kujutab tuttavaid objekte, nähtusi oma sümbolite abil, mis on olemuselt täienevad ja muutuvad keerukamateks.</p> <p>Valib tööks meeldivad toonid ja värvid ning põhjendab oma valikut elementaarsel moel.</p> <p>Kirjeldab ja kasutab esemetele ja nähtustele iseloomulikke värvusi.</p> <p>Juhendamisel voolib ümar- ja piklikke vorme.</p>	<p>Kujutab tuttavaid objekte oma isiklike, lihtsate, kuid ka teistele äratuntavate skeemidena.</p> <p>Kasutab maalimisel ja joonistamisel mitut värvi.</p> <p>Leiab iseseisvalt ümbruskonnast, osutab ja nimetab värve (punane, kollane, roheline, valge, must, roosa, pruun).</p> <p>Eristab võrdlemisel heledamat ja tumedamat värvitooni esemeid (nt hele ja tume mänguauto).</p> <p>Loob erinevate voolimisvõtete (rullimine, veeretamine, vajutamine) abil algvormid.</p>	<p>Valib sobiva taustatooni meeleolust, aastaegadest j m kujutatavast lähtuvalt.</p> <p>Tausta värvimisel annab edasi pildi meeleolu, iseloomu, kasutades juhendamisel ja meeldetuletamisel seni omandatud tehnilisi võtteid.</p> <p>Paigutab esemed j m kujutataval tööol suurussuhetest lähtuvalt.</p> <p>Esemete kaunistamisel ja nende iseloomu edasiandmisel kasutab õpitud oskusi (nt triibud, jooned, täpid, pintsli vajutused jne).</p> <p>Pärast tööjuhiste kordamist segab ja heletumestab värve.</p> <p>Kujutab juhendamisel inimest liikumises, muutes j äsemete asendit.</p>	<p>Kujutab objekte erinevates vaadetes, näiteks liikuva inimese kujutamiseks muudab tema pea, käte ja jalgade asendit.</p> <p>Rõhutab kõige tähtsamat oma töös värvi, suuruse või asukoha abil.</p> <p>Juhendamisel segab värve uute värvitoonide saamiseks.</p> <p>Märkab ja nimetab, milliseid erinevaid värvitoone võib tavaliselt (nimetatud värvi asemel) näha ümbritsevate objektide (nt kivid, vesi, taevas, rohi jne) juures.</p> <p>Loovtööde tegemiseks kasutab geomeetrilisi kujundeid (ring, kolmnurk, ruut) ka neid kombineerides.</p> <p>Võrdleb (silma järgi) kujutatud objektide</p>

						pikkust-laiust, mõningal määral nendevahelist kaugust (pikem-lühem; kõrgem-madalam: laiem-kitsam).
Kujundamine, disainimine	Joonistab vaid selleks ettenähtud kohta. Matkib täiskasvanu liigutusi tegutsemisel erinevate kunstivahenditega. Kritseldab juhendamisel maapinnale, liivale, lumele ka väljaspool kunstitegevust.	Kaunistab (täppidega, joontega) mitmesuguseid etteantud ruumilisi ja tasapinnalisi esemeid (nt lillepott, paber, taskurätt, papptaldrik, pall, sokk, plastiliinist plaat, kivi jne).	Kaunistab tasapinnalisi esemeid valmis kujunditega neid sinna spontaanselt paigutades. Laob 3–4 tuttavast geomeetrisest kujundist esemeid, loomi jne. Suunamisel ja tähelepanu juhtimisel lisab valmivale esemele iseloomulikke detaile. Kaunistab valmistatud voolingu, kasutades voolimispulka või lisades suuremale vormile väikseid ümaraid või piklikke vorme. Koostab mängudes ja vabas tegevuses (nt mosaiikmängud) lihtsaid mustreid.	Koostab lihtsatest elementidest (kahe elemendi vaheldumisega) mustribasid esemete kaunistamiseks (tass, taskurätt jne). Lükib varieeruva kuju, suuruse ja värviga elementidest (helmed, seemned, nõöbid vms) nõõrile rütmilise jada, luues kaelakee, kuuseehte vms. Kujundab suunamise toel tähtpäevakaardi sündmuse meeleoluga sobivate motiividega. Valib kaunistusmotiivi ja kannab juhendamisel šablooni, trafareti või templi abil selle omavalitud kohale esemel (kruus, taldrik, pluus jne).	Juhendamisel kasutab looduslikku materjali koos tehnikuga (nt voolimismaterjalid, nõõr, paber jne). Kujundab lihtsa mustri väikestest detailidest (lood. materjal, voolitud väikevormid, kriipsud, täpid jne). Kasutab esemete kujundamisel lihtsaid trükke, jäljendite vajutamist, ruumiliste esemete puhul väikevormide liitmist, väljapigistamist, muljumist jne. Märkab mustri rütmi ja suudab jätkata mustri moodustamist. Kirjeldab ja kasutab lihtsamaid eesti rahvusmotiive – triibud, liilornament.	Selgitab omavalmistatud (voolitud, volditud, meisterdatud) esemete otstarvet ja nimetab oma valikut põhjendades koha, kuhu see sobib. Voolib omapärase vormiga eseme (nt vaasi, kausi, looma vms) ja kaunistab selle, valides värvi, kaunistusmotiivid ja tehnoloogia (maalimine, kleepimine, kraapimine jne). Kujundab kaunistusmotiivi või mustri, arvestades kaunistatavat eset. Aitab kujundada tähtpäevaga seotud peolauda ja ruumi.
Visuaalse keskkonna teadvustamine	Vaatleb uusi asju emotsionaalselt, elavneb, juhhib nendele	Vaatleb ja osutab ümbritsevatele asjadele, olles avatud	Teab erineva suurusega esemeid ja tajub esmaselt nähtuste	Kirjeldab ümbritsevate esemete, ruumide ja loodusnähtuste	Märkab loodust erinevatel aasta-aegadel, kasutab ja väljendab saadud infot	Leiab ümbritseva keskkonna objektide sarnasusi erinevate

e	täiskasvanu tähelepanu. Huvitub ümbritsevatest esemetest, taimedest ja loodusnähtustest.	uuele ja huvitavale (nt vikerkaar, märg liiv, udune aken, jalajäljed, lillepeenar jne).	omavahelisi seoseid. Osutab esemete ühistele tunnustele. Kirjeldab sagedamini esinevat looduslikku materjali ja selle omadusi (nt käbid, kastanimunad, puulehed). Kasutab looduslikku materjali asendusmänguasjadena. Ühendab looduslikku materjali elementaarsete võtetega (plastiliin, savi jne).	välimust (nt suurus, värv). Korjab juhendamisel looduslikku materjali (marjad, urvad, seemned, oksad jne) meisterdamiseks või ruumi kaunistamiseks.	kunstitegevustes. Kirjeldab esemete mitmeotstarbelise kasutamise võimalust.	elusolenditega (nt puuoks, pael sarnaneb ussiga või nõia käega; kivi, pudelikork putukaga; käbi, nõelapadi siiliga jne). Näitab ja kirjeldab nähtut suunavate küsimuste toel. Kirjeldab mõnda omanäolist objekti lähemas ümbruses (hoone, park, mänguväljak vms).
Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist	Suunavate küsimuste abil leiab piltidele, illustratsioonidelt tuttavaid esemeid ning nimetab neid. Rõõmustab, elavneb äratundmis-rõõmust.	Vaatleb pilte, näidistöid, raamatu illustratsioone; osutab enda jaoks tähtsatele objektidele, nähtustele ning nimetab neid (auto, puu, koer, maja, vihm jne).	Suunavate küsimuste abil analüüsib ja annab tööle hinnangu. Põhjendab, miks töö, pilt meeldib. Vastab küsimustele ja selgitab, miks kujutab esemeid, nähtusi just sellisel viisil.	Kunstitöö vaatlemisel vastab suunavatele küsimustele (mis toimub pildil, kes mida kus teeb?). Juhendamisel võrdleb erinevaid kujutatud objekte (suurust, värvi). Tunneb ära varem vaadeldud pildi. Jutustab suunamise abil, mida on kujutanud oma töodel, loetleb, milliseid materjale on	Annab oma tööle hinnangu ja põhjendab oma arvamust. Põhjendab küsimustega suunamisel tehniliste lahenduste, vormi-ja värvilahenduste kasutamist. Vaatleb huviga ja omaalgatuslikult raamatuillustratsioone, kunstitöid, esitab nende kohta küsimusi ja avaldab oma arvamust. Eelistab konkreetseid raamatuid kujundusest	Teoseid vaadeldes ja kirjeldades märkab detaile, objekte, nendevahelisi seoseid, värve, meeleolu. Annab oma tööle, näidistööle jt kunstiga seotud objektidele hinnanguid skaalal meeldib-ei meeldi, põhjendades suunamisel oma arvamust. Fantaseerib ja jutustab teose juurde ka loo – mis juhtus enne, mis juhtub pärast.

				kasutanud töö valmimisel.	lähtuvalt.	
Visuaalse keele kasutamine	Annab erineva pikkuse ja suunaga joontele nimetusi – koer, kass, pikem kriips – suur koer jne.	Teeb erineva karakteriga täppe ja jooni (pikad, lühikesed, sirged, lainelised, spiraalsed) ja kombineerib neid omavahel. Annab tekkinud seoste alusel kritseldustele nimesid.	Kindlaskujunenud sümbolite abil ja soovitud värve kasutades annab edasi oma emotsioone, tuttavaid inimesi, esemeid, nähtusi jne.	Loob lihtsatest elementidest (ringid, kolmnurgad, sirged jooned jne) oma isiklikud sümboolsed skeemid tuttavate asjade kujutamiseks.	Kasutab sümboleid esemete iseloomulike tunnuste väljatoomiseks (nt okas nupuna, triibuna, auguna).	Kasutab skeemide paindlikku ja loovat kombineerimist ja täiendavate detailide valikut loomaks pildi konteksti, jutustades tegelaste liikumisest, omavahelistest suhetest, tähtsusest, määratledes tegevusaega ja kohta.

23. valdkond MUUSIKA

Alusharidusel on lapse üldise ja sealhulgas muusikalise arengu seisukohalt täita oluline roll: muusikaliste tegevuste kaudu rajatakse alus, millele toetub lapse püsiv huvi ja armastus muusika vastu.

Muusikalis-emotsionaalsete elamuste kaudu areneb eelkoolieas lapsel loominguline aktiivsus, kujunevad väärtushinnangud ja sotsiokultuurilised pädevused, mis komplekselt aitavad last ette valmistada muusikaõpetuseks koolis.

Iga laps on väike muusik, sest muusikat, mis on seotud oma alglatetega - kõne, rütm, liikumine, tants, laul - saab igaüks õppida ja tunnetada ning see on kõigile lähedane ja omane.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb rõõmu laulmisest ja musitseerimisest, suudab ennast muusikaliselt väljendada;
- 2) oskab kuulata muusikat, laulda, mängida lastepillidel, liikuda ja tantsida muusika või laulu saatel, suudab keskenduda kuulatavale muusikapalale;
- 3) suudab ennast loovalt väljendada laulmise, liikumise, tantsimise ja pillimängu kaudu;
- 4) suudab musitseerida nii rühmas kui ka üksi.

Valdkonna *Muusika* sisu:

- 1) laulmine;
- 2) muusika kuulamine;

- 3) muusikalis-rütmiline liikumine;
- 4) pillimäng.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) on esikohal emotsionaalne ja aktiivne muusikaalne tegevus;
- 2) kujundatakse ja arendatakse lapse muusikalis-loomingulisi võimeid, samuti kultuurilis-sotsiaalset aktiivsust ning väärtushinnanguid;
- 3) arvestatakse lapse individuaalseid eeldusi ning toetatakse eduelamusele ja tunnustusele;
- 4) kasutatakse muusikat lõimiva tegevusena ka teistes õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades nagu *Keel ja kõne, Kunst* jne; muusika on igapäevaelu osa, nii argi- kui ka pidulike sündmuste puhul;
- 5) seostatakse üksteisega muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalis-rütmiline liikumine, mängud ja tantsud;
- 6) muusikapalade (laulud, palad muusika kuulamiseks, tantsud ja mängud, pillilood) valikul arvestatakse laste huvidega ning ea- ja jõukohasusega.

Muusika on laste arengut stimuleeriv allikas, mille kõige ilmsem roll on emotsioonide arendamine.

Muusikat kasutatakse laste rahustamiseks, lohutamiseks, lõbustamiseks ja õpetamiseks.

Muusikaliste tegevuste kaudu luuakse alus nii üksinda kui ka ühiseks musitseerimiseks. Muusikalised tegevused toimuvad lapse individuaalseid eeldusi arvestavalt, toetatakse eduelamustele ja tunnustusele. Muusikalise kasvatus tulemusi mõjutab positiivselt täiskasvanu heatahtlikkus, sõbralikkus, emotsionaalsus, usalduslik vahekord lastega. Kõik muusikalised tegevused viiakse läbi mänguliselt.

Repertuaari valikul arvestatakse selle kunstilist väärtust ja mitmekesisust, ea- ja jõukohasust ning laste huvitatust. Laulu ja muusika abil õpetatakse väljendama oma tundeid vanemate, kodu, pereliikmete, sõprade ja kodumaa vastu; tajuma erinevaid meeleolusid; tundma muusikatradsioone, rahvalaule, -pille, -pillilugusid ja -tantse; hindama muusikat, selle loojaid ja esitajaid. Luuakse alus oma rahva ja teiste rahvaste muusikakultuurist osasaamisele.

Tegevuse planeerimisel jälgitakse pühi ja tähtpäevi, muusika- ja kultuurielu sündmusi. Toetatakse rahvakalendri, mille tavade järgimine lastele mõistetaval viisil aitab süvendada rahvustunnet, tajuda minevikku, mõista olevikku ja mõelda tulevikule.

Tutvumine helimaailmaga. Mitmesuguste helide (looduses, maal, linnas) kuulamine, matkimine, väljendamine liigutuste ja sümbolitega. Kuuldud hääle seostamine pildiga. Hääletämbri mängud ja ülesanded. Hääletämbriga seostuvad mõisted: õrn, mahe, terav, kähe. Kõrged ja madalad helid.

Muusika kuulamisel kujunevad muusika põhimõisteid ettevalmistavad väljendid: kurb-rõõmus, vali-vaikne, kiire-aeglane, pikk-lühike, tugev-nõrk, üks-mitu, tõusev-laskuv, paigalseisev-liikuv. Areneb miimiline, laululine ja tantsuline eneseväljendus: loomade,

muinasjututegelaste, loodusnähtuste jm kujutamine muusika järgi liikudes. Muusikas kuuldu seostatakse elu ja loodusega ning muude kunstilise tegevuse vormidega (joonistamine, voolimine, plastika, tants, jutukesed, muinasjutud).

Muusika kannab olulist rolli hääleaparaadi, diktsiooni ja hingamise arendamisel ning ettevalmistamisel. Emotsionaalse väljendusoskuse arendamine toimub eriilmeliste lauludega. Vajalik on laulude ja luuletuste lugemine vahelduvalt häälega ja mõttes ühesugust tempot hoides, oma tegevuse kooskõlastamine teiste tegevustega muusikalistes ettekannetes rühmas ja pidudel.

Rütmitaju areneb liikumisel kindlas ja selges rütmis. Erinevate tempode ja rütmide tunnetamine ning väljendamine muusikaga kooskõlastatud liikumises, laulude, lasteriimide ja -luuletuste rütmiline saatmine plaksude, nipsude, rõhksammude ja rütmipillidega või ilmestamine liigutustega, liikumise muutmine sõnalise märguande või muusika muutuse tajumise järgi kannavad kõik sama eesmärgi.

Lastepillidel mängides tutvub laps pillide nimetuste ja õigete mänguvõtetega, õpib mängima rütmiliselt - pidades pause, kasutades dünaamilisi varjundeid, kuulates kaasmängijaid, mängides nõ pilliorkestris (solistina, ansambelis) ja saateks laulule.

Muusika lõimimine teiste valdkondadega

Muusika on alushariduse tähtis komponent, mis seondub orgaaniliselt teiste valdkondadega. Lapse tunnetus on koolieelses eas valdavalt terviklik ja see väljendub praktilise tegevuse kaudu, mistõttu on oluline rajada õppe- ja kasvatusprotsess erinevate valdkondade teadmisi lõimivatele tegevustele.

Muusika lõimimine valdkonnaga *Mina ja keskkond*.

Keskkonnateemasid on rohkesti, neis on põimunud inimeste igapäevaelu, erinevad sündmused, asjad, nähtused, jne; üks teema kasvab välja teisest. Muusika aitab neid avada, ühendada ning kinnistada. Teemat "Terviklik mina" toetavad laulud enese ja riiete pesemisest, riietumisest, söömisest ning koristamisest. Loodus on ammendamatu allikas ja lastele kõige enam mõistetav. Lastega saab kuulata loodushääli nii maal kui linnas (ka helilindilt) ning matkida neid liigutuste ja sümbolitega.

Muusika lõimimine valdkonnaga *Keel ja kõne*

Muusika tõhustab ka keele arengut, suurendab sõnavara, aitab paremini tajuda kõne rütmi, jne. Muusika abil võib selgitada üldmõisteid, laulda laule, mis kinnistavad tähe- ja arvunimesid jne. Juttudele ja muinasjuttudele saab lisada laulumänge, tantse ja liigutusi, imiteerida taustaks tuuleulgu, vihmasabinat ning äikest, kasutades selleks rütmi- või meloodiapille, omatehtud pille. Erinevaid lugusid jutustades saab kasutada nn "kehakeelt"- matkida tegelaste ilmeid, liigutusi ja tegevusi kehaga ning lisada erinevaid hääleintonatsioone. Vastava süžee laule saab lavastada draamamängudeks, kus lapsed jagatakse lauljateks ning tegelasteks, kes annavad edasi sündmustikku.

Muusika lõimimine valdkonnaga *Matemaatika*

Laulud ja laulumängud sobivad hästi arvude ja numbrite ning nädalapäevade kinnistamiseks. Muusika saatel võib rühmitada või järjestada geomeetrilisi kujundeid (ruut, ristkülik, ring, kolmnurk).

Muusika lõimimine valdkonnaga *Kunst*

Muusikaliste mängudega kinnistatakse õpitud värve. Muusikapala kuulamise järel maalivad lapsed tekkinud tundeid, visioone ja meeleolu. Lapsi tuleb julgustada väljendama oma mõtteid muusika kohta nii sõnaliselt kui ka joonistades ja värvides.

Muusika lõimimine valdkonnaga *Liikumine*

Lapse arengule mõjub kõige paremini, kui on ühendatud liikumine, kõne ja muusika. Liisusalmidele ja lühiriimidele võib juurde mõelda iseloomulikke liigutusi, laulda so-mi astmetega. Ka hüppe- ja hüplemisharjutusi on vaheldusrikas teha liisusalmi, lühiriimi või rütmimuusika saatel. Muusika abil areneb mootorika. Sõrmemängud ergutavad lapsi iga sõrme eraldi liigutama ja seega arendama silma-käe koordineerimist. Lapsed on loomulikud tantsijad, lisaks õpetatud sammudele loovad nad ise endale tantse, et väljendada oma emotsioone, samuti areneb nõnda nende koordineerimine, fantaasia, eneseväljendamisoskus, -julgeus ning rütmitunne.

Peale ainetevõimalusi on muusika kuulamise/tegemise võimalusi lastel iga päev palju. Muusika aitab organiseerida igapäevaelu, tervituslauluga saab alustada päeva, mõnd kindlat tegevust. Laul on kaaslasteks spordipäeval, matkal, ekskursioonil. Sageli aitab muusika rahustada, tusatujast lahti saada ning rõõmsat meeleolu luua. Muusika aitab kõiki tegevusi paremini ilmestada, ilustada ning tunnetustegevuse kaudu omandada.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	2-aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
Muusika kuulamine	Tunneb rõõmu kuulatavast laulust või muusikapalast.	Reageerib emotsionaalselt vastavalt muusika iseloomule (nt plaksutab, kõigub kehaga vmt).	Kuulab laulu ja muusikapala. Väljendab emotsionaalselt kuulatud muusikas tajutud kontrastseid meeleolusid liigutuste ja liikumisega. Tunneb kuulmise järgi ära mõningaid õpitud laule.	Kuulab huviga laulu ja muusikapala. Väljendab kuulatud muusikas tajutud meeleolusid erinevate muusikaliste tegevuste – liikumine, laulmine, pillimäng – kaudu (näiteks järgib tempot, rütmi kehalise liikumisega või tundes ära õpitud laulu	Tunneb ära lihtsamaid žanre (marss, laul, tants). Väljendab loovalt muusika kuulamisest saadud elamusi.	Kuulatud muusika iseloomustamisel kasutab eakohast sõnavara. Näitab üles loomingulist initsiatiivi läbi tegevuse toetudes oma kogemusele kuulatud palade suhtes (nt jutustab, mida kuulis muusikast).

				(kuuldes nii meloodiat kui sõnu), hakkab kaasa laulma).		Eristab vokaal- ja instrumentaalmuusikas lihtsamaid muusikažanre (hällilaul, marss, tantsuviis, rahvalaul).
Laulmine	Kuulab, jälgib õpetaja laulu.	Huivitub laululistest tegevustest. Püüab õpetajaga kaasa laulda (lauldes kaasa näiteks üksikuid silpe, sõnu, laulu lõike). Osaleb laulude esitamisel (plaksutab või laulab kaasa).	Laulab rühmaga ühtses tempos. Laulab peast lihtsamaid õpitud rahva- ja lastelaule.	Laulab väljahingamisel loomuliku häälega. Esitab laule rühmaga ühtses tempos; Laulab peast teistega koos mõningaid rahva- ja lastelaule.	Laulab ilmekalt, lähtudes laulu ja teksti karakterist. Laulab peast õpitud rahva- ja lastelaule ja esitab neid rühmas.	Laulab ilmekalt voolava ja pehme häälega ja vaba hingamisega eakohaseid rahva- ja lastelaule, esitab neid nii rühmas kui üksi.
Pillimäng	Mängib õpetaja ettenäitamisel kaasa kuulnud muusikale kehapillil (plaksutab, patsutab kaasa pulssi või rütmi).	Mängib kaasa pulssi või rütmi muusika kuulamisel, liikumisel ja laulmisel kehapillil, randmekuljustel, marakal ja kõlapulkadel.	Mängib rütmipille muusika kuulamise, liikumise ja laulmise saateks; eristab kuulamisel neid tämbri järgi.	Mängib ja tunneb kuulamisel tämbri järgi ära õpitud rütmipille; mängib rütmisaateid lasteriimidele ja lauludele; Ansamblimängus osaledes alustab ja lõpetab koos teistega, mängib nendega ühes tempos.	Mängib rütmi- ja meloodiapillidel lihtsamaid kaasmänge (lühike korduv rütmi- või viisi- või meloodialõik) osaleb lastepilli ansambli mängus.	Oskab mängida eakohastel rütmi- ja meloodiapillidel kaasmänge õpitud lauludele, lasteriimidele ja instrumentaalpaladele; osaleb lastepilli ansamblimängus.
Muusikalise- rütmiline liikumine	Sooritab koos õpetajaga lihtsaid liikumisi vastavalt laulu tekstile (näiteks paigaltammumine, keerutamine üksikult, koosjalu hüplemine, lehvitamine, käte peitmine selja taha,	Liigub koos õpetajaga vastavalt muusika meeleolule, arvestades pulssi ja meetrumit (näiteks kõnd-jooks, päkkadel kõnd, ühe ja vaheldumisi kahe jalaga koputamine, keerutamine	Väljendab muusika meeleolu liikumise kaudu (näiteks plastilise intoneerimise ehk loova liikumisega); Tantsib, kasutades eakohaseid tantsuelemente (näiteks	Muudab liikumist vastavalt muusikaosade ja muusikaliste väljendusvahendite vaheldumisele (tempo, dünaamika, register), arvestades pulssi ja meetrumit (näiteks liigub hanereas- ringis	Liigub ja tantsib sünkroonis teistega, kasutades näiteks hüpaksammu ja otsegaloppi. Kõnnib, jookseb ja reageerib muusika tempo muutustele	Väljendab ennast loovalt liikumise kaudu toetudes õpitud muusikaliste väljendusvahenditele (tempo, dünaamika, register, muusika meeleolu), näiteks kasutab külg- ja

	viibutamine sõrmega, kükitamine).	paarilisega).	põlvetõstekõnd ja –jooks, liikumine hanereas ja ringis); Osaleb laulumängudes.	nii üksi kui paaris). Esitab õpetaja seatud tantse kasutades õpitud tantsuelemente.	rütmiliselt täpselt (näiteks muudab liikumissuunda vastavalt muusika dünaamikale ja tempole).	otsegaloppi ning hüpaksammu. Sooritab tantsuliigutusi sünkroonselt, väljendusrikkalt ja õige kehahoiuga.
--	-----------------------------------	---------------	---	--	---	---

24. valdkond LIIKUMINE

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
- 2) suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
- 3) tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
- 4) mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele; lapses on huvi spordi kui kultuurinähtuse vastu;
- 5) järgib esmaseid hügieeni- ja ohutusnõudeid.
- 6) laps omab teadmisi-oskusi liikumisest ning liikumisohutusest.

Valdkonna *Liikumine* sisu:

- 1) kehalise kasvatusel alased teadmised: ohutus, enesekontroll ja hügieen;
- 2) põhiliikumised;
- 3) liikumismängud;
- 4) erinevad spordialad;
- 5) tants ja rütmika.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) arvestatakse, et põhiliikumised eeldavad igapäevast suunamist: liigutusoskused, liikumisosavus ja teised liikumisvõimed (vastupidavus, jõud, kiirus, painduvus) kujunevad ja arenevad tegevuste regulaarsel kordamisel;
- 2) rikastatakse lapse liikumis- ja tegevusvõimalusi sportlik-arenduslike liikumisviisidega – jalgrattasõit, suusatamine, uisutamine, ujumine jms;
- 3) peetakse oluliseks kõlbeliste põhimõtete ja enesekindluse kujundamist: regulaarsel tegelemisel kehaliste harjutustega kujunevad positiivsed iseloomuomadused;
- 4) suunatakse last oma oskusi, võimeid ja koostööd hindama, kaaslastega arvestama, oma emotsioone kontrollima ja valitsema;

mõistma ühe või teise kehalise harjutuse vajalikkust;

5) mitmekesisatakse põhiliikumiste, koordinaatsiooni, rühi, tasakaalu, liikumisvõime ja peenmootorika (täpsus, näo- ja sõrmelihaste kontrollioskus) arendamist ja tagasiside andmist.

Liikumise valdkonna õppe ja kasvatustegevuse tulemusel laps

- suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
- suudab aktiivselt tegutseda individuaalselt ja grupis;
- mõistab sportliku tegevuse osa inimese tervises;
- mõistab elementaarsete hügieeni ja ohustusnõuete vajalikkust;
- suudab matkida täiskasvanut harjutuste sooritamisel.

Liikumine on lapse (tervisliku) elulaadi, tegevuste ja mängude loomulik osa. Liikumisõpetus lasteasutuses on seotud muu õppe- ja kasvatustegevusega, see mõjutab nii kehalist kui vaimset arengut. Lapse jaoks on liikumine õppimisviis - õpib ju laps ennekõike mitmesuguseid olukordi ja ümbritsevat maailma kogedes, suheldes ning aktiivselt tegutsedes. Lapse loomulik liikumisaktiivsus (tegevusaktiivsus) kasvab alates kolmandast-neljandast eluaastast, saavutades maksimumi nooremas koolieas. Tema igapäevastes tegevustes - mängudes on erinevaid:

- 1) liikumisviise: kõnd, jooksmine, ronimine jm;
- 2) liigutusi: käte tõstmine-langetamine, kere kallutamine-painutamine-pööramine jm;
- 3) asendeid: seismine, istumine, lamamine selili-kõhuli jm;
- 4) esemete-vahendite käsitlemisviise: kandmine, vedamine, veeretamine, viskamine jm.

Kasvamine ja kehaline areng nõuavad:

1. tugi- ja liikumisorganite arendamist;
2. südame-, vereringe-, hingamiselundite arengut;
3. närvisüsteemi ja lihaste koostööd;
4. keha kasvu ja proportsioonide kujunemist.

Liikumisõpetus ei ole ainult kehaliste võimete arendamine ja harjutuste õpetamine. Lapse kehaline ja vaimne areng on omavahel tihedalt seotud. Liikumisõpetus pakub rohkesti integreerimisvõimalusi kõikide ainetega (kodulugu, loodusõpetus, matemaatika, kunstiõpetus jne).

Lasteasutuse ülesanne on:

1. rahuldada lapse loomulikku vajadust olla aktiivne, liikuv. Kehalise arengu tagavad:
 - 1.1. harjutuste mängulisus ja mitmekesisus;
 - 1.2. laste huvi ja aktiivsus;

1.3. pidev kordamine, täiustamine erinevate vahendite, võtete ja meetoditega;

1.4. harjutuste järkjärguline keerustumine;

1.5. lapse positiivne kogemus;

1.6. õpetaja oskused, isiksus.

2. aidata lastel läbi liikumise oma keha kontrollima ja tundma õppida;

3. kasvatada suhtumist sporti. Liikumine väljas peab olema loomulik tegevus, harjumus nii lapsele kui täiskasvanule;

4. lastele on eeskujuks liikumisõpetaja ja õpetaja, kelle liikumist ja käitumist laps püüab jäljendada.

Liikumisõpetuse spetsiifiliseks vahendiks on kehalised harjutused:

PÕHILIIKUMISED:

Kõndimine, jooksmine, hüppamine, hüplemine, ronimine, roomamine, veeremine (ülessirutatult), nende mitmesugused variandid ja kombinatsioonid, sooritamine erinevates tingimustes ja lülitamine liikumismängudesse jne. Tähelepanu õigele kehahoiule istumisel, seismisel, liikumisel, ; õiget rühti kindlustavate lihasrühmade (õlavööde, kõhu- ja seljalihased) tugevdamine.

PÕHILIIIGUTUSED-ASENDID:

Seismine (mitmesugused seisud), istumine (mitmesugused istesendid), lamangud (selili, kõhuli, külili), jäsemete ja/või kere tõstmine, langetamine, kõverdamine, sirutamine, painutamine, kallutamine, pööramine, ringitamine, vibutamine jms. Liigutuste-asendite õppimist-harjutamist võimaldavad peamiselt üldarendavad võimlemisharjutused, naid saab aga ka lülitada liikumismängudesse või sooritada liikumisel.

VAHENDITE KÄSITSEMINE:

Vahendite käsitsemine. Viskamine, heitmine, veeretamine, püüdmine, vedamine, kandmine, lükkamine, löömine käe ja jalaga jms. Lisaks traditsioonilistele vahenditele (pall, rõngas) saab kasutada ka mitmesuguseid mänguasju ja looduslikke vahendeid. Vahendite käsitsemise võib ühendada üldarendavate harjutuste või liikumismängudega, kombineerida liikumisviisidega. Mängida võiks sportmängude iseloomulike elementidega mängu: palli löömine jalaga (jalgpall), viskamine korvi (korvpall), sulg- või lauatennisepalli löömine hokikepiga jne. Tähelepanu õigete tööliigutuste kujunemisele esemete tõstmisel-kandmisel, pliatsi, pintsi jm hoidmisel, samuti põia- (et vältida lampjalgsust), labakäe ja sõrmede lihaste tugevdamisele.

TASAKAALU, REAKTSIOONIVÕIMET, RÜTMITUNNET, RUUMIS ORIENTEERUMISE OSKUST ARENDAVAD LIIKUMISED.

Liikumine erineva tempoga (kiiresti, aeglaselt jne) või jõuastmega (kergelt, jõuliselt jne). Erinevate liikumiste-liigutuste seostamine ning kohandamine vastavalt tingimustele (liikumine tasasel või ebataasel pinnal, vastu - või allatuult jne).

LIIKUMIS- JA LIIKLEMISOHUTUS.

Õpitakse kus ja kuidas liikuda-mängida (ronida, rippuda, alla hüpata, kelgutada, sõita jalgrattaga jne), kuidas käituda tänaval, veekogu ääres (suivel, talvel), metsas ja mujal. Mida teha enda või kaaslaste ohtu sattumisel (raske kukkumine, eksimine, uppumisoht jms).

SPORTLIK-RAKENDUSLIKUD LIIKUMISVIISID.

Sõitmine jalg- ja tõukerattaga, hüplemine hoonööri ja hüpitsaga, liikumine suuskadel, uiskudel ja vees. Suusatamist, uisutamist ning ujumist ettevalmistavad harjutused.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	2- aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
Kehalise kasvatusel alased teadmised (hügieeni, ohutuse ja enese-kontrollist lähtuvalt)	Sooritab harjutusi aktiivselt, entusiastlikult. Liigub õpetaja juhendamisel ohutult.	Valib õpetaja korraldusel teiste riiete hulgast välja võimlemisriided. Arvestab aktiivses tegevuses rühmakaaslastega.	Sooritab harjutusi vastavalt õpetaja korraldustele sõnalise seletuse järgi.	Nimetab erinevaid kodukohas harrastatavaid spordialasid ja spordivõistlusi. Kasutab erinevaid spordivahendeid (nt topispalli) ohutult, sobival viisil ja kohas.	Osaleb lasteaia spordipäeval. Talub kaotust võistlusmängudes.	Nimetab erinevaid spordialasid ja mõne Eesti tuntuma sportlase. Keskendub sihipäraseks kehaliseks tegevuseks. Liikumisel ja mängimisel peab kinni üldistest ohutusreeglitest, (valides sobivad paigad ja vahendid). Õnnetuse korral kutsub appi täiskasvanu. Peseb ennast pärast aktiivset kehalist tegevust.
Võimlemine	Sooritab ettenäitamise ja juhendamise järgi asendeid ja liikumisi. Jookseb veereva vahendi (pall, rõngas) järel.	Sooritab võimlemisharjutusi eri asenditest ja erinevate vahenditega. Teeb harjutusi ettenäitamise ja juhendamise järgi ühtses tempos õpetaja ja kaaslastega. Sooritab painduvust ja	Sooritab juhendamisel kuni neljast harjutusest koosnevat kombinatsiooni. Hoiab oma kohta erinevates rivistustes: kolonnis, ringis, viirus.	Vahenditega harjutusi (pall, hüpits) sooritab eakohaselt tehniliselt õigesti. Valitseb oma liigutusi koordineerimise ja tasakaalu nõudvate harjutuste täitmisel. Sooritab tasakaalu, painduvust ja osavust	Valitseb oma liigutusi ja kehahoidu harjutuste sooritamisel. Säilitab tasakaalu dünaamilistes harjutustes.	Valitseb oma liigutusi nii ruumis, maastikul kui ka tänaval. Orienteerub mänguväljakul, sooritab kujundliikumisi, olles kolonnis esimene. Sooritab painduvust, kiirust, vastupidavust ja jõudu arendavaid

		kiirust arendavaid harjutusi.		arendavaid harjutusi.		tegevusi.
Põhiliikumised	Ronib ja roomab üle ja läbi väikeste takistuste. Kõnnib piiratud Pinnal. Säilitab sihi kõnnil ja jooksul. Hüpitab käes palli, jälgib selle suunda.	Sooritab põhiliikumisi. Säilitab liikumisel tasakaalu, seda nii tasakaalupingil kui ka vähendatud pinnal.	Sooritab põhiliikumisi kombinatsioonides ja õpitud harjutustes. Sooritab koordineeritud tasakaalu ja osavust arendavaid harjutusi.	Kasutab põhiliikumisi aktiivses tegevuses ja mängudes. Sooritab staatilist tasakaalu nõudvaid harjutusi. Sooritab harjutusi väikevahendeid kasutades.	Käsitseb väikevahendeid aktiivses tegevuses Ronib varbseinal vahelduva sammu ja lisaülesandega.	Sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud, rütmilised. Säilitab tasakaalu staatilistes asendites ja liikumisel. Kasutab harjutuste sooritamisel mõlemat kätt üheaegselt, täpsust nõudvas tegevuses kasutab domineerivat kätt.
Tants ja rütmika	Kasutab liikumisel rütmipille juhendaja abil. Sobitab liikumist vastavalt muusika iseloomule juhendaja abil.	Kõnnib, jookseb ja hüpleb rütmiliselt muusika järgi. Sooritab liigutusi vastavalt muusikale erinevas tempos õpetaja juhendamise järgi.	Sooritab imiteeritavaid liigutusi vastavalt muusika iseloomule. Plaksutab ja liigub vastavalt rütmile.	Jäljendab liikumisega erinevaid rütme. Liigub vastavalt muusika tempo kiirenemisele ja aeglustumisele. Liigub iseseisvalt, vabalt muusika järgi.	Kohandab oma liigutusi etteantud rütmiga. Kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides.	Sooritab rütmiliikumisi üheaegselt kaaslasega. Liigub vastavalt enda tekitatud rütmile, vahelduva tempoga kiirelt aeglasele. Väljendab liikumise kaudu emotsioone. Kasutab liikumisel loovalt vahendeid (lindid, rätikud, rõngad).
Liikumismängud	Mängib koos juhendaja ja kaaslastega kõnni- ja jooksumänge.	Mängib matkiva sisuga 1–2 reeglga kõnni- ja jooksumänge.	Mängib 2–4 reeglga liikumismänge.	Mängib kollektiivseid võistlusemänge.	Käsitseb mängu- ja spordivahendeid loovmängudes.	Võistleb kombineeritud teatevõistlustes (nt takistusriba läbimine).

		Mängib iseseisvalt aktiivse liikumisega mängu.	Pingutab end rühmategevustes ühise eesmärgi nimel.	Osaleb jõukohastes teatevõistlustes (nt joonejooksud). Tunnustab nii enda kui vastasmeeskonna edu.		Mängib sportlike elementidega mängu (korvi visked, jalgpall jne). Organiseerib ise liikumismängu. Kasutab ausa mängu põhimõtteid, peab kinni kokkulepitud mängureeglitest.
Talvealad	Istub kelgul ja hoiab tasakaalu mäest laskumisel.	Veab tühja kelku. Sõidab kelgul iseseisvalt nõlvakust alla.		Veab üksi, kahekesi, kolmekesi kelgul kaaslast. Kelgutab mäest alla, täites eriülesandeid (nt esemete haaramine).		Osaleb kelguvõistlustel (kaugemale, täpsemalt). Sõidab nõlvakust alla põhiasendis.
Vaba aeg ja loodusliikumine	Mängib vabamängus Iseseisvalt.	Matkab õpetajaga või vanematega looduses. Teeb kaasa kuni 500 m pikkuse rännaku ja püsib kolonnis.	Algatab iseseisvalt mängu. Tegutseb iseseisvalt lasteaia õuealal.	Kasutab spordi- ja mänguväljakute vahendeid sihipäraselt. Sooritab rännakuid ja orienteerub koos õpetajaga.	Sõidab tõukerattaga ja suusatab. Sõidab kahe rattalise rattaga.	Tegutseb iseseisvalt koduümbruse mängu- ja spordiväljakul. Mängib lihtsamaid maastikumänge.

25. valdkond: *Mäng*

Lapse arengus on suur tähtsus mängul. Mäng on maimiku, mudilase ja koolieeliku põhitegevus ning selleks peab päevakavas kõige enam aega jääma. Sellest kui vabalt laps on saanud end mängus väljendada, sõltuvad tema arukus, loovus, keelelised võimed, tundlikkus, enesekindlus, tarmukus jm.

Kuna mäng on sünnipärase algega ja emotsionalse tagapõhjaga, mängib laps meelsasti. Seega mida, noorem on laps, seda enam peab ka tema õpetamine toimuma mängu kaudu. Lisaks konkreetsetele oskustele õpib laps mängus suhtlema, lahendama vastuolusid ja tegema plaane.

Eesmärgiks on,
et laps mängiks eakohaseid ja arengut toetavaid mängu:

Lapse arenedes areneb ka lapse mäng. Laps, kellele on loodud võimalused mängimiseks, areneb ilma vanemate nn. kasvatustöö või energiakuluta. Seega tuleb koolieelses eas ja ka algklassides luua lastele kõik tingimused võimalikult mitmesugusteks mängudeks. Esimestel elukuudel on tähtis see, mida laps saab *kompida*, millised "mänguasjad" tal selleks olemas on. Kompimise kaudu õpib ta maailma tundma, kuid tähtis on ka mänguasjade jälgimise võimalus. Edasi muutub oluliseks juba *koordinatsioon* - silma ja käe koostöö. Sel perioodil sobivad hästi mänguasjadeks mitmesugused klotsid, topsid, liiv, vesi jne. Kolme-nelja aastane laps hakkab mängima juba *imitatsioonimänge*, kus aimatakse järele täiskasvanute tegevusi ja suhteid. Nende mängude rikkus ja keerukus on seotud sellega, mida laps varasemal astmel on näinud ja kogunud. *Rollimängudes* laps jäljendab täiskasvanuid. Mänguasjad on neis mängudes samuti reaalse eluga seotud. Rollimängud vajavad ka mängukaaslase olemasolu. Nii ongi nende mängude üheks väärtuseks omavaheline suhtlemine, teiste inimeste soovide ja vajadustega arvestamine, teisiti ei omanda neid kogemusi kuidagi. Sel ajal hakatakse mängudes jälgima ja täitma mitmesuguseid *reegleid*, mil on omaette väärtus. Reeglid on ka mitmesugustel *liikumismängudel*, mida koolieelses ajal mängitakse. Head peenmotoorikat arendavad mängud on mitmesugused *konstruktori- ja lego tüüpi mängud*, mis arendavad mõtlemist ja fantaasiat. Kõigile mängudele on omane teatud emotsionaalsus, mis tihti seondub võistluslikkusega, mis sunnib (eriti liikumismängude puhul) maksimaalselt füüsis pingutama. Intellektuaalse arengu seisukohalt on läbi aegade tähtsal kohal olnud mitmesugused *lauamängud* (male, kabe). Nende mängude kaudu saab laps ka asendamatu psühholoogilisi kogemusi suhtlemisel mängupartneriga (nt *arvutimängude* puhul jääb see valdkond arendamata). Mängude tohutu mitmekesisus loob eeldused lapse isikupära arvestamiseks - on mängu, mida saab mängida üksi, paarikaupa ja hulgakesi. Mängude omapäraks ongi nende väga mitmekesine mõju isiksuse arengule.

Valdkonna *Mäng* sisu:

Mänge on oma iseloomult väga mitmesuguseid ja kõik nad arendavad lapse juures erinevaid valdkondi:

1) Sotsiaalne areng.

- 1.1. Mäng haarab gruppi, rühma lapsi,
- 1.2. tekivad ühised ettevõtmised, ühisideed, rollide jaotus,
- 1.3. lapsed hakkavad arvestama üksteisega, nägema teise seisukohti, otsima lahendusi konfliktsituatsioonidele jne,
- 1.4. üheskoos mängimine on põnevam ja rohkem võimalusi pakkuv.

2) Emotsionaalne areng.

- 2.1. Mängu tuuakse sisse see, mida teatakse, mida soovitakse, aga ka see, mida kardetakse ja mis tekitab valulisi mälestusi. Mäng peegeldab arusaamist rollidest ja suhetest,
- 2.2. mäng kujutab läbielatud sündmusi,
- 2.3. mäng annab võimaluse kujutada tundeid, mida sõnadesse panna ei suudeta, mängida rolle, millega elus hakkama ei saadaks,
- 2.4. mängus õpib laps mõistma oma tugevaid ja nõrku külgi, tunnetama meeldivaid ja ebameeldivaid asju, tajuma oma juhtimisvõimet.

Mäng on tegelikult lapse jaoks reaalne elu. Mängudes mängib laps läbi rolle, mida ta kogunud on, ning tõlgendab talle tuttavaid olukordi ja teemasid, nii omandatakse sotsiaalseid kogemusi, kujundatakse eneseteenindamisoskusi ja tööharjumusi ning kinnistatakse teadmisi-oskusi.

3) Intellektuaalne areng. mäng arendab laste kognitiivseid oskusi:

- 3.1. õpivad looma seoseid;
- 3.2. mõistma seaduspärasusi;
- 3.3. teavet korrastama;
- 3.4. proovivad uusi ideid, teevad plaane ja viivad need ellu;
- 3.5. hakkavad mõistma minevikku ja tulevikku;
- 3.6. areneb väljendusoskus.

Loovmäng puudutab kõiki arenguvaldkondi, see on parim võimalus põnevaks ja mõttekaks teadmiste omandamiseks, mis õige täiskasvanupoolse juhendamisega arendab nii lapse keha kui vaimu. Loovmängu käigus areneb:

- nägemis-, kuulmis-, maitsmis-, haistmis- ja puutemeel;
- aktiivne ja passiivne keel;
- seaduspärasuste ja suhete mõistmine;
- seoste loomine nähtuste vahel;
- loov mõtlemine ja probleemi lahenduse oskus;
- endast lugupidamine;
- tunnete väljendamine;
- peenmotoorika;

- oskus rõõmu ja vabadust tunda;
 - õpivad keskenduma, kasutama kujutlusvõimet;
- Selleks, et loovmäng saaks jõudsalt areneda on tarvis:
- anda teavet erinevate eluvaldkondade, elukutsete kohta;
 - kogeda tegelikke, teemaga seotud materjale;
 - võimaldada tuttavate rollide mängimist;
 - luua huvipakkuv ümbruskond;
 - suurendada laste huvi mängimise vastu;
 - julgustada lapsi ise uusi mängu teemasid pakkuma, võimaldada neile mänguks vajaminevaid vahendeid.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

On oluline õpetaja roll mängu juhendamisel

- 1) juhtida lapse mängu nii, et säiluks selle omaalgatuslik iseloom, laste usk mängu reaalsusesse;
- 2) suunata mängu, seda lõhkumata;
- 3) liita arglikke lapsi mängu;
- 4) oma reageeringutes lapse mängule olla taktitundeline, mitte pealetükkiv, et lapsed julgeksid ennast vabalt väljendada;
- 5) aidata luua mänguks keskkond, kavandada tegevuskoht, aidata leida vahendeid (ei tohiks tekkida lasta vahendite üleküllust);
- 6) ei tohi kiirustada, nõuda uute teadmiste kohest kasutamist mängus;
- 7) juhtimine peab soodustama ideede edasi arendamist, sisu laiendamist, tegevuste ja rollide täpsustamist, heasoovlike suhete ilmnemist.
- 8) Õpetaja peab tagama, et lapsed oleksid mängudes aktiivsed, sõbralikud ja loovad. Rühmas peab olema võimalus mängida lavastus-, ehitus-, laua-, kodu- ja muid loovmänge, hooajati liiva- ja veemänge. Tegelda kujutatavate tegelustega, võimalusel puutööga, raamatute ja kirjatööga.

2 aastased

Lapsel on suur tarve aktiivselt tegutseda esemete ja mänguasjadega ning suhelda täiskasvanuga. Mäng on lapse põhitegevus. Matkimise, kompimise, kuulamise, haistmise ja maitsmise teel saab ta esimesi sotsiaalseid ja kõlbelisi kogemusi ning teadmisi.

Õpetaja peab jälgima, et lapsel ei tekiks tegevustes väsimust, kasutama oskuslikult ära lapse initsiatiivi mängu algatamisel, läbiviimisel.

Õpetamise meetodid:

- 1) didaktilised harjutused - eesmärgiks otsene teadmiste ja oskuste edasiandmine, elementaarse õppetöö algete kujundamine (tegevus toimub õpetaja suuliste näpunäidete ja ettenäitamise kaudu).
- 2) õppe-didaktilised mängud - eesmärgiks arendada vaimseid võimeid: taju, tähelepanu, mõtlemist. Õpetaja on mängujuht.

Õppe-didaktilised mängud jagunevad:

2.1. harjutamismängud (harjutused didaktilise mängumaterjaliga)

- liikumine;
- kinni-lahti tegemine;
- kujundite kokkupanek jne.

2.2. nukumängud ülesannetega (lastele antakse ülesandeid)

- söötmine;
- pesemine;
- riietamine jne.

2.3. reeglitega õppemängud

- esemetega;
- süzeeliste mänguasjadega;
- esemete kujutistega (pildimaterjal).

2.4. ehitusmängud

- eri suuruse ja kujuga klotsid;
- konstruktorid;
- looduslik materjal (liiv, vesi, lumi).

Mängima hakkab laps siis kui tunneb rahulolu, turvalisust, täiskasvanu lähedust. Selle saavutamiseks peab õpetaja:

-andma lastele valikuvabaduse (kui on õpetatud mängima) ise loovalt tegutseda;

-tundma õpetamise meetodikaid, vanuselist programmi, omama oskusi ja tahet oma tööd kvaliteetselt läbi viia;

-valima mängu ja mänguvahendeid vastavalt eale;

-õppima tundma iga last;

-jälgima põhiprintsiipi - kergemalt raskemale, lihtsamalt keerulisemale, jälgima, et lapsed ei väsiks (2-3 a. laste tegelus kestab 10-15 min);

-jälgima laste arvu tegevusel (laste arv sõltub: tegevuse iseloomust, läbiviimise meetodikast, kasvataja suunavast osast);

-ergutama, virgutama, kiitma lapsi;

-läbi viima tegevusi rõõmsameelselt, sõbraliku hääletooniga;

-valima eriliigilisi, korrektse välimusega, tervisekaitse nõuetele vastavaid mänguvahendeid ja tagama nende kättesaadavuse lastele;

-reguleerima vajadusel laste suhteid;

-jälgima, et igal lapsel oleks mängus mingi roll täita;

-õpetama lapsi mänguasju valima ja ära koristama;

3) Harjutused ja nukumängud

Vaja rikkalikult vahendeid:

- nukk, eri aastaegade riided, voodipesu, nõud, mööbel jne;
- eri suurustes trantspordivahendid;
- lauamängud;
- ehitusmängud ja konstruktorid peaksid olema kahes eri suuruses;
- häälitsevad, helisevad mänguasjad;
- vahendid sõrme- ja käelihaste treenimiseks;
- pildimaterjal;
- raamatud jne

3 aastased

1. Luua tingimused eakohaseks mänguks. Suunata lapsi mängima erinevate mänguasjade ja -vahenditega, loodusliku ja ehitusmaterjaliga.
2. Ärgitada lapsi iseseisvalt mängima tuttava teemaga loovmänge.
3. Õpetada lapsi määratud rollidest kinni pidama.
4. Õpetada lapsi aru saama, meeles pidama ja täitma lihtsaid mängureegleid.
5. Arendada laste kõnet mängulisel suhtlemisel.

4 aastased

1. Arendada iseseisvust mängude valikul, enesekindlust ja aktiivsust mängukaaslaste valikul, fantaasiat loovmängude mängimisel.
2. Õpetada järgima reegleid nii mängus kui ühiselus, kasutama, mõistma suulisi juhiseid ja korraldusi.
3. Innustada lapsi iseseisvalt mängima lauamänge - paarispiltide leidmine, loto, mosaiikmängud jne.

5 aastased

1. Õpetada mänguosaliste määramisel kasutama liisusalme.
2. Süvendada püsivust, visadust ja korraarmastust.
3. Rikastada laste mängu temaatikat ja sisu pakkudes neile erinevaid mänguvahendeid, -võimalusi.
4. Suurendada lavastusmängude osatähtsust vaba aja mängudes.

6-7 aastased

1. Arendada mängu kaudu loogilist mõtlemist, oskust väljendada oma tundeid ja suhtumist ümbritsevasse ellu.
2. Õpetada last mängima suurtes kollektiivides, omavahel rolle jaotama, mängima püsivalt samal teemal mitmel päeval, mängu üha laiendades.
3. Teada tuntumate lauamängude nimetusi ja reegleid. Laps peaks oskama nii kaotada kui võita.
4. Õpetada andma hinangut nii teiste kui oma mängule.

26. valdkond: Töötegevus

Töötegevuse arendav mõju lapsele on väga mitmekesine. Füüsilist tööd on vahel vaadeldud lapse füüsilise arendajana, tegelikult seondub sellega väga palju muidki tegureid. Töötegevusi tehes hakkab laps nägema mitmesuguste protsesside terviklikkust (oma alguse ja lõpuga). Tööd mõtestatult tehes väärtustub ka teiste inimeste töö (loodu) meie ümber - looja ei lõhu kunagi teiste inimeste loodut. Tööga luuakse mingit väärtust. See võib olla materiaalne aga ka kõlbeline.

Töötegevusi tehes omandab laps kogemusi, mida ta ei saa kuskilt mujalt. Ta hakkab väärtustama töö tulemust ennast, aega, erinevaid materjale jne. Tegutsedes tuleb tihti teiste inimestega koostööd teha, kooskõlastada oma tegevust, teiste ja oma panusega arvestada. Töötav inimene mõistab, et on ka ebaseaduslikke töid, mida siiski tuleb teha.

Parim viis töötegevuseks on jäljendamise teel, muidugi on sealjuures väga tähtis ka käeline tegevus, aga samuti käte, jalgade ja keha kooskõlastatud tegevus. Areneb silmamõõt ja nägemise kontrolliv osa, kuid ka kuulmine leiab töötades uut moodi rakendust. Oluline on, et inimene mõtleb töö juures - otsib otstarbekamat, kiiremat, vähem energiat vajavat lahendust. See sunnib täiendama töövõtteid ja -vahendeid. Just nii areneb inimene (laps) ise.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on lapse: intellektuaalne, kõlbeline, füüsiline, sotsiaalne jne. arendamine. Töötegevuse kaudu kujuneb tulevane ühiskonna liige - isiksus.

Valdkonna *Töötegevus* sisu:

Töötegevust käsitletakse kolmest tegevussuunast:

1) kutse-suunitlus - teadmiste andmine erinevatest töödest ja elualadest;

1.1. Täiskasvanute töö vaatlemine;

1.2. erinevate kutsealade tutvustamine audiovisuaalsete vahendite abil (filmid, pildid, kirjandus jm.);

1.3. täiskasvanute töö matkimine mängus;

2) tööõpetus - tööoskuste ja vilumuste kujundamine;

2.1. Eneseteenindamine ja kultuurilis-hügieenilised harjumused;

2.1.1. Millal ja kuidas pesta käsi (varrukate ülskeeramine, seebitamine, seebiste käte hõõrumine, loputamine, voolava vee säästlik kasutamine jne.);

2.1.2. tualettruumi kasutamine (prill-laua ülestõstmine, paberi säästlik kasutamine, vee tõmbamine jm.);

2.1.3. nina nuuskamine, köhimine;

2.1.4. riietumine;

2.1.5. söömine;

- 2.2. olmetöö, igasugune korrapidamine toas ja õues;
 - 2.2.1. Paika panna õiguste ja kohustuste tasakaal, et tekiks ja jääks püsima laste huvi töötegevuse vastu.
 - 2.2.2. Töötegevus peab pakkuma rahuldust.
 - 2.2.3. Õpetada lapsi ise vaikselt ja märkamatuks likvideerima korratust.
- 2.3. töötegevus looduses ja loodusnurgas peab lähtuma loodushoiu printsiibist;
- 2.4. kujutavad tegevused;
- 2.5. õpitegevus. Igasuguse füüsilise töötegevusega kaasneb ka vaimne pingutus. Tööülesande teadvustamine ja vastuvõtmine, töövõtete ja -operatsioonide õige järjekorra meenutamine, kontsentreerumine, enesekontroll töö käigus, töötegevuse lõpule viimine ka siis kui see ei paku enam huvi, töötulemuse võrdlemine oodatud resultaadiga, oma töö hindamine - see kõik on lapse jaoks raske vaimne pingutus.
- 2.6. ohutusnõuded laste töötegevuse organiseerimisel.
 - 2.6.1. igasugust laste töötegevust juhib ja kontrollib õpetaja;
 - 2.6.2. lapsi ei jäeta töötegevuse juures järelvalveta;
 rangelt täita ohutustehnika ja tervisekaitse nõudeid.
- 3) sotsiaalne kasvatus - tõiseks suhtlemiseks vajalike isiksuseomaduste ja kehtivate käitumismudelite kujundamine. Koolieelses eas toimub kõige intensiivsem sotsialiseerumisprotsess ja isiksuseomaduste kujunemine, see loob baasi, millele tugineb isiksuse koguhilisem tegevus ühiskonnas;
 - 3.1. Laste töötegevuse organiseerimine:
 - 3.1.1. individuaalsed ülesanded;
 - 3.1.2. koostöö vormid;
 - abistav koostöö;
 - individuaalne koostöö;
 - järjestikune koostöö (igal lapsel kindlaks määratud operatsioon)
 - sõltuv koostöö (kooskõlastada teistega oma tegevust, pidevalt jälgida teisi jne.)
 - 3.2. sotsiaalne tundlikkus, selle kujundamine:
 - 3.2.1. kujundada sallivust teistsuguse lapse vastu, teise ära kuulamine;
 - 3.2.2. kurva lapse lohutamine, julgustamine;
 - 3.2.3. lapse saavutuse sõnaline tunnustamine;
 - 3.2.4. millestki loobumine teise heaks, teisele rõõmu valmistamine;
 - 3.2.5. üksildase, eemalseisva lapse kutsumine oma mängu, mänguasja loovutamine;
 - 3.2.6. rõõmu tundmine kinkimisest, üllatuse valmistamisest;
 - 3.2.7. teise abivajaduse tunnetamine, abi pakkumine;

- 3.2.8. rahulolu ka siis, kui ise ei ole tähelepanu keskpunktis;
- 3.2.9. püüd leida kompromisslahendusi konfliktsituatsioonides ja vaidlustes;
- 3.2.10. enda kohta käiva heatahtliku kriitika arvestamine;
- 3.2.11. vabandamine ja vabanduse vastu võtmine;
- 3.2.12. viisaka kõnepruugi kasutamine, teiste kõne ära kuulamine;
- 3.2.13. reeglite ja normide rikkumistele reageerimine sõnaliselt, mitte füüsiliselt.
- 3.3. laste sotsiaalse asendi kindlaksmääramine grupis:
 - 3.3.1. laste suuline küsitlus;
 - 3.3.2. grupisuhte läbilõige - vaatlused;
 - 3.3.3. vaba partnerivaliku vaatlus.
- 3.4. nõuded lasteaia töötajale:
 - 3.4.1. juhtige ja jälgige laste töist tegevust laste seisukohalt. Selleks tegutsege koos lastega, arvestage oma nõudmistes laste soove ja arvamusi, soodustage töö käigus laste loominguvabadust.
 - 3.4.2. ärge tehke seda, mida te lastel teha ei luba;
 - 3.4.3. ärge kartke muuta oma käitumisviise;
 - 3.4.4. suhtuge laste töötegevusesse tõsiselt;
 - 3.4.5. tunnustage laste tööd, naeratage lastele nii sageli kui võimalik;
 - 3.4.6. töö ei ole karistusvahend;
 - 3.4.7. andke lastele korraldusi rahulikult kuid kindlameelselt;
 - 3.4.8. ärge looge kunstlikult distantsi enda ja lapse vahel;
 - 3.4.9. ärge andke lapsele korraga mitut ülesannet;
 - 3.4.10. ärge laske lapsi asjatult oodata, sissejuhatus töösse olgu konkreetne, õpetlik, lihtne;
 - 3.4.11. harjutage lastes toimekust;
 - 3.4.12. kindlustage oma headuse ja lahkusega endale autoriteet.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) õpetaja, kes õpetab lapsele töövõtteid ja töövahendite kasutamist, peab ise neid täiuslikult oskama ja oskuslikult ette näitama;
- 2) laste grupitööd organiseerides peab tundma iga lapse isikupära, olema kindel iga liikme oskustes ja võimetes;
- 3) peab jälgima töötegevuse ja puhkuse vahekorda, et laps ei väsiks ega tüdineks;
- 4) õpetaja õpetab lapsi töötama tähelepanelikult, keskendunult, tegevusest kõrvale kaldumata ja töövahenditega ohutult ning oskuslikult ringi käima;
- 5) töötegevused peavad olema õpetaja poolt hästi ette valmistatud. Arvestades laste iseärasusi ja füüsilisi võimeid;

6) lasteaia territooriumilt lahkumisel peab olema kaasas vähemalt kaks täiskasvanut.

Mängu ja töö erinevus

Lasteaias sisaldab laste töötegevus palju mängu elemente. See ongi osalt nagu mäng, kuid ometi peab õpetaja jälgima, töö ei läheks täielikult üle mänguks, vaid saavutaks siiski töö tulemused. Mäng on tegevus, mille käigus rahuldab laps oma tunnetuslikke ja sotsiaalseid vajadusi ning siin langeb ära nõue oma tegevus lõpule viia. Seevastu nõuab aga töö lapse tahtesfääri teatud arengutaset. Töö tegemine nõuab töötulemuse saavutamist, seega alati töötegevuse lõpule viimist. Lastele tuleb selgitada kui vajalik on nende töötegevus ja selle tulemused ning tuua välja ka see, mis juhtub siis, kui töö jääb tegemata.

Mängu ja töö sisulisel eristamisel laste poolt ongi tähtsamateks kolm komponenti:

1. töö vajalikkuse tunnetamine;
2. enesekontroll;
3. soov saavutada töö tulemusi.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	2- aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
Kutse-suunitlus	Matkib täiskasvanu eeskujul enimtuntud elukutsete tegevust (nt kokk teeb süüa, arst ravib) Paneb täiskasvanu eeskujul asjad õigesse kohta. Matkib lihtsaid töövõtteid (nt nuku toitmine)	Mängib rollimängudes tuttavaid ameteid (müüja, arst, juuksur jm)	Nimetab küsimisel erinevaid elukutseid nende tegevuse alusel (nt pagar küpsetab saia, arst ravib haiget)	Nimetab lasteaia töötajaid ja nende ülesandeid (nt kokk teeb süüa, koristaja koristab jne) Loetleb enimtuntud elukutsete juurde kuuluvaid töövahendeid. Oskab öelda, kellels tahab saada ja mis selle ameti ülesanded on.	Selgitab vestluses enimtuntud ametite (nt arst, tuletõrjuja, politsei, õpetaja) vajalikkust.	Nimetab küsimisel, kelle poole abi vajades tuleks pöörduda (nt tulekahju- tuletõrje, haigus- arst, liiklusõnnetus- politsei). Selgitab töölkäimise vajadust. Selgitab raha otstarvet.
Enese-teenindamine	Omad soovi ise ennast riidesse panna, süüa jne;	Omandab õigeid töövõtteid mitmekordsel näitamisel,	Hoiab lusikat õigesti, sööb puhtalt. Asetab tooli laua	Kasutab kahvlit ja nuga; Pakub viisakalt - toitu lauanaabrile, tänab,	Katab laual kõik toidunõud õigesse kohta; Paneb märjad riided ise	Viib ettevõetud tööd (nõude pesemine, pliitsite teritamine, ümbruse korrastamine)

<p>Teab oma kohta (pikkusele vastav) laua ääres.</p> <p>Kasutab lusikat, ajab natuke üle ääre;</p> <p>Joob tassist;</p> <p>Võtab seljast lihtsamaid kinnituseeta riideid;</p> <p>Peseb ja kuivatab käsi kõrvalise abiga;</p> <p>Käib WC-s kõrvalise abiga;</p> <p>Aitab täiskasvanul mänguasju ära panna.</p>	<p>kordamise;</p> <p>-tassi hoidmine, kallutamine, taldriku kallutamine;</p> <p>Paneb ise oma riidel nõobid kinni ja teeb lahti;</p> <p>Peseb käsi ilma abita;</p> <p>Käib iseseisvalt WC-s;</p> <p>Sööb ise mitmesugust toitu, kasutades selleks lusikat, kahvlit, klaasi;</p> <p>Teostab ette-näitamisel lihtsamaid töövõtteid (nt põranda pühkimine)</p> <p>Paneb täiskasvanu meeldetuletamisel ise mänguasjad ja materjalid ära;</p>	<p>äärde pärast lauast lahkumist.</p> <p>Enne uue tegevuse alustamist korrastab eelneva koha.</p> <p>Paneb iseseisvalt oma riided ettenähtud kohta.</p> <p>Paneb ise endale kingad või saapad jalga;</p> <p>Paneb kingad või saapad õigesse jalga;</p> <p>Selgitab, miks tuleb märjad riided kuivama panna;</p> <p>Märkab ise määrdunud käsi, riideid.</p> <p>Teab riietumise õiget järjekorda</p> <p>Oskab riideid ümberpöörata, kappi riputada jne.</p> <p>Kammib peegli ees juukseid.</p> <p>Pühib enda järelt ise ära kui midagi maha loksub.</p> <p>Teeb meeldetuletuse</p>	<p>Teab:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kahvel ja nuga on terariistad, nendega ei vehita; 2. nuga ei panda iial suhu; 3. hakklihatoite ja juurvilju tükeldatakse kahvliga; 4. taldrik jääb pärast sööki võimalikult puhtaks, toidu lõppu ei riisuta kokku leivaga, vaid lusika või kahvliga, taldrikut ei lakuta; 5. nuga ja kahvel asetatakse pärast sööki taldrikule paralleelselt, varte suund lapse parema käe poole; 6. pärast sööki tänatakse toidu eest. <p>Riietub iseseisvalt, paneb kinni lukud, pandlad, nõobid ja trukid.</p> <p>Peseb ilma abita hambaid.</p> <p>Põhjendab mängu- või töökoha korrastamise vajadust.</p> <p>Koristab iseseisvalt oma mängu ja töökoha;</p>	<p>kuivama.</p> <p>Korrastab oma isiklike esemete hoiukohta (riidenagi või – kapp, töökarpi).</p> <p>Peale magamist korrastab oma voodi;</p> <p>Peab kinni korrapidajale antud ülesannetest;</p> <p>Viib iseseisvalt lõpule kõik eakohased tegevused;</p> <p>Kasutab tööriistu ainult selleks, milleks nad on loodud, peab kinni õpetatud töövõtetest;</p> <p>Töö ja mängu lõpetamisel korrastab oma ümbruse, puhastab ja paneb ära vahendid, korrastab enda.</p>	<p>lõpule.</p> <p>Seob ise kingapaelad; ületab ohutult tänava; -prahi koristamine, laua pühkimine.</p> <p>Tegeleb iseseisvalt töötegevusega 20 min.</p>
---	--	--	--	---	---

			<p>peale ära ühe rühmas vajaliku töö;</p> <p>Saab ise kätte ja paneb tagasi ülesandeks vajalikud materjalid.</p>	<p>Aitab õpetaja abil laudu katta;</p> <p>Pühib enda maha aetud prahi.</p>		
Sotsiaalne kasvatus		Ei sega teisi lapsi, suhtleb vaikselt;	<p>Teeb koostööd väiksemas grupis.</p> <p>Abistab teisi riietumisel.</p> <p>Kutsub üksildase, eemalseisva lapse oma tegevusse, loovutab vahendi.</p>	Tunnetab teise lapse abivajadust, pakub abi;	<p>Oskab arvestada rühmakaaslasre suutlikkuse ja oskustega.</p> <p>Julgustab teist last.</p>	Laps on koostöövalmidus st. Tal on tööoskusi, vilumusi, sotsiaalset tundlikkust partneri suhtes ja harjumuseks kujunenud käitumismudeleid, kõlbelisust:

27. valdkond: *Kokandus*

Me sööme, et toita keha, kosutada vaimu ja taastada energiat. Siiski on toit palju enam kui lihtsalt söök, sest see toob meelde mälestusi olukordadest ja inimesi. Toit tähendab kultuuri ja enesemääramist. Süües võõrapäraseid toite, saavad lapsed teada ka teistest maadest, rahvastest ja kultuuridest. Erinevate toitude söömine aitab lastel kujundada eluaegseid toitumisharjumusi.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb rõõmu tõelise töö tegemisest;
- 2) tunneb erinevaid toitaineid ja nende vajalikkust;
- 3) omab algteadmisi toiduvalmistamise keemilisest ja füüsikalisesest poolest
- 4) eelistab tervislikku toitumist;
- 5) saab kogemusi, tunneb ohutusnõudeid, peab kinni hügieenireeglitest;
- 6) omab iseseisvust ja katsetamistahet – tähtis on tegevus, mitte tulemus;
- 7) tunneb söögitegemisel kasutatavat sõnavara ja oskab tegevusi kirjeldada.

Valdkonna *Kokandus* sisu:

Kokandusega tegeldes arenevad lapse:

Kirjaoskus

- Õpib lugema ülestähendatud retsepte;
- silmadega liikuma vasakult paremale;
- rakendub lugemisoskus;
- rakendub kirjaoskus retsepte maha kirjutades;
- oskab teha asju järk-järgult;
- oskavad toiduvalmistamist kirjeldada, nii areneb keel, uute sõnadega rikastub sõnavara.

Matemaatika

- hindavad koguseid ja mõõdavad;
- tunnevad numbrite tähendust;
- oskavad jaotada osaks, täita mõõduklaasi vastavalt mõõdule;
- tunnevad lihtsaid murdarve;
- tunnevad kella ja tajuvad aega.

Teadus

- Toiduvalmistamine põhineb suuresti keemial ja füüsikal. Vaadeldes paisumist, kerkimist, küpsemist ja tardumist, saavad vastuse küsimusele, et kuidas ja miks see juhtub.
- oskavad haistmise abil eristada sarnaseid vilju, näiteks sidrunit ja apelsini või vahet teha keedetud, hautatud ja toorel porgandil.
- teavad, et näiteks salat kasvab seemnest, kui nad ise seemned maha külvavad, taimede eest hoolitsevad ja lõpuks salatiks lõikavad.
- lapsed teavad, kust tulevad toiduained meie lauale näit. munad, piim, mesi, erinevad köögiviljad, liha.

Füüsiline areng

- Kühveldades, koorimides, kloppides, sõeludes ja valades on arenenud koordinatsioon ja peenmotoorika;
- koordineerunud silmade ja käte tegevust näit. ettevaatlikult teelusikale soola valades;
- käte, õlgade ja selja lihased on treenitud tänu taigna sõtkumisele või muna kloppimisele.

Sotsiaalsed ja kultuurilised teadmised

- Oskavad jagada ülesandeid;
- ootata järjekorda;
- portsjoneid jagada, et kõigile jätkuks;
- oskavad koos töötada, teistega arvestada;
- teavad, et inimesed ja nende maitsed on erinevad;
- tunnevad mitmesuguseid toite ja põhjusi, miks kuskil mingit toitu eelistatakse või eiratakse.

Emotsionaalne areng

- Lapsed teavad, et toit tekitab vahel ka mõnusa tunde või annab tröösti, nii on neligi ehk toidud, mida nad eelistavad, kui on kurvad või neil on mõni tähtis päev.
- Retseptide vahetamine on tore komme ja ka lapse eneseuhkus on rahuldatud, kui ta on midagi oma käega valmis teinud
- Kurb on raisata aega taigna tegemisele ja küpsetamisele, kui taigen lõpuks ei kerkigi. Aga vigadest õpitakse. Laps analüüsib, kus viga sai tehtud.

Kunst

- Tehes apelsinimahla, punapeedisuppi või rohelisi salateid, näevad lapsed, kui erinevat värvi need on.
- Geomeetrilised kujundid saavad selgeks, kui taigen tuleb vormida silindrikujuliseks, porgand lõigata ratasteks või küpsised kolmnurkseteks.
- Söögitegemisel töötavad maitsmis-, haistmis-, nägemis- ja kompimismeel.

Toiduvalmistamisel saadud kogemusi tuleks kasutada ka teistes tegevustes.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) õpetaja, kes õpetab lapsele töövõtteid ja töövahendite kasutamist, peab ise neid täiuslikult oskama ja oskuslikult ette näitama, samuti peab ta olema kindel, et kõik retseptis ettenähtud osised on tal olemas, ning need ei tekita ühelegi lapsele allergiat;
- 2) tuleb jälgida, et kõik lapsed saaksid olla osalised ja keegi ei jääks kõrvalseisjaks;
- 3) vahenditega (noad, mikser jm) tuleb rangelt jälgida ohutusnõudeid, töövahendid peavad olema lastele jõukohased ja käepärased.

Üldteema	2- aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
	<p>Lapses tekib huvi toidutegemise vastu, valmistades koos õpetajaga lihtsaid võileibu või torti</p> <p>Areneb lapse kõne</p> <p>Laps õpib õigeid töövõtteid erinevate töövahenditega töötamisel</p> <p>Laps abistab täiskasvanut koristamisel</p>	<p>rikastub fanaasia areneb vaatlusoskus, silma ja käe koostöö</p> <p>Vormib piparkooke</p> <p>laps julgeb iseseisvalt töötada</p> <p>kujunevad õiged toitumisharjumused</p> <p>laps teadvustab võimalikke ohte vahenditega töötamisel</p>	<p>Laps rakendab õpitud oskuste iseseisvalt tegutsemisel</p> <p>Kasutab töövahendeid otstarbekalt ja eesmärgipäraselt.</p> <p>Teab Eesti rahvustoite,</p> <p>Teab tervislikku toiduvalikut, toitumise vajaduse,</p> <p>Oskab söögilauas õigesti käituda ja hügieeninõudeid järgida</p>	<p>Areneb lapse loov mõtlemine ja eneseväljendus</p> <p>Valmistab Eesti ja teiste rahvaste toite valmistamise n. kama, kama kähkid jm</p> <p>Koristab iseseisvalt töökoha toiduvalmistamise lõpetamisel</p> <p>Teadvustab hügieeninõuetest mitte kinnipidamisest tulenevaid tagajärgi</p> <p>suhtleb toidu tegemisel kaaslastega viisakalt ja arvestavalt</p>	<p>Katab toidulaua õigesti</p> <p>Oskab toitu kaunilt garneerida, valida õigeid nõusid ja vahendeid, millega süüa;</p> <p>Suudab iseseisvalt töö lõpuni viia</p>	<p>Teab tervislike eluviiside ja toitumise vajalikkust ja oskab seda ise propageerida</p> <p>Oskab iseseisvalt valmistada mõningaid lihtsaid toite ja jooke</p>

Lastele sobivaid retsepte leiab Karupoeg Puhhi kokaraamatust, Meie lapse kokaraamatust ja lihtsate toitude kokaraamatust.

28. valdkond: *Tasandusrühma õppekava*

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine ja korraldamine:

Tasandusrühma vastuvõtu tingimused

Tasandusrühma võetakse vastu laps, kellel on :

- häälde- ja fonatsioonipuuded - kõne rütmi ja tempo puuded, düslaalia, rinolaalia, düsartria, anartria
- süsteemsed kõnepuuded – alaalia, afaasia
- teisased kõnepuuded – tingitud kergest kuulmispuudest, psüühikahäiretest ilma vaimse alaarenguta
- segatüüpi spetsiifilised arenguhäired

(EV Haridusministeeriumi määrus 02.06.1999 määrus nr 33)

Tasandusrühmas, kus käivad kõnehälvetega ja spetsiifiliste arenguhäiretega lapsed, on laste arv 12. (Koolieelsete lasteasutuste seadus 18.02.1999 §7)

Lapse suunamine tasandusrühma toimub lapsevanema või hooldaja avalduse ja nõustamiskomisjoni otsuse alusel. Lapsevanem esitab nõustamiskomisjonile alljärgnevad dokumendid:

1. lapse sünnitunnistuse koopia
2. iseloomustus rühmaõpetajalt või eripedagoogilt
3. logopeedi otsus
4. psühhiaatri tõend
5. vajadusel teiste spetsialistide tõendid
6. rehabilitatsiooni plaani koopia (kui on olemas)

Tasandusrühmas kavandatava töö aluseks on:

- raamõppekava alusel välja töötatud Lasteaed Pääsupesa õppekava
- Lasteaed Pääsupesa tegevuskava
- Rühma tegevuskava
- Rühma aasta õppe- ja kasvatustegevuse kava
- Individuaalsed plaanid

Individuaalse töö planeerimise aluseks on logopeedi individuaalne töö lapsega, arengu analüüs, arenguestlus. Vajadusel kaasatakse lapsevanemad, logopeed, muusika- ja võimlemisõpetaja, juhtkond, sotsiaaltöötaja ja tervishoiutöötaja.

Logopeedi ülesanne lasteaias Pääsupesa on esmalt selgitada välja kõik lasteaias olevad lapsed, kes vajavad kõne korrigeerimisel logopeedi abi. Nõustada kõneravi vajavate laste lapsevanemaid, vajadusel suunata laps nõustamiskomisjoni. Uurida põhjalikult tasandusrühma suunatud laste häälde ja kõne seisundit. Koostada iga kõneravi vajava lapse kohta häälde uurimise protokoll ning

tööplaan. Konsulteerida lapsevanemaid ja õpetajaid kõneravi puudutavates küsimustes. Kui tasandusrühma tuleb 3-4 aastane laps, paneb nõustamiskomisjon talle tähtajalise suunamise. Kui lapse kõne saab korda, peab asutus leidma lapsele koha tavarühmas. Logopeed kontrollib kõigi sügisel kooli minevate laste kõne seisundit, vajadusel anda välja tõend otsusega kõne seisundi kohta.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on:

Kaasa aidata erivajadusega lapse võimetekohaseks arendamiseks, kasutades maksimaalselt tema potentsiaali.

Valdkonna *Tasandusrühma õppekava* sisu:

Erivajadusega laste arendustegevuses on kõige olulisem tugineda lapse arengulisele vanusele ja lähtuvalt sellest seada lastele jõukohased eesmärgid. Seejärel tuleb konkretiseerida arendustegevused ja luua õpetamise süsteem, valida õpetamise meetodid ja vahendid.

Tasandusrühmas on lapsed vastavalt kõne arengu tasemele jaotatud kolme gruppi, kus

- 1) ehk noorem grupp on kõige madalama kõne arengu taseme juures,
- 2) ehk keskmine grupp keskmise kõne puudega ja
- 3) ehk vanemas grupis on kõige enam arenenud kõnega lapsed.

Arenevad mõtlemisoperatsioonid (võrdlemine, järjestamine, rühmitamine erinevate tunnuste järgi, üldistamine, järelduste tegemine, põhjus-tagajärg seoste mõistmine).

Kaemuslik-kujundilise mõtlemise etappi jõuab laps siis (tavaarengu korral neljandal eluaastal), kui suudab mõelda ka vahetult mittetajutavatest asjadest, s. o. toetuda kujutlustele ja lahendada probleem mõttelises plaanis e. varem kogetut meenutades. Kui varem tuli probleemi lahendades praktiliselt kõik variandid läbi proovida, siis nüüd saab osa lahendusvariante eelnevalt ette kujutada ega ole vaja neid täielikult läbi proovida. Koolieelse ea lõpuks (eakohase arengu korral) kujunevad **verbaalse mõtlemise** elemendid: probleemide lahendamisel toetutakse sõnatähendustele, st. meelelisele kogemusele lisandub verbaalne (sõnaline) teave. Nimetatud mõtlemise tasandile jõuab laps koolieas, koolieelikud on võimelised tegema lihtsamaid mõttelisi järeldusi, mõtestama lahti põhjus- tagajärg seoseid. Seejuures toetuvad nad varasemale sotsiaalsele ja tunnetuslikule kogemusele, probleemi lahendusi suudetakse kirjeldada ja põhjendada (miks-küsimused). Seega läbib mõtlemine oma arengus kolm etappi, mis on omavahel tihedalt seotud. Iga järgnev etapp eeldab kindlasti eelmise läbimist, st. toetub sellele. Kui laps oma mõtlemise arengus jõuab kõrgemale astmele, ei tähenda see eelmise etapi hääbumist. Raskuste korral pöörduakse alati tagasi mõtlemise madalamate vormide juurde.

Teine mõtlemise suund, mõtlemisoperatsioonide kujunemine, toetub kujutlustele esemetest, nende tunnustest ja suhetest, millega laps õpib erineval moel opereerima. Selle tulemusel lapse tajud põimuvad mõtlemise teise vormi – kaemuslik-kujundilise mõtlemisega. Nii viib valik etteantud näidise järgi üldistuste tegemisele ja rühmitamisele, erinevate tunnuste süstematiseerimine loob aluse järjestamisele.

Mõtteliste järelduste tegemine ja põhjus-tagajärg seoste lahtimõtestamine sisaldab juba verbaalse mõtlemise elemente. Mõtlemise arendamine eeldab probleemsituatsiooni analüüsimise ja sellele vastava tegutsemisoskuse kujundamist: probleemi märkamine, soovitud tulemuse teadvustamine, ülesande tingimuste analüüsimine ja tegevusplaani koostamine, vahendite valik ja nende katsetamine, tulemuse hindamine ning saadud kogemuse verbaliseerimine. Arendustegevus peab läbima järgmised etapid:

Kaemuslik-tegevusliku (praktilise) mõtlemise kujundamine:

- kindla tähendusega esemete kasutamiskiivude kujundamine (lusikas, tass jne.);
- abivahendite kasutamisoskuse kujundamine (vahendid millegi kätte saamiseks). Tegemist on ülesannetega, kus laps käega asja kätte saama ei ulata ning peab kasutama nn. käepikendust (kepp, harjavars) või eset, mis ta soovitud asjani tõstab (tool, pink, kast);
- abivahendite leidmine lähemast ümbrusest (sobivaima valik);
- tööriistu imiteerivate abivahendite kasutamine;
- vahe-eesmärkidega ülesannete lahendamine (kaheosalised ülesanded). Need on ülesanded, kus laps peab abivahendi, mis aitab tal lõpptulemust saavutada, enne leidma (kätte saama) või ise valmistama;
- põhjus- tagajärg situatsioonide mõistmine ja praktiline lahendamine.

Kaemuslik-kujundilise mõtlemise arendamine:

- praktilises tegevuses saadud kogemuste üle kandmine kaemuslik-kujundilise mõtlemise situatsiooni (pildil kujutatud probleemi lahendamine varasemat praktilist kogemust meenutades);
- pildidel kujutatud isikute ja esemete vaheliste seoste mõistmine;
- pildidel kujutatud sündmuste järjekorra mõistmine (seeriapildid);
- pildidel kujutatud põhjus-tagajärg seoste mõistmine;
- rühmitamisoskuse kujundamine rühmitamisaluse välja toomisega (esemete ja esemepiltide rühmitamine erinevate tunnuste järgi: värvus, kuju, suurus, materjal, funktsioon jne.);
- esemete ja esemepiltide järjestamine teatud tunnuse järgi (suurus, raskus, liikumiskiirus jne.);
- neljanda liigse eristamine pildidel;
- tasapinnalise skeemi koostamine, toetudes ruumilisele näidisele;
- esemete ja esemepiltide leidmine sõnalise kirjelduse järgi;
- tegevuspildi leidmine sõnalise kirjelduse järgi,
- pildi ja teksti kokku viimine.

Arenevad mõtlemisoperatsioonid (võrdlemine, järjestamine, rühmitamine erinevate tunnuste järgi, üldistamine, järelduste tegemine, põhjus-tagajärg seoste mõistmine).

Mõtlemise esimene vorm – **kaemuslik - praktiline mõtlemine** – kujuneb ja areneb praktilises tegevuses ja on suunatud praktiliste ülesannete lahendamisele kogu inimelu kestel. Väikese lapse (1–3a eakohase arengu korral) mõtlemise objektiks on see, mida ta parasjagu teeb. Probleemi suudab laps lahendada ainult praktiliselt tegutsedes, kusjuures iseloomulik on praktiline proovimine e. ülesande lahendamine katse ja eksituse meetodil. Antud mõtlemisvormi kujundamine seisneb erinevate töö- ja abivahendite kasutamata õpetamises, last tuleb ergutada erinevaid lahendusi proovima. Saadud kogemus kinnistatakse ja üldistatakse kõne abil.

Verbaalse mõtlemise elementide kujundamine:

- objektide nimetamine sõnatähenduse järgi (n. palutakse lapsel nimetada asju, mis on ümmarguse ja ovaalse kujuga; elus ja elutajad jne.);
- neljanda liigse sõna eristamine sõnareas;
- objektide reastamine teatud tunnuse (pikkus, temperatuur, vanus jne) järgi jutukese põhjal;
- hulgakujutluste loomine ning lihtsamate arvutamisoperatsioonide kujundamine;
- mõistatuste lahendamine;
- põhjus-tagajärg seoste mõistmine tekstis;
- jutukese jätkamine ette antud alguse järgi;

Mõtlemisülesannete täitmine toimub last ümbritsevat keskkonda tundma õpetades, matemaatikas, kujutavates tegevustes, kõnearenduses, mängudes, eneseteenindamisoskuste kujundamisel ja kõigil võimalikel juhtudel igapäevaelu käigus.

Valdkond: *Mina ja keskkond*

Valdkonna ülesandeks on terviklike ja õigete kujutluste loomine lapsest endast, teda ümbritsevatest inimestest, esemetest, ning nähtustest. Oluline on, et lapsed omandaksid vastavaid teadmisi terviklikult ja süsteemselt, mis tagab lapse orienteerumise lähiümbruses ning oma staatuse mõistmise. Ümbritsevaga tutvumine toimub valdavalt vaatluse ning eakohase praktilise tegevuse vahendusel. Arendustegevuse etapid antud valdkonnas on järgmised:

- iseenda tundma õppimine: enda äratundmine peeglis, fotol; keha- ja näoosade tundmine, nende funktsiooni teadvustamine; orienteerumine oma kehal (mis on all, mis üleval, paremal, vasakul);
- perekond ja lapse staatus selles (ema, isa, vanaema, vanaisa, poeg, tütar, õde, vend; nende rollid);
- sotsiaalsed nähtused (tähtpäevad ja peod, käitumine ja suhtlemine peol);
- täiskasvanute tööd ja tegemised;
- esemed (igapäevaelus kasutatavad asjad, mänguasjad, esemepildid), nende funktsioonid ja kasutamiskiivid;

- loodus: eluta loodus - kivid, muld, vesi, liiv; elusloodus - taimed, loomad; elus- ja eluta looduse vahelised seosed (n. ilma veeta taimed kuivavad); loodusnähtused.

Ümbritseva keskkonnaga tutvumine toimub õppekäikudel ja igapäevaelu käigus. Saadud kogemusi ja kujutlusi kinnistatakse praktilistes tegevustes ning kõnearenduses.

Valdkond: *Keel ja kõne*

Kommunikatsioon

Kõne on valdkond, mis kõiki arenguvaldkondi integreerib. Seega toimub kõnearendus kõigis organiseeritud tegevustes ning ka igapäevase elu käigus. Kõnearenduse tähtsaim ülesanne on tagada lapse kõne funktsioneerimine (kasutamine) sõltumata selle üldisest seisundist.

Kõne mõistmine. Enne aktiivse kõne kujunemist peab laps õppima ümbritsevate kõnet mõtestatult tajuma. Vajalikud on mitmed eeluskused: kuulmistähelepanu, kõnekuulmine, ütluse säilitamine mälus, teatud kujutlused ümbritsevast jm. Neile lisanduvad konkreetseid oskused: sõnatähelepanu, lause ning ütluse tähenduste ja mõtte mõistmine. Tavaarengu korral kujuneb see osaliselt juba esimesel eluaastal ning jätkub kogu koolieelse ea vältel. Kõne mõtestatud tajumise tagavad praktiline tegevus ja selle verbaliseerimine täiskasvanu poolt ning suhtlemine täiskasvanute ning eakaaslastega.

Kõne kasutamine suhtlemiseks. Et laps hakkaks suhtlema, peab ta eelnevalt läbima mitteverbaalse suhtlemise etapi (silmside, ühine tegevus, osutamised), koogamise ja lalina perioodi. Verbaalne suhtlemine areneb lapsel kahes paralleelses liinis: laps – täiskasvanu ning laps – laps. Suhtlemine algab esimese liini arenguga ning jätkub kogu koolieelse ea jooksul peamiselt lapse ja täiskasvanu koostegevuses, mis on valdavalt praktiline. Lapse tegutsemine koos eakaaslastega ning sellega kaasnev suhtlemine kujunevad hiljem. Suhtlemisoscuse arendamine eeldab spetsiaalsete situatsioonide loomist, kus laps oma tarvete rahuldamiseks on sunnitud täiskasvanu, hiljem ka eakaaslaste, poole pöörduma (töövahendi, abi jne. küsimine). Eakaaslastega suhtlemist stimuleerivad mitmesugused kollektiivsed tegevused, eriti mõjutab seda rollimäng. Suhtlemisel tuleb arvestada lapse kõne tasemega, vajadusel kombineeritakse verbaalne suhtlemine mitteverbaalse suhtlemise vahenditega (osutav žest, lihtsustatud viibe). Kui verbaalne suhtlemine osutub võimatuks, tuleb laps varustada mitteverbaalsete /alternatiivsete suhtlemisvahenditega (viipekeel, lihtsustatud viiped, piktogrammide kasutamine). Koolieelik kasutab kõnet kolmes põhilises funktsioonis: teabe vahendamiseks (informatiivne funktsioon), oma ja teiste tegevuse reguleerimiseks-planeerimiseks ning tunnetustegevuse tarvis.

Kõnefunktsioonide all mõistetakse kõneaktide üldistatud eesmärgid e. keelesüsteemi kasutamist sotsiaalsete ülesannete täitmiseks inimühiskonnas.

1) Informatiivne funktsioon avaldub suhtlemises, kui laps tahab mingit teavet teistele edastada või seda hankida. Ta esitab küsimusi, nimetab midagi, osutab millelegi ja väljendab suhteid. Nimetatud funktsiooni arengut toetavad kõik kõrvuti (n. joonistamine väikestes rühmades) ning koostegevused (kollektiivne joonistamine, rollimäng jm.), kus on tagatud lapse suhtlemine.

2) Reguleeriv-planeeriv funktsioon. Esiialgu on laps see, kelle toiminguid täiskasvanu poolt suunatakse. Esmalt reguleeritakse vahetult igat toimingut, hiljem nende ahelat. Reeglina toimub lapse tegevuse reguleerimine sõnalise korraldusega (n. Too emmele pall!). Järgnevalt hakkab laps reguleerima teiste, s.o. lähedaste täiskasvanute ja eakaaslaste tegevusi (andma korraldusi, soovitama midagi, õpetama jne.). Alles

seejärel osutub võimalikuks lapse oma tegevuse reguleerimine kõne abil. Kõigepealt stimuleeritakse last rääkima sellest, mida ta parajasti teeb (tegevuse kommenteerimine). Kui lapse kõne seisund seda ei võimalda, kommenteerib tema tegevust täiskasvanu. Tegevuse etappide verbaliseerimine jätkub lapse ja täiskasvanu koostöös: abistavad küsimused ja tugisõnad. Järgnevalt aitab täiskasvanu last tegevuse lõppedes sellest verbaalselt kokkuvõtet teha, st. tehtut kõnes fikseerida. Lõpuks jõutakse tegevuseplaani koostamiseni enne selle sooritamist. Esiialgu toimub järgneva tegevuse etappide sõnastamine lapse ja täiskasvanu koostöös, hiljem õpib laps ise oma tegevusi kavandama.

3) Tunnetustegevust teenindab kõne, mida laps kasutab verbaalses mõtlemise ja verbaalse mälu mehhanismina. Juba koolieelik kasutab keelt mõtlemiseks, millegi meelde jätmiseks ja meenutamiseks, aga ka uute teadmiste hankimiseks. Esiialgu toimub see praktilise tegevuse osalusel. Vastav kõnefunktsioon toetub tajude, kaemuslik-praktilise ja kaemuslik-kujundilise mõtlemise arengule. Teadmiste hankimine kõne abil on väikelapseas piiratud, kuid keeleliste vahendite osakaal teadmiste omandamisel lapse arenedes järjest kasvab.

- Keel- sümbolite süsteem mõtete, tunnete, soovide väljendamiseks (sõnade häälikuline koostis, tähendus, grammatika, lauseehitus)
- Kõne-keele häälduslik süsteem
- Mitteverbaalsed vahendid.

Kõne arengu tingimused

- Eakohane vaimne ja füüsiline areng
- Hästiarenenud meeleorganid: kuulmine, nägemine, kompimine
- Terve tsentraalne ja perifeerne kõneaparaat
- Normaalne kõnekeskkond (lapsega räägitakse).

Noorem grupp	Keskmine grupp	Vanem grupp
1. Laps oskab vaadata pilti, saab aru pildil kujutatavast. Areneb laste tähelepanu ja vaatlusoskus. 2. Laps oskab nimetada pildil olevaid esemeid, olevusi, tegevusi, loob seoseid sõna ja pildil kujutatava vahel. 3. Rikastub laste sõnavara. 4. Laps oskab vastata täiskasvanu küsimustele sõnadega.	1. Lapsel areneb kuulmistähelepanu. 2. Laps oskab vaadelda nõutavat objekti. 3. Laps suudab igapäevasuhtluses toime tulla kaasvestlejana. 4. Areneb jutustamisoskus (muinasjutud, piltide kirjeldamine, sündmused oma elust). 5. Laps harjutab õppemängudes grammatiliselt õiget kõnet. Oskab kasutada ainsuse ja mitmuse käändeid. 6. Laps püüab hääldada häälikuid õigesti.	Häälikud ja tähed. 1. Laps eristab häälikut ja tähte. Oskab kirjutada tähti. 2. Laps õpib kirjutama/ maha kirjutama lühikesi sõnu, lauseid. 3. Laps loeb ühe-kahe silbilisi sõnu, lihtsaid lauseid. Täishäälikud, kaashäälikud. 4. Laps tutvub täis- ja kaashäälikutega.

5. Laps tutvub ümbritseva eluga piltide kaudu. 6. Laps püüab hääldada sõnu selgesti, mitte vahetades häälikuid ja silpe. 7. Laps tahab väljendada oma soove lühikeste lausetega, mitte žestidega. 8. Lapsel areneb suu ja keele liikuvus.	7. Laps oskab õiget pliiatsi hoidu. Teeb kirja eelharjutusi. 8. Areneb peenmotoorika. 9. Laps püüab kirjutada trükitähti.	5. Laps suudab teha häälikuanalüüsi ja kujunevad esialgsed foneemianalüüsi oskused.
--	---	---

Kõne arendamise töövormid, emakeele tegevuse liigid:

1. Lapse elu ja ümbritsevat keskkonda käsitlevad teemad;
2. vaatlemine - uurimine (elusolendid, esemed, pildid jne.), kõnelemine ja kuulamine, otsuste ja järelduste tegemine (iseseisvalt, grupis)
3. kõne arendamine laste mängulise tegevuse kaudu - loovuse arendamine;
4. õppekäik;
5. vestlused (otsesed ja suunavad küsimused);
6. jutustamine (küsimuste abil, olu- ja saripildi abil, sündmustest, isiklikest kogemustest või vahetatutest tegevustest, esemete, olendite ja nähtuste kirjeldamine, näidise või plaani järgi jutukese koostamine, alguse või puuduva lõpu mõtlemine, korrigeerimine, ümberjutustus jne.);
7. lastekirjanduse kasutamine (lugemiskeskus, ettelugemine, loetava žanriline mitmekesisus, luuletuse õpetamine);
8. lavastusmängud - loovmängukeskus;
9. mõistatused, vanasõnad;
10. õppemäng (lapsega suhtlemine, keele ja huultemängud, silbimängud, mängitusmängud, välteharjutused, keeruliste mitmesilbiliste sõnade hääldamine, grammatiliste vormide omandamine lauses, sõnavara laiendamine jne.); ettevalmistus lugemiseks ja kirjutamiseks.

Lapse arengu eeldatavad tulemused:

1,6 aastane	2-aastane	3-aastane	4-5 aastane	6-7 aastane
Mõistab lihtsaid korraldusi	Ütleb oma nime	Peab meeles ja täidab 2-osalise korralduse	Hääldab häälikuid õigesti	Räägib selgelt, veatult
Reageerib oma nimele	Kasutab 2-sõnalist lauset	Laps eelistab sõnu žestidele	Kuulab ja mõistab jutustatud/loetud lugu	Jutustab meeleldi juhtunust
Oskab nimetada tuttavaid esemeid	Mängu sisu vastab esemetele (auto, nukk)	Ühendab sõnu 2-3 osalisteks lauseteks	Saab aru ja kasutab aja- ja ruumimõisteid	Tunneb huvi raamatute, juttude, muinasjuttude vastu

Püüab korrata kuulnud sõnu	Leiab esemete hulgast nimetatud asju	Räägib ladusalt korduste ja pausideta	Räägib arusaadavalt toimunud sündmustest, 80% grammatikast õige	Mängib rollimänge, selgitab põhjus-tagajärg-suhteid
Omandab järjest uusi sõnu	Toob tuttavate eseme ka teisest toast	Kõne on mõistetav ka võõrastele	Räägib mina-vormis, kasutab asesõnu	
Meeldib mängida suheldes (peitus, tagaajamine)	Kasutab oma soovide väljendamiseks liigutuste kõrval KÕNET	Kasutab küsi-sõnu, mitmust, käände- ja pöördelõppe	Mängib sõnadega, moodustab riime jne.	

Valdkond: *Matemaatika*

Elementaarsete matemaatiliste kujutluste loomine

Matemaatiliste kujutluste loomine algab tajude, kõne ja mõtlemise esimese vormi –kaemuslik-praktilise mõtlemise – arendamisega. Tajude arendamise tulemusel õpib laps esemeid, nende tunnuseid ning esemete gruppe eristama (vt. Psüühilised protsessid).

Võrdlemine on aluseks esemete rühmitamisele, k.a. arvulise tunnuse järgi. Lapsed peavad mõistma, et esemete arv ei sõltu asjade suurusest, värvusest, vormist, funktsioonist ega ruumis paiknemisest. Arvu mõiste saab alguse naturaalarvust, mis on matemaatika üks põhimõisteid. Naturaalarvude matemaatika (aritmeetika) kaudu omandavad lapsed arvude ehituse, nende omadused ning lihtsamad arvudega

sooritatavad tehted (liitmine ja lahutamine). Arvu mõiste kujundamisel toetutakse esialgu reaalsele esemetele, seejärel tasapinnalistele kujunditele (piltidele). Matemaatika õpetamine on tihedalt seotud ka modelleerimisega - reaalne objekt asendatakse teda lihtsustava mudeliga (geomeetrilised kujundid, arvutuspulgad, kriipsud, skeemid jm.).

Arendustegevuse etapid on järgmised:

- ühe-, kahe- ja mitmeelemendiliste hulkade eristamine ja moodustamine;
- võrdsete hulkade moodustamine elementide lisamise või äravõtmise teel;
- ühe- ja kaheelemendilise hulga tähistamine sõrmedega;
- standartsete kaheelemendiliste hulkade leidmine oma kehal;
- esemete leidmine etteantud arvu järgi 2 piires;
- hulkade võrdlemine arvu järgi (vähem, rohkem, samapalju);
- loendamisoskuse kujundamine 2 piires (mitu on?);
- liitmis- ja lahutamisoperatsiooni kujundamine 2 piires;
- teadvustamine, et hulga suurus ei sõltu elementide suurusest ega paigutusest, vaid elementide arvust;
- 3 eseme eraldamine esemete hulgast;

- esemete rühmitamine hulgatunnuse järgi (1 – palju; 2 – palju; 3 – palju),
- esemete ja helide loendamine 3 piires,
- esemete ühendamine ja eraldamine 3 piires (tulemus jääb lastele silmade ette, tulemus kaetakse kinni);
- kuni 5 eseme (esemepildi) eraldamine hulgast;
- esemete ja esemepiltide loendamisoskuse kujundamine 5 piires (kasvavas jakahanevas järjekorras);
- kuni 5-lemendiliste hulkade võrdlemine;
- matemaatiliste ülesannete lahendamine näitlikul materjalil (5 piires), kujutluste järgi (4 piires), s.o. hulkade ühendamine, osahulga eraldamine;
- mõõtmisoskuse kujundamine tinglike mõõtude abil,
- esemete ja piltidel kujutatud objektide loendamine 7 piires,
- loendamine etteantud arvust teise antud arvuni (toetudes esemetele, esemepiltidele, arvutuspulkadele jm.);
- esemete järgnevuse kindlaks määramine 7 piires (mitmes?);
- matemaatiliste ülesannete lahendamine kujutluste järgi 5 piires, (hulkade ühendamine, osahulga eraldamine);
- arvu kokkuviiimine numbriga;
- loendamis- ja arvutamisoskuse kujundamine 10 piires (toetudes esemetele, esemepiltidele, arvutuspulkadele jm.).

Kujutluste loomine hulgast ja arvust, loendamisoskuse kujundamine, lihtsate matemaatiliste ülesannete lahendamine jne. toimub põhiliselt organiseeritud matemaatikategevustes. Vastavaid oskusi kinnistatakse teistes õppetegevustes, igapäevaelu käigus ja õppekäikudel.

Lapse arengu eeldatavad tulemused:

1,5 -aastased	2- aastased	3- aastased	4- aastased	5- aastased	6-7- aastased
Ehitab vähemalt 3-st rattast või kuubikust torni.	Sorteerib esemeid värvuse ja suuruse järgi.	Moodustab hulga ühe tunnuse (värvuse, suuruse, vormi –all-alla, peal-peale)järgi.	Leiab ümbritsevate esemete hulgast ühise tunnusega esemeid.	Nimetab esemete gruppe ühise nimetusega, moodustab vastavaid hulki.	Kostab jadasid kahanevas järjekorras ja kõrguse ning paksuse/jäme
ehitab klotse üksteise peale ja küljele asetades.	koostab klotsidest lihtsamaid ehitisi (maja, mööbel, sild, lennuk).	Seab esemeid paaridesse: LOTOMÄNG.	koostab jadasid kasvavas ja kahanevas järjekorras SUURUSE, PIKKUSE ja LAIUSE järgi.	Kostab jadasid kasvavas ja kahanevas järjekorras laiuse ning kõrguse tunnuse järgi.	Kirjeldab jada
Leiab paarisildi sarnasuse alusel.	Lükib kuni 5-st rattast torni kasvavas ja kahanevas järjekorras.	Võrdleb kahte ühetüübilist kõrvuti asetsevat eset.	Sorteerib kujundeid tunnuste RING, KOLMNURK, NELINURK	Kirjeldab jadas üht eset	Määrab eseme mittekuuluvus Orienteerub ta

	<p>Topib erineva kujuga esemeid augulauale</p> <p>eristab kompimise teel ümmargust, kandilist, pikklikku vormi.</p> <p>Seab ringi, kolmnurga ja nelinurga kontuuri järgi pildiks.</p> <p>Saab aru hulgast ÜKS ja PALJU.</p>	<p>Leiab ümmargusi ja kandilisi asju.</p> <p>Vastandab (haarab) 3-st esemest koosnevaid hulki (Oo●) KOLM PALLI</p>	<p>järgi.</p> <p>Võrdleb (ütleb mida või kus on ROHKEM, VÄHEM) ja võrdsustab hulki 1:1 vastavuse alusel.</p> <p>Vastab küsimusele MITU?: haarab (vastandab) 4-5-st elemendist koosnevaid hulki.</p> <p>Teab ööpäeva osi ja neile vastavaid tunnuseid/tegevusi.</p>	<p>temaga külgnevate suhtes.</p> <p>Võrdleb kuni 5-st elemendist koosnevaid hulki <u>hajutatult</u>.</p> <p>Tunneb kujundeid RING, KOLMNURK, RUUT, RISTKÜLIK ja kasutab õigeid nimetusi.</p> <p>Eristab ruumi PAREM-VASAK etteöeldud vastavate sõnade alusel (oma kõnes võib eksida).</p> <p>oskab mõõta pikkust, laiust, mahtu, raskust KOKKULEPITUD MÕÖDUGA.</p> <p>Tajub hulgas OSAHULKI.</p> <p>Vastab küsimusele MITU? Üle 4-st esemest koosnevate hulkade korral LOENDAMISEGA</p>	<p>käskluse järgi paremasse suunda</p> <p>Tunneb kella tundi pooltundides.</p> <p>Teab kuude nimetusi nende seost aastaga</p> <p>Tunneb aastade järjekorda ja nimeid tunnuseid.</p> <p>Haarab kuni 5-st koosnevaid hulki selle alusel osi</p> <p>Teab 10 piires järgnevat arvu arve antud arvuni niikasvõrra kahanevas järjekorras</p> <p>Tunneb järgarvu eseme asukoha reas järgarvu küsimusele MITU?</p> <p>Ühendab osade eraldab koguhulgast määratledes ja lahutab peast</p> <p>Koostab ja lahutab tekstülesande etteantud hulkade järgi.</p>
--	---	--	--	---	---

Valdkond: *Kunst*

Kujutavate tegevuste (voolimine, konstrueerimine, kleepimine, joonistamine) areng sõltub tajude, kujutluste, mõtlemise, mälu, kõne ja esemelise tegevuse tasemest ning kujutamise tehniliste oskuste valdamisest. Voolimisel ja konstrueerimisel kujutatakse ümbritsevat tegelikkust ruumiliselt. Pildi osadest kleepimisel ning joonistamisel peab laps kolmemõõtmelist ruumi kajastama kahemõõtmelisena, s. o. tasapinnal. Seega on otstarbekas alustada objektide kujutamist voolimisega ning alles seejärel see osadest kleepida ning lõpuks joonistada. Arendustegevus algab kujutavate tegevuste ettevalmistava etapiga, mille jooksul:

- õpetatakse last voolingut, konstruktsiooni (ehitust), kleepetööd ja joonistust mõistma (reaalse esemega kokku viima ning vastavate kujutistega tegutsema/mängima),
- tutvustatakse kujutamishendideid (pedagoog voolib, joonistab jne. laste nähes) ja antakse lastele võimalus ise nendega tegutseda,
- peenmotoorika arendamine,
- nägemis-liigutusliku koordineerimise arendamine,
- tajude ja kujutluste arendamine.

Etapp lõpeb, kui laps mõistab, et vooling, ehitus, kleepetöö ja joonistus on reaalse eseme kujutised.

Järgnevalt õpetatakse lastele erinevaid kujutamismeetodeid, kusjuures alustatakse üheosaliste kindla vormiga üksikobjektide kujutamisest ja liigutakse mitmeosaliste objektide kajastamisele ja temaatiliste kompositsioonide loomisele. Esmalt toimub õpetamine täiskasvanut jälgendades, seejärel näidist kasutades ja lõpuks sõnalise korralduse järgi. Lapse aitamiseks kasutatakse koostegutsemist ja/või osutavat žesti.

Instruktsioon antakse lapsele esialgu operatsioonide kaupa, alles seejärel 2 –3 operatsiooni kohta korraga. Oluline on lapse tegevuse verbaliseerimine (vt.reguleeriv-planeeriv funktsioon).

Konstrueerimine

- lihtsate (2–3 osaliste) ehituste loomine ruumiliste geomeetriliste kujundite (kuubik ja risttahukas) abil täiskasvanut jälgendades;
- ehitamine tasapinnalistest pulgakestest;
- lihtsate ehituste loomine järgneva mängu tarvis;
- konstrueerimine eri tingimustes (laua peal, põrandal);
- ruumilise näidise analüüsimine ja selle alusel ehitamine;
- 3 – 4 osaliste ehituste tegemine;
- kahe ehitusdetaili ühendamine kolmanda abil;
- erinevate ehitusmaterjalide kasutamine ühes ehituses;

- ehitusmaterjalide valik (detailide suurus ja kuju) ning neist ehitamine arvestades ehituse otstarvet (n. garaaži ehitamine suurele ja väikesele autole);
- ruumilise suhte kindlaks määramine mitme ehituse vahel (ees, taga, kõrval, juures);
- konstrueerimine LEGO- tüüpi konstruktorite elementidest (jälgendades näidise ja sõnalise korralduse järgi);
- ehitamine järgneva rolli- või lavastusmängu tarvis;
- 4 – 5 elemendilised ehitused (näidise ja sõnalise korralduse järgi);
- konstrueerimine mälu järgi,
- kahe ühetüübilise ehituse (majad) loomine erinevaid materjale kasutades;
- ehitamine tasapinnalise näidise järgi detaile näidisele asetades;
- konstrueerimine sõnalise korralduse järgi,
- 5 – 6 osalised ehitused;
- joonistuse/näidise analüüsimine ning ehitamine selle järgi;
- meisterdamine paberist, voltimine;
- 6 – 8osalised ehitused;
- temaatiline konstrueerimine (kompositsioonide loomine);
- inimese, looma ja linnufiguuride koostamine mosaiigi ja *LEGO* detailidest.

Voolimine:

- ümara vormiga üheosaliste esemete kujutamine (pall, õun, apelsin jne.);
- esemete kujutamine ümarvormi laiaks vajutamise teel (n. kook, nägu);
- vorstikujuliste esemete voolimine (n. kommid, vorstid);
- kahe suuruse poolest erineva ümmarguse eseme kujutamine (n. suur ja väike õun);
- kaheosaliste (mõlemad ümara vormiga) objektide voolimine (n. tibu, lumememm);
- kaheosaliste (osad erineva vormiga) esemete voolimine;
- ovaalse kujuga esemete voolimine (n. kurk, porgand);
- kolmeosaliste (osad sarnase ja erineva vormiga) esemete kujutamine;
- loomafiguuride loomine;
- inimese kujutamine voolingus;
- tegevuste kajastamine voolingus;
- kompositsioonide loomine.

Kleepetöö:

- erineva vormi, suuruse ja värvusega üksikobjektide kleepimine;
- näidise järgi mustrite kleepimine (elemendid varieeruvad suuruse, kuju ja värvuse poolest),

- lihtsate kompositsioonide loomine;
- 2 – 3-osaliste objektide kujutamine;
- kleepetöö täiendamine joonistamisega;
- tasapinnaliste objektide kaunistamine;
- 4 - 6osaliste objektide kujutamine;
- sõnalise kirjelduse põhjal kompositsioonide äratundmine, kompositsioonide loomine sõnalise kirjelduse järgi;
- lihtsa kujuga esemete välja lõikamine kontuuri järgi;
- temaatiliste piltide kleepimine;
- inim- ja loomafiguuride kujutamine liikumises.

Joonistamine:

- lihtsate objektide kujutamine horisontaal- ja vertikaaljoone abil;
- kerakujuliste esemete joonistamine ringi kaudu;
- objektide joonistamine neli- ja kolmnurga abil;
- kahe sarnase kujuga, kuid suuruse või värvuse poolest erineva eseme joonistamine;
- kaheosaliste esemete joonistamine (osad sarnase ja erineva vormiga);
- mitmeosaliste objektide kujutamine geomeetriliste vormide abil;
- poolikute joonistuste lõpetamine;
- inimese joonistamine (geomeetriliste vormide abil);
- temaatiline joonistamine;
- esemete kaunistamine erinevate mustritega (näidise järgi, vabalt);
- joonistamine ilukirjandusliku teksti järgi.

Kujutatavate tegevuste arendamine toimub erinevates kunstitegevuse tundides. Individuaalse töö kõrval kasutatakse ka kollektiivse töö vorme. Valdkond on tihedalt seotud tunnetustegevuste, mootorika ja kõnearendusega.

Valdkond: *töötegevus*

Eneseteenindusoskused

Et tulla toime igapäevaelu situatsioonides, peab laps suutma organiseerida ja korrastada teavet, mida ta meeleorganite vahendusel ja tegutsemise kaudu ümbritsevast vastu võtab (kognitiivne valdkond). Teiselt poolt on vajalik lapse füüsilise arengu selline tase, et ta suudaks vajalikke liigutusi sooritada (mootorika valdkond). Väga suur mõju on ka kasvukeskkonnal – lapsele tuleb esitada vajalikul määral abi ja järjekindlaid nõudmisi täiskasvanute poolt, toeks on kaaslaste eeskuju (sotsiaalne valdkond).

Arendustegevuste eesmärgiks on kujundada lapse võimetekohast toimetulekut enesehooldusega ja tavakeskkonnas kohanemisega. Iseseisvuse ja sõltumatuse väheselgi lisandumisel on suur tähtsus lapse enesetunde, minapildi ja oskuste arengule. Oskuste kujunemisele aitab kaasa tingimuste loomine iseseisvaks toimetulekuks, sobivate vahendite valik, toimingute ettenäitamine, juhendamine, järjekindel suunamine tegevuse juurde. Ära tuleb kasutada kõik vabaaja ja õppetegevuse olukorrad, kus laps on võimeline ise hakkama saama: enese korrastamine magamise eel ja järel, õue minekul ja tuppa tulekul, võimlemistundide eel ja järel; riietumise ja söömisega seotud mängud, mängunurga korrastamine, laua katmisel abistamine jne. Tava- ja sobitusrühmade tingimustes omandavad lapsed eneseteenindusoskusi kiiremini kaaslaste positiivsel eeskujul ja õpetajate juhendamisel. Sageli on vajalik õpetaja abi ning lapsevanemate teavitamine, kuidas luua eneseteeninduse arenguks soodsaid tingimusi: kuidas lapsi aidata, milliseid nõudmisi on otstarbekas lastele esitada ja missuguseid tegutsemisvahendeid valida. Mistahes eneseteeninduse oskuse

omandamisel lapse iseseisvustaste tasapisi tõuseb ja väline abi väheneb:

- lapse füüsiline juhtimine (täiskasvanu juhib lapse liigutusi oma käega);
- tegevuse ettenäitamine täiskasvanu poolt;
- žestid ja märguanded täiskasvanult tegevuse alustamiseks või jätkamiseks;
- lühikesed sõnalised korraldused täiskasvanult.

Eneseteenindusoskuste õpetamise planeerimisel tuleb teha tegevusanalüüs, mille eesmärgiks on mõista õpetatava tegevuse osadeks (toiminguteks) jaotumist. Analüüsi käigus selgub, millised oskused on laps juba omandanud ja mida oleks veel vaja juurde õppida. Õpetamist alustatakse "tagurpidi" – laps õpib kõigepealt selgeks tegevuse viimase etapi, siis eelviimase jne. kuni ta lõpuks jõuab riietumisprotseduuri esimese toiminguni

Vahendite valikul tuleb arvestada lapse liigutusfunktsioonide arengutasemega, st mida väiksem ja madalama arengutasemega on laps, seda olulisemad on esemete omadused ja kasutamise tingimused. Lapse arenedes tuleks aga pakkuda ka vahendeid ja olukordi, mis eeldavad keerulisemaid oskusi (näiteks paeltega kingad). Mõned näited taas riietumisest: lihtsam on selga panna ja ära võtta suurema numbriga riideid, T-särgi esipoolt aitab leida kõhu peal olev pilt, kummiga püksid on lihtsamad kasutada kui luku ja nõõbiga, takjakinnitused ja trukid on lihtsamad kasutada kui paelad ja nõõbid jne. Kui soovime õpetada, et laps riided ka sirgelt toolile asetaks, peab käepärast olema seljatoega tool (st loodud tingimused). Lapse üldarenguga kooskõlas saab vaadelda eneseteeninduse kujunemist ja arendamist kolme suure astme kaupa: hooldavad tegevused, esmased ja teisesed eneseteenindusoskused.

Hooldavad tegevused täiskasvanu poolt:

- ohusituatsioonide vältimine, sh keskkonna kohandamine turvaliseks;
- hügieenitoimingud, sh pesemine, mähkmevahetus, riietamine;
- ebasoovitava käitumise, sh enesestimulatsioonide tõrjumine.

Hooldavad tegevused tagavad lapse turvalisuse ja heaolu ning pakuvad muuhulgas võimalust arendada lapse aistinguid ja tajusid. Laps tunnetab oma keha erinevates asendites, kogeb oma nahal puudutusi, temperatuuri muutust, kuuleb sõbralikku kõnet ja kogeb usaldust hooldaja suhtes. Kui see on võimalik, tuleks õpetada last hooldavatele tegevustele kaasa aitama (näiteks sirutab käe varrukasse, avab suu söötmisel).

Esmased eneseteenindusoskused:

- söömine;
- tualeti kasutamine;
- riidest lahti võtmine ja riietumine;
- juuste kammimine;
- nina nuuskamine;
- hammaste pesemine.

Esmased eneseteenindusoskused on seotud otseselt lapse enese kehaga, iseenda eest hoolitsemisega. Need on oskused, mida laps kasutab iga päev nii kodus kui ka lasteaias. Koolieelse ea lõpuks peaksid elementaarsed eneseteenindusoskused arenema juba vilumuste tasemele, selle poole püüeldakse ka AEV lapsi õpetades.

Teisesed eneseteenindus- ja tööoskused:

- toaosa korrastamine,
- puhtuse ja korra hoidmine lähiümbruses,
- laua katmine,
- võileiva valmistamine,
- tolmu pühkimine,
- lillede kastmine,
- ilu hindamine enda ümber,
- lihtsate ohutusnõuete järgimine,
- oma tervise hoidmine,
- arsti ettekirjutuste järgimine.

Teisesed eneseteenindusoskused on seotud lähikeskkonnas toimetulekuga. Nimetatud oskusi saab harjutada samuti nii kodus kui ka lasteaias, selleks tuleb lapsele võimalused luua, teda täiskasvanuga koostööle kutsuda. Lisaks on oluline tähtsus teadmiste andmisel iga teema kohta planeeritud õppetegevuste käigus (koduloolised teemad).

Sotsiaalsed oskused

Lapse sotsialiseerumine tähendab teatud hulga kujutluste omandamist ümbritsevast maailmast, adekvaatse suhtumise kujunemist sotsiaalse elu nähtustesse ja üldistele normidele vastavate **käitumisharjumuste omandamist**. Lapse sotsiaalses arengus eristatakse kolme põhilist kontsentrit: „mina ise“, „mina ja teised“, „mina ja ümbritsev maailm“. Sotsialiseerumise lähtepunktiks on kujutlused iseendast. Just neile kujutlustele toetudes algab lapse adapteerumine e. kohanemine ümbritseva maailmaga ning suhtlemine teiste inimestega. Vastavate oskuste kujundamine toimub nii igapäevaelu käigus kui ka organiseeritud õppetegevustes. Laste sotsiaalsete oskuste kujundamine eeldab järgmiste etappide läbimist:

- emotsionaalse kontakti loomine lapse ja talle lähedaste täiskasvanute vahel;
- koostöö-oskuste kujundamine: lapse ja täiskasvanu koostegutsemine, osutav žest, matkimine/jäljendamine, näidise kasutamine, tegutsemine sõnalise korralduse järgi;
- „minapildi“ kujundamine;
- kujutluste loomine lapse perest ja lapse staatusest selles;
- suhtlemisoskuse kujundamine eakaaslastega, rühmatöös osalemine.

Kõlbeliste kujutluste loomine/korrigeerimine eeldab lubatud ja taunitud käitumisaktide analüüsi ja neile hinnangu andmist. Tulemuslik on ka situatsioonide ja käitumisaktide võrdlemine (n. Mari aitas Toomast, aga Kristjan mitte. Mari on abivalmis). Vajadusel tuleb vastavaid situatsioone spetsiaalselt organiseerida. Suureks abiks on ka lastele jõukohaste ilukirjanduslike tekstide esitamine (lugemine, jutustamine, lavastamine), analüüsimine ning laste isiklike kogemustega kokku viimine. Lapse sotsialiseerimine annab talle võimaluse kollektiivis adekvaatselt käituda. Sihipärase arendustegevuse tulemusel õpivad lapsed:

- sooritama nõutud tegevusi kindlas järjekorras ja rahulikult;
- ootama oma järjekorda ja kaaslast;
- abi küsima ja vajadusel seda teistele osutama;
- asju kaaslastega jagama;
- tegutsema kaaslastega kõrvuti ilma neid segamata;
- osalema koostegevuses;
- allutama oma hetkesoove olukorra tingimustele;
- mitte kandma kaaslaste peale viha;
- raskusi ületama;
- alluma täiskasvanu korraldustele.

Palju võimalusi sotsiaalselt adekvaatse käitumise õppimiseks ja harjutamiseks pakub **rollimäng**, mis kasvab välja väikelapseea esemelisest tegevusest. Rollimängu mängides võtab laps endale kellegi täiskasvanu rolli ning kajastab selle kaudu talle lähedaste täiskasvanute maailma. Väikeste laste (3-5a eakohase arengu korral) mängudes on valdav täiskasvanute toimingute edasi andmine,

vanematel (5-7a.) suhtlemise kajastamine. Kõikides rollimängudes on lapse käitumine allutatud tema poolt võetud rollile, st. laps loobub oma isiklikest hetkesoovidest ja tegutseb ning käitub nii nagu selle rolli esindaja. Oskus mängida ei kujune aga iseenesest, eriti kui on tegemist väikeste või AEV lastega. Lapse mänguoskuste kujundamine peab läbima järgmised põhietapid:

- mänguasja tutvustamine lastele ja nuku ning loommänguasjade elavaks mängimine;
- üksikute mänguliste toimingute kujundamine nuku ja loommänguasjadega (nuku/loommänguasja riietamine, käte pesemine, söötmine, vankris sõidutamine, magama panemine jne.);
- auto kasutamiskiiside tutvustamine (nuku ja loommänguasjade sõidutamine, klotside vedamine, koorma autole ja maha tõstmine);
- konkreetse rolli juurde kuuluvate toimingute ahelate kujundamine (ema, isa, arsti jne. iseloomulikud toimingud);
- kõrvuti- ja koosmänguoskuste kujundamine (kaaslase jälgimine, esemete ja ülesannete jagamine);
- mänguliste asendajate kasutamine (esialgu on asendatav ese asendajaga võimalikult sarnane, hiljem sarnasus väheneb); ühe eseme kasutamine

erinevate esemete asendajana (n. asendab kuubik seepi, triikrauda, leiba) ja erinevate esemete kasutamine konkreetses funktsioonis (kraadiklaasi võib asendada pliiats, pulk);

- lähedaste täiskasvanute rollide võtmine ja täitmine lihtsas rollimängus (ema, isa, arst, autojuht, müüja, juuksur);
- lihtsate ilukirjanduslike tekstide lavastamine (rolli võtmine, selles püsimine);
- klassikaliste rollimängude õpetamine: arsti-, kaupluse-, lasteaia-, juuksurimäng jne.;
- ehitismängu kujundamine (ehitamine ning ehitusega mängimine);
- tuttavate rollimängude laiendamine (n. arstimäng: arst tuleb haige juurde koju, haige lapsega minnakse polikliinikusse, haigele lapsele kutsutakse kiirabi, kes haige ära viib jne.);
- tuttavate rollimängude liitmine (kodu- ja arstimäng, kodu- ja kauplusemäng, ehitus- ja kauplusemäng jne.);
- reaalse igapäevaelu sündmuste lülitamine tuttavasse rollimängu.

Mänguoskuste omandamine toimub organiseeritud mänguõpetuses, planeeritud õppetegevuste käigus, kinnistamine laste vabamängu stimuleerides ja suunates. Mänguõpetus toimub täiskasvanu ja laste koosmängu kaudu, kus õpetaja suunab lapsi endale mängus võetud rolli kaudu. Alles õpitavas mängus täidab täiskasvanu nn. pearolli, lapsed kõrvalrolle. Hiljem reguleerib täiskasvanu mängu käiku endale võetud kõrvalrolli kaudu, vanemas koolieelses eas lapsed (eakohase arengu korral) vajavad täiskasvanu juhendamist üha vähem. Õpetaja ülesandeks jääb siis võimaluste loomine rollimänguks (aeg, ruum, vahendid), vajadusel ka mänguideo pakkumine, reeglite kohendamine ning sekkumine (suuremad tülid, olusituatsioonid).

Valdkond: liikumine

Lapse motoorset arengut käsitletakse lahutamatu osana inimese kui terviku arengust, milles järgitakse kehatunnetuse ja liikumisvõime kujunemist, kehalist vormisolekut, tervisliku eluviisi ja turvalisuse arengut. Individuaalsed iseärasused ilmnevad nii eakohase arenguga kui AEV laste kehalises arengus, need tulenevad lapse kehakaalust, kasvust, kehaosade pikkusest, harjumustest jne. Seetõttu on vajalik lapse kehalise arengu jälgimine nii lasteaias (õpetajad, liikumisõpetaja, tervishoiutöötaja) kui ka pere- ja eriarstide poolt. Motoorsete funktsioonide areng sõltub ühelt poolt bioloogiliste süsteemide kasvust ja küpsemisest (inimese anatomiast ja füsioloogiast) ja teiselt poolt inimese sihipärasest liikumisaktiivsusest (kogemusest), nende tegurite omavahelisest seosest. Last kutsub tegutsema huvi ümbritseva keskkonna vastu (kognitiivne valdkond), liigutusfunktsioonid täiustuvad igapäevategevustes (eneseteenindus) ja kaaslaste eeskuju najal mängudes (sotsiaalsed oskused). Arendustegevuste eesmärgiks motoorika valdkonnas on kujundada sihipärase liikumise oskusi, et saavutada lapse võimalikult suur iseseisvus tavakeskkonnas tegutsemisel. Motoorne oskus on eesmärgipärase toimingute organiseeritud jada, mida juhivad või korrigeerivad tagasiside mehhanismid. Eriti oluline roll tegevuste kontrollimisel on nägemistajul, sest see annab tagasisidet tegevuse õnnestumise kohta ning aitab vigu parandada. Oskuste õpetamise järjekord:

1. Täiskasvanu juhendamisel (füüsiline juhtimine ja koostegevus, ettenäitamine, sõnaline korraldus) luuakse kujutlus õigest liikumisest.

2. Liikumise harjutamine isoleeritult ja kombinatsioonis täiskasvanu juhendamisel.

3. Liikumise iseseisev rakendamine mängudes ja igapäevaelus. Täiskasvanu roll väheneb omandamise käigus vähehaaval.

Üldmotoorika arendamiseks sobivad õppetegevused nagu liikumis- ja ujumistegevus, samuti õppe- ja vabamängud toas ja õuealal, kehakultuuripausid ja kehaasendite jälgimine/korrigeerimine tegutsemisel. Tähelepanu tuleb pöörata järgnevatele aspektidele ja oskustele:

- kehatunnetus ja põhiasendid: lamamine, istumine, seismine;
- tasakaalu saavutamine ja hoidmine;
- keharaskuse tunnetamine asendite muutmisel;
- põhiliikumised: roomamine, kõndimine, jooksmine, hüppamine, ronimine;
- koordineerimine liikumisel: kiikumine, jalgrattasõit, uisutamine, suusatamine, ujumine;
- kaasnevate ja tahtmatute liigutuste vähendamine;
- paindumus, vastupidavus ja kiirus;
- vahendite käsitlemine: lükkamine, veeretamine, viskamine, püüdmine;
- rütmitunnetus liikumisel;

- ohutus liikumisel.

Peenmotoorika arendamiseks sobivad kõik tegevused, kus laps kasutab ühte või mõlemat kätt. Täpseid liigutusi eeldavad nii kujutavad tegevused (voolimine, joonistamine, kleepetöö, konstrueerimine), kirjutamine kui ka igapäevane eneseteenindus (söömine, riietumine) ja täpsusmängud. Tähelepanu vajavad:

- liigete liikuvus ja käelihaste tugevus;
- käeliigutuste sihipärasus ja täpsus, silma-käe koostöö;
- kahe käe koostöö;
- domineeriva käe väljakujunemine;
- vahendite hoid ja käsitlemine: lusikas, kriit, pliiats, pintsel, käärid.

Pole oluline üksnes see, mida laps käte abil teha oskab, vaid ka see, kuidas ta tegutseb. Haaramine nagu teisedki liigutusfunktsioonid areneb seoses närvisüsteemi küpsemise ja lapse liigutuskogemusega. Esimestel elukuudel on suureks saavutuseks, kui laps saab käega huvitavale objektile pihta, silma-käe koostöö arenedes õpib ta esemest kinni võtma, hoidma, lahti laskma. Manipuleerimisoskused täiustuvad aja jooksul esemetega tegutsemise, mängude ja kunstitegevuste käigus. Haaramise arengus võib välja tuua järgmisi astmeid:

- 1) kämblahaare (eseme hoidmine peopesale toetudes: punnkriit, jäme kriit),
- 2) käärhaare (vastanduvad põial ja kõik sõrmed: jäme pliiats),
- 3) kolmene haare (vastanduvad põial ja kaks esimest sõrme: kolmnurkne pliiats),
- 4) pintsetthaare (vastanduvad põial ja nimetissõrm: väikesed esemed).

Tegutsemisvahendeid valides tuleb seega arvestada, et mida madalamal tasemel on lapse haaramisfunktsiooni areng, seda suurem (paksem) peab olema töövahend (lusikas, pliiats, pintsel). Vahendi hoidu ja käsitlemist tuleb õpetada/jälgida ning lapse oskuste arenedes ka väiksemaid/peenemaid töövahendeid pakkuda.

Üldiste motoorse arengu seaduspärasuste tundmine võimaldab rühma õpetajatel laste üld- ja peenmotoorsele arengule kaasa aidata (kujundada rühmaruumi ja õueala, pakkuda sobivaid tegevusi ja vahendeid). Liikumistegevused nn kehakultuuripausina ja eraldi õppetegevusena aitavad tasakaalustada lapse vaimset ja kehalist koormust lasteaia päevakavas.

29. valdkond *Keelekümblsruühma õppekava*

Eesti keele kui teise keele õpe tegele ainult eesti keele õpetamisega, vaid on osa lapse üldisest arengust. Õppekava tagab kõikide erinevate tegevuste kooskõla. Keeleõppe vahenditeks on kõnearendusteemad, mida kasutatakse sõnavara edasiandmiseks, näitmaterjalid ja õppevahendit aitavad seda teha lapsepäraselt ja loominguiliselt. Peamiseks õppemeetodiks on **narratiiv-situatiivne meetod**, grammatika õpetamine toimub **holofrastiliselt**. See tähendab, et me ei õpeta lastele üksikuid sõnu. Eesti keele eripärast lähtuvalt tuleb lapsele anda sõna tekstis ja kõikides käänetes. Teadmised saadakse juttudest. Seepärast kasutame õppimisel juttu, millega kaasnevad ka pildid. Edaspidises suhtlemises on vajalikud dialoogid. Dialoogid ja tekstid peavad olema sellised, et laps saab neid hiljem väljaspool lasteaeda kasutada. Dialoogidest võib välja kasvada lavastus (sõnade õppimine lõpeb süzeega).

Kolmeaastane laps alles alustab oma lasteaiateed või on tulnud sügisel sõimerühmast. Tema elus on toimunud suur muutus, mis võib tekitada ebakindlust. Seetõttu on väga oluline tagada tegevuste kindel rütm, mis tekitab turvatunnet. Tuleb arvestada sellega, et ühelt tegevuselt teisele üleminek toimub järkjärgult ja mõni laps võib olla kuude kaupa ka nõ jälgija. Väga palju on võimalik ära teha ka igapäevaste tegevuste (riietumine, söömine, pesemine) ja vabategevuste (mängimine, liikumine, joonistamine) käigus. Väikelastele on oluline tuttavad täiskasvanud ja tuttav, kodune keskkond. Sellises olukorras julgeb ja tahab ta tegutseda ja õppida. Pedagoog peab tagama rahuliku õhkkonna.

Lasteaias laste jaoks on tegevuses tähtis eelkõige meeldivus ja huvipakkuvus.

Meeldivuse kõrval on tähtis arengutegur ka see, et laps kogeks edu. Seda, kas ta mõistab öeldut, kas ta suudab adekvaatselt tegutseda, mängus osaleda, saab laps teada, kui proovib.

Väikeste lastega tööle asudes oleme tõsiasja ees, et toetuda võime vaid nende endi tähelepanule ja intellektuaalsele pagasile. Intellektuaalses sfääris õpib laps (omandab) kogemusi kokkupuutes asjadega, kuid keelt saab ta õppida ainult teiste kõnet kuulates ja sellele vastates. Väikelaste puhul on kogemused vähesed, aga soov midagi uut teada saada, pidevalt liikuda, luua ja katsetada suur. Keeleõppimise tulemus on hea vaid siis, kui õppija mõtleb meiega koos ja suunab oma tähelepanu ühele asjale. Tähelepanuvõime on 3-aastastel lastel lühiajaline ja seepärast peame tegevuse ettevalmisel sellega arvestama. Erinevate eakohaste tegevuste pakkumine ja laste huvi köitmine ongi nii väikeste õppijate juures peamine.

Vajalik on täiskasvanu õige, kirjakeelele vastava kõne olemasolu.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb huvi eesti keele ja kultuuri vastu;
- 2) soovib ja julgeb eesti keeles suhelda nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega;
- 3) tunneb ära ja saab aru eestikeelsetest sõnadest ning lihtsamatest väljenditest;
- 4) kasutab lihtsamaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid igapäevases suhtlemises.

Valdkonna *Keelekümblsruhmas õppekava* sisu:

- 1) kuulamine;
- 2) kõnelemine;
- 3) Eesti kultuuri tutvustamine.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) peetakse oluliseks eesti keelt kuulata ja omandada keeleoskus tegevuste käigus, kus sõnalist suhtlemist toetab kontekst (nt ümbritsevad esemed jmt);
- 2) pööratakse erilist tähelepanu erinevate meelte kaasamisele ja näitlikustamisele: kasutatakse miimikat, kehakeelt, žeste, intonatsiooni, muusikat, rütmi ja mitmesuguseid näitlikke vahendeid;
- 3) suunatakse last õpitavat keelt kasutama igapäevategevustes ning suhtlemisel, luuakse selleks lapsi huvitavaid olukordi, sh väljaspool lasteaeda (kauplus, teater, spordivõistlus, õppekäik jm);
- 4) korratakse õpitut erinevates kontekstides ja suhtlussituatsioonides, keeleõpet seotakse teiste tegevustega – liikumine, laulmine, käeline tegevus, vaatlemine jm;
- 5) vestlusteemade valimisel lähtutakse lapse kogemustest, samateemalistest vestlustest rühmas või kodus (emakeeles);
- 6) valitakse mitmekesiseid pildirikkaid ja lihtsama keelega raamatuid ettelugemiseks ja ühiseks lugemiseks;
- 7) pedagoog rõhutab õige kõne mudelite kasutamist ning osutab vigadele delikaatselt, sõna või fraasi korrektsena korrates;
- 8) õppetöö peab olema lapsekeskne - mänguline.

Kogu õppetöö keelekümblsruhmas toimub eesti keeles. Õpetaja kõne peab olema lihtne ning aeglane. Ühed ja samad fraasid peavad korduma tunnist tundi. Üks teema läbib kahte nädalat: esimesel nädalal omandavad lapsed sõnavara, teisel nädalal kinnistatakse see mängude ja lavastustega. Keelt õpitakse ka tegelikus suhtluses (lasteaia ühisüritused, kus lapsed saavad suhelda omaealiste eesti lastega, õppekäigud väljapoole lasteaeda, teatrikülastused jne). Mida noorem on laps seda enam on tema eneseväljendus seotud liikumise ja kujutava tegevusega. Sellest lähtuvalt oleme keeleõpetuse seostanud nende lapsele omaste väljendusviisidega.

Keeleõpe toimub järgmiste tegevuste kaudu:

- käelised tegevused - voolimine, meisterdamine, joonistamine, kleepetöö jm;
- võimlemine, liikumismängud;
- erinevad lauamängud - lotod, memoriinid, doominod, puzzled jm;
- lavastusmängud õpitud teemade kohta aga ka kuulnud muinasjuttude lavastamine;
- ettelugemine, jutustamine - lihtsamad ja tuttava sõnavaraga lasteproosa väärtteosed, tuttavad muinasjutud, kus on palju kordusi;
- dialoogide kuulamine lindi pealt, sh. kõne ja laulu salvestiste kuulamine;

- luuletuste, rütmi- ja liisusalmide päheõppimine;
- Eesti keele õpetamine muukeelsetele lastele toimub lahutamatult koos ümbritseva elu, looduse ja lastekirjanduse tutvustamise ning muusika ja mängude kaudu.

Eesti keele õpetamisel kasutame alljärgnevat töövõtet:

- kommunikatiivne struktuuride harjutamine;
- etteantud dialoogi õppimine üleminekuks vabale rääkimisele;
- etendatud mäng (käpiknukud, maskid, erinevad rollid)
- kajaharjutused;
- rütmimängud

Kasutatav materjal:

1. Pildimaterjal.
Kasutada kõikvõimalikke pilte, samas ka Põnni jm. keeleõppe plidimaterjali.
2. Lastekirjandus.
Kasutada lihtsaid tekste lastele kuulamise ja eesti keelest vene keelde tõlkimise eesmärgil.
3. Reaalsed objektid ja situatsioonid.
4. Muusika; kuulamiseks, keele sidusaks muutmiseks; laulumängud.

Väikese lapse õpetamisel peame alati meeles pidama järgnevat:

- 1) lapsed peaksid teadma, mida nad hakkavad õppima/mängima.
- 2) lapsed pööravad erilist tähelepanu õpetaja isikule, tema kõnemaneelele, hääletoonile, samuti tema välimusele. Emotsionaalsus ja väljendusrikkus ei toeta mitte ainult keelelist arengut, vaid kogu lapse arusaamist ümbritsevast..
- 3) Õpetaja jutt peab olema emotsionaalne, loomulik ning lapsele arusaadav. Illustreeritud erineva näitmaterjaliga.
- 4) Samas ei tähenda see ebaloomulikult lihtsustatud või aeglast kõnet. Lastele antavad juhtnöörid peavad olema selged ja lihtsad, samuti loogilised ja vajalikud. Tõlkimise asemel võib kasutada suunavaid zeste ja ettenäitamist.
- 5) Väikelastele meeldivad kordused. Nad võivad ühte juttu kuulata kümneid kordi. Sõnavara rikastama eesmärgil peab repertuaari siiski mitmekesistama.
- 6) Esialgu võib lapsel esineda nn vaikiv periood, kus laps kuulab keelt, kuid ise ei räägi. Kuulamine on esimene keelekasutuse osaoskus ja aluseks teistes keelelise suhtlemise osaoskustes edu saavutamiseks.

Keelekümbelrühm on laste vanuste poolest segarühm, grupeeritud keeleoskuse järgi nooremaks ja vanemaks rühmaks.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	3-4 - aastased	4-5 - aastased	5-6 - aastased	6-7 - aastased
Kuulamine	<p>Tunneb huvi eesti keele vastu</p> <p>Kuulab ja tajub eesti keele kõla</p> <p>Omandab oskused ja strateegiad, mis aitavad tal vaadates ja kuulates eestikeelse teksti tähendusest aru saada</p> <p>Tunneb tuttavas kontekstis ära lihtsamad õpitud sõnad ja väljendid</p>	<p>Reageerib adekvaatselt lihtsamatele korraldustele</p> <p>Kuulab ja mõistab kõnet, mis on vahetult seotud suhtlussituatsiooniga</p> <p>Mõistab lihtsamaid õpitud küsimusi</p> <p>Tunneb ära lihtsamad sõnad ja väljendid ning mõistab neid</p>	<p>Reageerib adekvaatselt eesti keeles antud korraldustele</p> <p>Kuulab eestikeelset ettelugemist või jutustamist</p> <p>Mõistab õpitud küsimusi</p>	<p>Kuulab ja mõistab vahetult seotud suhtlussituatsioonidele sellele reageerida verbaalselt</p> <p>Mõistab etteloetud eakohase eestikeelse teksti tähendusest aru saada</p> <p>Mõistab esitatud küsimusi</p> <p>Tunneb ära õpitud sõnad ja väljendid ning mõistab neid</p>
Kõnelemine	<p>Kordab järele lihtsamaid sõnu ja väljendeid</p> <p>Jäljendab õiget hääldust liisusalmides, lihtsamate luuletustes, rütmisalmides, lauludes, hääldamisharjutustes.</p>	<p>Teab lihtsamaid õpitud viisakusväljendeid</p> <p>Tunneb aktiivset huvi asjade nimetuste vastu</p> <p>Kordab järele õpitud sõnu ja fraase ning kasutab neid tuttavate esemete, nähtuste, omaduste nimetamiseks</p> <p>Oskab vastata lihtsamatele küsimustele</p> <p>Proovib kasutada õpitud sõnu ja fraase suhtlemisel lasteaia personaliga ning loovmängudes.</p>	<p>Kasutab elementaarseid viisakusväljendeid</p> <p>Oskab koostada lihtsamaid fraase ja lauseid</p> <p>kasutab endast rääkides sõna <i>mina</i></p> <p>Vastab küsimustele õpitud sõnavara piires</p> <p>Teab peast mõnda eestikeelset laulu, luuletust, liisusalmi</p> <p>Kasutab õpitud sõnu ja fraase aktiivselt suhtlemisel teiste laste ja personaliga, aga ka väljaspool lasteaeda õppekäikudel.</p>	<p>Tunneb ja viisakusväljendeid suhtlussituatsioonides</p> <p>Kõneleb õpitud sõnu ja fraase suudab algatada vestlust, räägib perest ning vestluse teemadel omandatud sõnavara piires (õpitud sõnad, läbitud teemad) p</p> <p>Näitab üles keelelõpetuse ettepaneku kõneldes</p> <p>Vastab küsimustele esitada küsimusi</p> <p>Moodustab ise fraase</p> <p>Tunneb aktiivselt suhtlemise kontakti loomise v</p>

				<p>ja teiste lasteg lasteaeda</p> <p>Hääldeb õigesti uu</p> <p>Kasutab keelt koos aktiivselt.</p>
Lugemise ja kirjutamise alused		<p>Hääldeb järele kuulnud sõnu</p> <p>Tunneb kirja pildis ära oma nime ja mõned lihtsamad sõnad</p>	<p>Oskab kirjutada oma nime trükitähtedega</p> <p>Tunneb huvi eesti keeles lugemise ja kirjutamise vastu</p> <p>Tunneb ära õpitud häälikud ja tähed ning nimetab neid</p>	<p>Tunneb eestikeele</p> <p>Hääldeb häälikuid</p> <p>Tunneb kirja pildis sõnad</p> <p>Loeb lihtsamat ees</p> <p>Näitab huvi ja inits kirjutamise vastu</p>
Eesti kultuuri tutvustamine	Tunneb huvi Eesti rahvussümbolite vastu	<p>Tunneb ära Eesti lipu ja oskab seda kirjeldada</p> <p>Oskab nimetada, mis riigis ta elab</p> <p>Tunneb huvi Eestis tähistatavate rahvakalendri tähtpäevade vastu</p> <p>Tunneb huvi eesti rahvaloomingu vastu</p>	<p>Tunneb ära Eesti lipu, rahvuslille ja -linnu ja oskab neid nimetada</p> <p>Oskab nimetada mõningaid Eestis tähistatavaid riiklikke ja rahvuslikke tähtpäevi</p> <p>Oskab laulda mõnd tuntud eesti lastelaulu, rahvalaulu, lugeda liisusalmi</p>	<p>Teab ning oskab kirja rahvussümbolite -lindu ja oskab neid</p> <p>Tunneb huvi Eestis rahvakalendri tähtpäevade vastu</p> <p>Oskab kirjeldada rahvussümbolite tähistatava tähtpäeva kombeid</p> <p>Tunneb ära eesti rahvaloomingu</p>

30. ÕPPEKAVA UUENDAMINE

Lasteaed Pääsupesa õppekava kuulub läbivaatamisele igal õppeaastal juunikuu jooksul. Ettepanekud õppekava täiustamiseks arutatakse läbi pedagoogilises nõukogus ja hoolekogus.

Õppekava muudatused kinnitab juhataja.